

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

FENOMEN 'NOVEGA OČETOVSTVA' V KONTEKSTU
NJIHOVIH SKRIBSTVENIH DEJAVNOSTI ZA OTROKE

LJUBLJANA, 2010

MOJCA REBULA

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

FENOMEN 'NOVEGA OČETOVSTVA' V KONTEKSTU NJIHOVIH
SKRIBSTVENIH DEJAVNOSTI ZA OTROKE

Študijski program:
pedagogika – D, sociologija kulture - D

Mentorja: red. prof. dr. Mojca Kovač Šebart

doc. dr. Roman Kuhar

Somentorica: doc. dr. Jasna Mažgon

MOJCA REBULA

LJUBLJANA, 2010

ZAHVALA

Hvala,

obema mentorjema diplomskega dela, red. prof. dr. Mojci Kovač Šebartovi za hitre, strokovne komentarje in potrpežljivost ter doc. dr. Romanu Kuharju za strokovne in prijazne nasvete,

somentorici, doc. dr. Jasni Mažgonovi za pomoč pri empiričnem delu diplomske naloge,

vsem intervjuvanim očetom, ki so sodelovali v raziskavi,

Andreji, Mateji in Tjaši za vse spodbudne besede in dolge pogovore,

Gorazdu za potrpežljivost,

ter staršema in sestri za zaupanje in podporo, 'atiju' pa še posebej za navdih pri izbiri teme diplomskega dela.

Hvala tudi vsem ostalim, ki ste me na kakršenkoli način spodbujali in mi pomagali pri nastajanju diplomskega dela.

POVZETEK

Družinsko življenje doživlja v zadnjih nekaj desetletjih pomembne spremembe, ki se dogajajo na različnih nivojih. Z ustvarjanjem novih načinov družinskega življenja, se spreminjajo pomeni biološkega očetovstva, materinstva in starševstva, predvsem pa se ustvarjajo nove socialne očetovske in materinske vloge (Renner idr. 2008). Nekateri avtorji (Zavrl 1999, Renner idr. 2008) poudarjajo, da se v sodobni družbi zmanjšujejo razlike med očetovsko in materinsko vlogo pri skrbi za otroke, ki jo definirajo v tem smislu, da se 'novi' očetje pogosteje vključujejo v skrbstvene dejavnosti za otroke, kot so se v te dejavnosti vključevali njihovi očetje, v obdobju, ko so bili sami otroci. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je začelo aktivno razpravljati o t. i. fenomenu 'novega očetovstva', ki ga lahko umestimo med splošne trende sprememb družinskega življenja na področju demografije, družinskega življenja ter spremenjene razmere na trgu delovne sile.

V diplomskem delu smo obravnavali očetovsko vlogo v dvostarševski heterospolni družini v sodobni družbi. Izhajali smo iz predpostavke, da se 'novi očetje' pogosteje vključujejo v skrbstvene dejavnosti, kot so se njihovi očetje, ko so bili sami otroci, kar smo preverili tudi v empiričnem delu naloge. S pomočjo kvalitativne raziskave, v kateri smo za zbiranje podatkov uporabili polstrukturirane intervjuje, smo primerjali odgovore na vprašanja dveh generacij očetov v zvezi z vključenostjo v skrbstvene dejavnosti za otroke in potrdili našo predpostavko. Ob tem smo v zaključku teoretičnega dela naloge problematizirali fenomen 'novega' očetovstva s pomočjo analize prevladujočih libidinalnih ustrojov posameznika, ki jih proizvedejo različni vzgojno-socializacijski modeli.

Našo predpostavko smo preverjali tako, da smo uvodoma definirali teoretične pojme (družina, starševstvo, skrbstvene dejavnosti), ki smo jih uporabljali v nalogi. V nadaljevanju naloge smo pokazali, kako so spremembe v družbi na političnem, socialnem, gospodarskem in kulturnem področju vplivale na razvoj moderne dvostarševske heterospolne družine in na očetovsko vlogo v njej. Predstavili smo tudi zakonodajo, ki v našem prostoru očetom omogoča aktivnejše vključevanje v skrbstvene dejavnosti za njihovega otroka, kar spada med najpomembnejše ukrepe družinske politike, t. j. starševski dopust. V nadaljevanju naloge smo predstavili in obravnavali sociološke perspektive fenomena 'novega očetovstva' ter problem nasprotujočih si teoretskih perspektiv o tem fenomenu.

Ker je skupna točka analiz t. i. novega očetovstva v sodobni družbi teza o upadanju očetovske avtoritete, ki naj bi po Laschu (1986) povzročil pojav narcističnih posameznikov,

smo le-to v nadaljevanju naloge obravnavali s pomočjo virov, ki proučujejo oblikovanje prevladujočega libidinalnega ustroja posameznika. Preko analize vzgojno-socializacijskih modelov v svetu in pri nas smo predstavili očetovsko in materinsko vlogo pri vzgoji oziroma skrbi za otroka v dvostarševski heterospolni družini in v zadnjem delu teoretičnega dela naloge problematizirali fenomen 'novega očetovstva' s pomočjo analize prevladujočih libidinalnih ustrojev posameznika, ki jih proizvedejo različni vzgojno-socializacijski modeli. Našo predpostavko, da aktivnejše vključevanje očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke vpliva na upad očetovske avtoritete in s tem pojav narcističnih posameznikov, smo zavrgli ter s pomočjo analize vzgojno-socializacijskih modelov pokazali, da vključevanje očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke ne vpliva na upad očetovske avtoritete oz., da so vzrok le-temu vzgojna razmerja. Ugotovili smo torej, da ne glede na zapise avtorjev o spremembah očetovske vloge v dvostarševski heterospolni družini ter pojavu novih družinskih oblik v sodobni družbi, ne moremo govoriti o upadu očetovske avtoritete, saj je v vsaki družini in pri vseh vzgojno-socializacijskih modelih bistveno, da je vzpostavljena vloga nosilca 'Zakona' oz. očetovske avtoritete (ne glede na to, ali je to oče ali mati) na simbolni ravni in, da se s tem pretrga simbiotsko razmerje med otrokom in pomembnim Drugim.

KLJUČNE BESEDE: družina, starševstvo, očetovstvo, starševski dopusti, prevladujoči tip osebnosti

ABSTRACT

In the past few decades, considerable changes have marked family life. These changes took place at different levels. Due to the creation of new ways of the family life, the significance of the biological fatherhood, motherhood, and parenthood is being modified, and new social roles of the father and mother are being formed (Rener et al. 2008). Some authors (Zavrl 1999, Rener et al. 2008) emphasize the diminishing difference between the role of the father and mother in caring for children in the modern society with the fact that 'new' fathers engage in welfare activities for children more frequently than did their fathers when they were children.

In the 1980s, active discussions on the phenomenon of the so-called 'new fatherhood', which can be classified under general trends of the family life's changes in the field of demography, family life, and altering conditions in the labour market, took place.

In this B.A. dissertation, I shall address the role of the father in a two-parent heterosexual family in the modern society. I shall start from the assumption that 'new' fathers are more likely to be involved in welfare activities for children than their fathers were during their childhood, which I shall test in the empirical part of the paper. By means of the qualitative research, in which I shall use the semi-structured interview for data gathering, answers to questions—concerning their involvement in the welfare activities for children—of fathers of two generations were compared in order to confirm my hypothesis. In addition, in the conclusion of the theoretical part of the B.A. dissertation, the phenomenon of the 'new' fatherhood shall be discussed via the analysis of the dominant libidinous structures of an individual, which are produced due to the different educational and social models.

In the process, the hypothesis was verified with theoretical concepts (family, parenting, welfare activities), which were initially defined and then used in the assignment. Moreover, in the B.A. dissertation I shall demonstrate how the modifications in the field of politics, society, economics, and culture have affected the development of the modern two-parent heterosexual family and the father's role in it.

Furthermore, I shall demonstrate the Slovene legislation that enables the father's active involvement in the welfare activities for his children—namely parental leave, which categorizes as the most significant measure of the family policy. Additionally, social perspectives of the phenomenon of the 'new fatherhood' and its problem of conflicting theoretical perspectives shall be presented and discussed.

Since the thesis about the diminishing father's authority, which according to Lasch (1986), initiated the emergence of the narcissistic individuals, is common to the analyses of the so called now fatherhood, I shall discuss it in detail by means of literature that examines the formation of the dominant individual's libidinous structures. The role of the father and mother in raising and caring for the child in a two-parent heterosexual family was illustrated via the analysis of the educational and social models world-wide and in Slovenia. The theoretical part's conclusion addresses the phenomenon of the 'new fatherhood' through the analysis of the dominant individual's libidinous structures, which are a result of different educational and social models. The assumption that the fathers' active involvement in welfare activities for the children affects the diminishing father's authority and thereby results in the emergence of narcissistic individuals was disproved. On the other hand, by means of the analysis of the educational and social models it was proved that father's involvement in welfare activities for children does not affect the diminishing father's authority and that this would come as a result of educational ratios.

Thus it was determined—regardless of the authors' claims of the modified role of the father and mother in a two-parent heterosexual family and the emergence of the new family forms in the modern society—that the diminishing father's authority is not a subject for debate, since it is substantial in every family and in every educational and social model that the holder's policy role (i.e. father's authority), irrespective of whether it is a father or mother, is established at the symbolic level and hence the symbiotic relationship between the child and the significant other is broken off.

KEY WORDS: family, parenting, paternity, parental leave, the dominant form of personality

KAZALO VSEBINE

1. UVOD.....	9
2. TEORETSKA OPREDELITEV POJMOV.....	12
2.1. DRUŽINA.....	12
2.2. STARŠEVSTVO	14
2.3. SKRB IN SKRBSTVENE DEJAVNOSTI	16
3. DRUŽBENE SPREMEMBE IN RAZVOJ DVOSTARŠEVSKHE HETEROSPOLNE MODERNE DRUŽINE.....	18
3.4. OD NAJZGODNEJŠEGA OBDOBJA ČLOVEKOVEGA BIVANJA DO MODERNE DVOSTARŠEVSKHE HETEROSPOLNE DRUŽINE	18
4. STARŠEVSKO VARSTVO V SLOVENIJI	24
4.1. ZAČETKI STARŠEVSKEGA VARSTVA V SLOVENIJI	24
4.2. DRUŽINSKA POLITIKA.....	25
4.3. STARŠEVSKI DOPUST	26
4.3.1. Porodniški dopust	27
4.3.2. Očetovski dopust	27
4.3.3. Dopust za nego in varstvo otroka	28
4.3.4. Posvojiteljski dopust.....	28
4.4. KRAJŠI DELOVNI ČAS ZARADI STARŠEVSTVA	29
4.5. POMANJKLJIVOSTI UREDITVE STARŠEVSKEGA DOPUSTA	29
5. SOCIOLOŠKE PERSPEKTIVE NOVEGA OČETOVSTVA	31
6. ANALIZA PREVLAJUJOČIH LIBIDINALNIH USTROJEV POSAMEZNIKA IN NOVO OČETOVSTVO.....	34
6.1. ANALIZA PREVLAJUJOČIH LIBIDINALNIH USTROJEV POSAMEZNIKA.....	34
6.2. ANALIZA PREVLAJUJOČIH LIBIDINALNIH USTROJEV PRI SLOVENCIH.....	37
7. EMPIRIČNI DEL DIPLOMSKEGA DELA	40
7.1. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	40
7.2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE.....	41
7.3. OPREDELITEV RAZISKOVALNE METODE	44
7.4. IZBOR ENOT RAZISKOVANJA (OPIS POPULACIJE).....	44
7.5. ZBIRANJE PODATKOV	45
7.6. UREJANJE IN OBDELAVA PODATKOV	46

7.7. REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	46
7.7.1. Koriščenje starševskih pravic	46
7.7.2. Pomoč neformalne socialne mreže	51
7.7.3. Delitev skrbstvenih dejavnosti za otroka med partnerjema	52
8. SKLEP	56
9. VIRI IN LITERATURA.....	59

KAZALO PRILOG

PRILOGA A: Transkripti intervjujev	65
PRILOGA B: Kodiranje intervjujev	85
PRILOGA C: Izbor relevantnih pojmov	95

1. UVOD

Družinsko življenje doživlja v zadnjih nekaj desetletjih pomembne spremembe, ki se dogajajo na različnih nivojih (Rener 1993, Švab 2001, Zavrl 1999). V dvostarševski nuklearni heterospolni družini se spreminjata očetovska in materinska vloga (Zavrl 1999, Žmuc - Tomori 1989). V osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je začelo aktivno razpravljati o t. i. fenomenu novega očetovstva, ki ga lahko umestimo med splošne trende sprememb družinskega življenja na področju demografije (naravni prirastek, spremembe števila porok, staranje prebivalstva), družinskega življenja (spremembe v strukturi družin in življenjskih stilov) ter spremenjene razmere na trgu delovne sile (množično zaposlovanje žensk), kar pa se je zgodilo že po 2. svetovni vojni.

V diplomskem delu bomo obravnavali prevladujočo očeta v dvostarševski heterospolni družini v sodobni družbi. Nekateri avtorji (Zavrl 1999, Rener idr. 2008) poudarjajo, da se v sodobni družbi v dvostarševski heterospolni družini zmanjšujejo razlike med očetovsko in materinsko pri skrbi za otroke, ki jo definirajo v tem smislu, da se 'novi' očetje pogosteje vključujejo v skrbstvene dejavnosti za otroke, kot so se v te dejavnosti vključevali njihovi očetje, v obdobju, ko so bili sami otroci. V nalogi nas bo zanimala vključenost očetov v skrbstvene dejavnosti v obdobju od rojstva otroka do starosti treh let v dvostarševski heterospolni družini. Predpostavljamo, da se 'novi očetje' pogosteje vključujejo v skrbstvene dejavnosti, kot so se njihovi očetje, ko so bili sami otroci. Ob tem pa bomo v zaključku teoretičnega dela naloge problematizirali fenomen 'novega' očetovstva s pomočjo analize prevladujočih libidinalnih ustrojov posameznika, ki jih proizvedejo različni vzgojno-socializacijski modeli.

Med skrbstvene dejavnosti po T. Renerjevi (2005) umeščamo: koriščenje očetovskega dopusta, koriščenje dopusta za nego in varstvo otroka, koriščenje pravice do krajšega delovnega časa zaradi starševstva, koriščenje bolniškega dopusta za nego bolnega otroka, bivanje ob otroku v primeru njegove hospitalizacije in čas, ki ga oče v primerjavi z materjo v dvostarševski heterospolni družini nameni skrbi in negi za otroka (dejavnosti očetov v času koriščenja očetovskega dopusta) (Rener idr. 2005, str. 69). Omenjene dejavnosti, ki v smislu vsakodnevnih rutinskih opravil zadevajo neposredno nego otroka, vključujejo: kopanje in umivanje otroka, vstajanje ponoči, previjanje in oblačenje, pestovanje, tolaženje otroka (Rener idr. 2008, str. 116) in hranjenje otroka.

Našo predpostavko bomo skušali dokazati tako, da bomo uvodoma definirali teoretične pojme (družina, starševstvo, skrbstvene dejavnosti), ki jih bomo uporabljali v

nalogi. V nadaljevanju naloge bomo pokazali, kako so spremembe v družbi na političnem, socialnem, gospodarskem in kulturnem področju, vplivale na razvoj moderne družine in na očetovsko vlogo v dvostarševski heterospolni družini. Predstavili bomo tudi zakonodajo, ki v našem prostoru očetom omogoča aktivnejše vključevanje v skrbstvene dejavnosti za njihovega otroka, kar spada med najpomembnejše ukrepe družinske politike, t. j. starševski dopust.

V nadaljevanju naloge bomo predstavili in obravnavali sociološke perspektive fenomena 'novega očetovstva' ter problem nasprotujočih si teoretskih perspektiv o tem fenomenu. Perspektive teoretikov družine bi lahko razdelili na tiste, ki s pomočjo kvalitativnih študij dokazujejo tezo o fenomenu vpletenega očeta, t. j. očeta, ki v večji meri skrbi za svojega otroka v dvostarševski heterospolni družini in vstopa v tesnejša razmerja z otrokom kot je to počel njegov oče (Hawkins idr. 1997), in druge (Lewis v Van Dongen idr. 1995, Lupton idr. 1997, Segal v Muncie idr. 1995, Segal 1997), ki s pomočjo kvantitativnih študij dokazujejo tezo, da se prevladujoča očetovska vloga v dvostarševski heterospolni družini ni bistveno spremenila. Kvantitativne študije so največkrat usmerjene v dokazovanje relativno nizkega deleža moških, ki aktivno sodelujejo pri skrbstvenih dejavnostih. Gre predvsem za feministične študije (Lupton idr. 1997, str. 54), ki temeljijo na kritičnem pristopu v raziskovanju vloge moških in očetov, ki so vpleteni v skrbstvene dejavnosti za otroke. Kvalitativne študije pa so usmerjene v raziskovanje različnih dejavnikov 'novega očetovstva' oziroma v strukturne spremembe 'novega očetovstva'. Raztezajo se od analize širših družbenih sprememb (zaposlovanje žensk, spremembe v položaju moških na trgu delovne sile), do kvalitativnih družinskih sprememb (pluralizacija družinskih oblik, pojav kohabitacij, ločitev zakonske zveze) (Gerson v Arendell 1997) in mikroanaliz pomenov, značilnosti vsakdanjega življenja, izkušenj očetovstva in načinov interakcije z drugimi družinskimi člani (Lupton idr. 1997, str. 56). V tem delu besedila bomo prikazali (empirične) ugotovitve teh dveh tipov študij 'novega očetovstva'.

Skupna točka analiz t. i. novega očetovstva v sodobni družbi pa je tudi teza o upadanju očetovske avtoritete, t. j. upadanje avtoritete nosilca Zakona, ki naj bi po Laschu (1986) povzročil pojav narcističnih posameznikov. Žižek (1987) v zvezi s tem zapiše, da pri posamezniku spodleti integracija simbolnega 'Zakona' oz. očetovskega Ideala-Jaza, katerega nadomesti pred-ojdipovski 'materinski' nadjaz.

Tezo o upadanju očetovske avtoritete bomo v nadaljevanju naloge obravnavali s pomočjo virov, ki proučujejo oblikovanje prevladujočega libidinalnega ustroja posameznika. Analiza vzgojno-socializacijskih modelov v svetu in pri nas nam bo

pomagala razumeti prevladujoči očetovski in materinski vlogi v dvostarševski heterospolni družini pri vzgoji oziroma skrbi za otroka. Zato bomo v zadnjem delu teoretičnega dela naloge problematizirali fenomen 'novega očetovstva' s pomočjo analize prevladujočih libidinalnih ustrojov posameznika, ki jih proizvedejo različni vzgojno-socializacijski modeli. Najprej bomo po Riesmanu (1967) predstavili vzgojno-socializacijske modele in njim ustrezen tip libidinalnega ustroja posameznika v zahodnih družbah, nato pa narcistični vzgojno-socializacijski model in njemu ustrezeni tip patološkega Narcisa. Tu bo obravnava temeljila na ugotovitvah Lascha (1986) in Žižka (1987). Ker je bil vzgojno-socializacijski model ter njemu ustrezeni tip libidinalnega ustroja posameznika v Sloveniji drugačen, bomo s pomočjo analiz Žižka (1987) in M. Kovač Šebartove (1997) obravnavali tudi zgodovinsko prevladujoč tip libidinalnega ustroja posameznika v slovenskem prostoru.

V empiričnem delu naloge bomo s pomočjo kvalitativne raziskave (polstrukturiranih intervjujev) skušali potrditi našo predpostavko. Primerjali bomo odgovore na vprašanja v zvezi z vključenostjo v skrbstvene dejavnosti za njihove otroke, ki so sedaj v vlogi očeta v dvostarševskih heterospolnih družinah in jih primerjali z odgovori njihovih očetov in/ali dedkov.

2. TEORETSKA OPREDELITEV POJMOV

V tem poglavju bomo opredelili pojme, ki jih bomo uporabljali v nalogi. To so: družina kot temeljno mesto socialne konstrukcije realnosti, starševstvo, kjer poudarjamo vključenost obeh staršev v heterospolni družini v vzgojo otrok, kot zelo pomembno za otrokov socialni in osebni razvoj, ter skrbstvene dejavnosti, kamor vključujemo različne vrste dopustov za skrb in nego otroka, ter vsakodnevna rutinska opravila, ki jih očetje opravljajo v dvostarševskih heterospolnih družinah.

2.1. DRUŽINA

Strokovnjaki se že vrsto let trudijo oblikovati definicijo družine, ki bi zajela vse dimenzije družine in njene bistvene kriterije.

Kot splošno sprejeta definicija družine se uporablja definicija Organizacije združenih narodov (v nadaljevanju: OZN), ki jo je v okviru priprav na mednarodno leto družine oblikovala skupina strokovnjakov za področje družin. Le-ti so želeli pripraviti definicijo, ki bi bila kar najbolj inkluzivna. Po OZN-u družino predstavljajo vsaj en (odrasel) človek ali skupina ljudi, ki skrbi za otroka/e in je kot taka prepoznana v zakonodajah ali v običajih držav članic (Rener 2006, str. 16). Definicija vključuje torej tudi vse obstoječe družine in načine družinskega življenja v sodobni družbi.

Družino lahko definiramo iz dveh vidikov – je objektivna družbena entiteta in entiteta, ki jo neprestano soustvarjajo posamezniki. Na podlagi analize družine oz. družinskega življenja lahko ugotovimo, da družina ni le družbena institucija, ki jo lahko spreminjajo le vplivi od zunaj, temveč tudi mesto, ki ga oblikujejo posamezniki. Družina je družbena institucija, ki posamezniku omogoča, da se njegova sposobnost produkcije realnosti oziroma družbenih praks najbolj izrazi. Družbena zaprtost daje družini dodano vrednost, saj posameznikom v njej s tem dovoljuje samostojnost pri ustvarjanju in spreminjanju družinske realnosti. Skratka, družina ni institucija, ki bi se spreminjala le zaradi zunanjih vplivov (Švab 2001, str 55).

Berger in Luckmann zapišeta, da se posameznik sicer rodi s predispozicijo družbenosti, vendar ne kot član družbe, saj to šele postane. Z internalizacijo, kot osnovo za razumevanje sočloveka in za pojmovanje sveta kot pomenske in družbene realnosti, posameznik postane član družbe. To pa doseže preko procesa, ki se imenuje socializacija. Natančneje, v otroštvu je posameznik izpostavljen primarni socializaciji, ki je običajno zanj

najpomembnejša. Vsak se rodi v objektivno družbeno strukturo, znotraj katere se sooči s pomembnimi Drugimi. Le-ti so posamezniku vsiljeni in zadržani za socializacijo. Posredujejo mu svet, ki ga izberejo na podlagi lastnega mesta v družbeni strukturi in lastnih življenjsko zakoreninjenih značilnosti. Ta svet pa je poln čustvenega naboja, zato se otrok identificira s pomembnimi Drugimi preko različnih načinov čustvovanja. Torej, internalizacija in identifikacija se pojavita hkrati. Otrok prevzame vloge pomembnih Drugih oz. jih internalizira in postane sposoben lastne identifikacije (Berger in Luckmann 1988, str. 122-124).

T. Renner meni, da je družina temeljno mesto socialne konstrukcije realnosti in obenem točka, ki ji uspeva nemogoče: socialna razmerja kakor so razmerja med generacijami in razmerja med spoloma predeluje oziroma prikazuje kot naravna in narobe, naravna dejstva kakor rojstvo, rast, smrt opremilja s celim registrom socialnih pomenov (Renner 1995, str. 15). Lasch (1977) pa zapiše, da je družina poleg biosocialne reprodukcije opredeljena tudi kot področje individualne ekspresivnosti, kot čustveno zaledje in zavetje, kot 'azil v brezsrčnem svetu'.

Družina je osnovna institucija zasebnega življenja, v kateri se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov. Od vseh socialnih skupin v katerih živimo se družina loči po tem, da nas tako v našem življenju kot vsakodnevno, stalno poziva k temu, da se na vse načine odzivamo nanjo in na potrebe njenih članov. V druge socialne skupine, v katere smo vsakodnevno vključeni, smo vključeni le določen čas in vsebinsko omejeno (Nastran Ule 1993, str. 171).

Na podlagi omenjenih definicij lahko zapišemo, da ima družina zelo velik pomen za posameznika in njegov razvoj, saj le-ta v družini dobi prve čustvene in socialne izkušnje prav v odnosih s prvimi pomembnimi Drugimi.

Podobno, vendar v nekem drugem diskurzu, zapiše M. Tomori in sicer: »To, kar je v človeku za vedno zastavilo vse, kar se je dogajalo v družini v času njegovega otroštva in rane mladosti, je v njem tako trdno zasidrano prav zato, ker je bil od družine popolnoma odvisen takrat, ko je bil za vse najbolj sprejemljiv. Ta sporočila so imela zanj hkrati bivanjski, čustveni in vrednostni pomen (Tomori 1994, str. 12).

Avtorica pa ne zanemari tudi drugega vidika družine – t. j. njeno družbenost. Meni, da družina ni le vmesni člen med družbo in posameznikom, in ni le pasiven posrednik norm in vrednot, ki veljajo v neki družbi, ampak se tako v njeni zunanji vlogi, kakor v notranjem življenju, odražajo sociokulturna dogajanja in spremembe, ki se jim mora prilagajati. Ena izmed pomembnih nalog družine je tudi, da prek medosebnega,

emocionalnega in vzgojnega dogajanja pripravlja otroka na dejavno vključevanje v širši socialni in kulturni prostor (Žmuc-Tomori 1989, str. 9).

V nadaljevanju bomo termin družina uporabljali v smislu nuklearne oz. dvostarševske heterospolne družine, konkretno kot dvogeneracijsko skupnost matere, očeta in vsaj enega otroka.

2.2. STARŠEVSTVO

V tem poglavju bomo najprej opredelili pojem vloge, nato bomo pojasnili vlogo staršev-očetovsko in materinsko vlogo v dvostarševski heterospolni družini ter predstavili spremembe prevladujočih tradicionalnih očetovskih in materinskih vlog v dvostarševski heterospolni družini v današnji družbi.

Po Bergerju in Luckmannu (1988) lahko govorimo o institucionalizaciji takrat, ko se pojavijo vzajemne tipizacije dejanj iz navade. Ko se te tipizacije pojavijo v kontekstu objektivizirane zaloge znanja, lahko govorimo o vlogah. Če povemo drugače, v skupni zalogi znanja obstajajo standardi igranja vlog, ki so dostopni vsem pripadnikom neke družbe, ali pa vsaj tistim, ki so potencialni nosilci omenjenih vlog. S pomočjo vlog se posameznik v družbi vpeljuje v posebna območja družbeno objektiviziranega znanja, t. i. znanja o normah, vrednotah in celo čustvih. V nadaljevanju bomo očetovsko in materinsko vlogo v dvostarševski heterospolni družini definirali iz sociološkega, pravnega in psihosocialnega vidika.

Brajša (1987, str. 145 – 147) navaja pet funkcij, ki so potrebne za starševstvo: vključevanje otroka v širšo človeško skupnost, t. j. starševstvo je prehodna oblika, ki mora služiti otroku in družbi; uspešno vključevanje otroka v medsebojno krožnost (družina) in širše skupnosti (družba), t. j. učinkovito funkcioniranje v človeški družbi; usposabljanje otrok za kvalitetne medsebojne odnose v ožji in širši družbeni skupnosti; naučiti otroka medsebojne komunikacije in otroka učiti medsebojnega prilagajanja, kvalitetnega bivanja v ožji in širši človeški skupnosti.

Ustava RS določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Pravica se lahko staršem odvzame ali omeji le iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon. Otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, imajo enake pravice kakor otroci, rojeni v njej (Človekove pravice...2004, 54. člen).

Dolžnost staršev do svojega otroka se imenuje 'starševska pravica'. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Zakon o...2004) omenja korist otroka kot vodilo za ravnanje in postopanje v zvezi z otrokom, kar je v skladu z načelom Konvencije združenih narodov o otrokovih pravicah (1989), ki določa, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. V zvezi s tem je v omenjenem zakonu zapisano, da imajo biološki starši pri skrbi in odgovornosti za otroka prednosti pred drugimi, kar je tudi v skladu s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah (Konvencija o...1989).

V nadaljevanju navajamo nekaj avtorjev (Rener 1995, Zavrl 1999), ki menijo, da v sodobni družbi prihaja do spreminjanja očetovske vloge v hetreospolni dvostarševski družini.

Čeprav T. Rener opozarja, da s pomenom novih načinov družinskega življenja v sodobni družbi naraščajo alternativne oblike družine¹, kjer se ustvarjajo nove socialne, očetovske in materinske vloge (Rener idr. 2008, str. 9), v diplomskem delu obravnavamo spremembe očetovske vloge v prevladujoči obliki družine, ki jo po Brownovi klasifikaciji predstavlja nuklearna dvostarševska heterospolna družina (prav tam v Rener 2006, str. 17).²

N. Zavrl (1999, str. 19) zapiše, da so se starševske vloge v dvostarševski heterospolni družini spremenile in pri tem opozarja na očetovsko vlogo, ki zadeva fizično in emocionalno nego ter skrb za otroke. Meni tudi, da tu očetje v dvostarševski heterospolni

¹ Med alternativne oblike družine štejemo: reorganizirane družine, enostarševske družine, gejevske in lezbične družine (Rener idr. 2008, str. 9).

² Kot smo omenili, v diplomskem delu obravnavamo očetovsko vlogo v dvostarševski heterospolni družini, vendar ne glede na to, da se v sodobni družbi pojavljajo alternativne oblike družin, veljajo vzgojna razmerja med otroki in pomembnimi Drugimi v vseh oblikah družin.

V dvostarševski heterospolni družini mati kot prvi pomembni Drugi otroku prva "posreduje svet", v katerem živi. Otrok jo doživlja kot 'vsemogočno', saj je ona tista, ki lahko zadovolji njegove potrebe in od nje je odvisno, ali bodo otrokove potrebe zadovoljene (Lasch 1986, Žižek 1984, Žmuc Tomori 1989). Otrok jo v dvostarševski heterospolni družini zato doživlja v dvojni podobi; po eni ga ščiti, po drugi strani pa ogroža. Razrešitev nasprotja med 'zlo' in 'dobro' materjo v dvostarševski heterospolni družini omogoči oče, ki nastopi kot nosilec 'Zakona' in s tem otrok izkusi, da je Drugi, (v dvostarševski heterospolni družini je to mati), že podvržen nekemu 'Zakonu', da se podreja očetovski Besedi (Žižek 1984, str. 12-13). Ko v dvostarševski heterospolni družini govorimo o očetovski vlogi pri otrokovi interiorizaciji sveta, govorimo o očetu kot o tistem, ki deluje kot utelešenje 'pravil igre' (Žižek 1985, str. 113). Bistveno je, da otrok 'pravila igre' ponotranji, saj le na ta način pridobi neko vodilo, ki ga Žižek (prav tam, str. 120) imenuje 'notranji glas', 'glas vesti', t. j. 'ponotranjeni očetovski Ideal - Jaza'.

družini pomembno vplivajo na razvoj svojih otrok in da posedujejo potencial za sodelovanje, da so sposobni izpolnjevati svoje starševske dolžnosti, ki zadevajo vsakodnevno nego in skrb za otroke.

Tudi T. Renner (1993) meni, da se danes očetovska vloga v dvostarševski heterospolni družini spreminja. Očetje naj bi 'materinili'. Po njenem mnenju se v dvostarševski heterospolni družini zmanjšujejo razlike med očetovsko in materinsko vlogo pri vzgoji otrok in izginjajo tradicionalne spolne vloge, kar povezuje z erozijo očetovske avtoritete. V delu *Novo očetovstvo v Sloveniji* (2008) zapiše, da govorimo o fenomenu t. i. novega očetovstva, kjer so zametki že v sedemdesetih letih 20. stoletja kazali, da se moški aktivneje vključujejo v družinsko življenje, t. j. skrb za otroke in delitev družinskega dela. Gre za preobrazbo modernega pojmovanja očetovstva, ki se razširja tudi skozi ustvarjanje novih družinskih razmerij v reorganiziranih družinah, kot so reorganizirane družine, enostarševske družine, gejevske in lezbične družine, kjer se ustvarjajo nove socialne, očetovske in materinske vloge (Renner idr. 2008, str. 7–9).

2.3. SKRB IN SKRBSTVENE DEJAVNOSTI

V nalogi se osredotočamo na vključenost očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke v dvostarševskih heterospolnih družinah, zato bomo v tem podpoglavju ta pojem definirali.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju:SSKJ) je skrb definirana kot " 1. Občutek nemira, tesnobe zaradi neprijetnega, težkega položaja ali strahu pred njim; 2. Aktivnost, prizadevanje: a) za uresničitev, normalen potek česa; b) za zadovoljitev zlasti telesnih potreb; 3. Dolžnost, obveznost/.../" (SSKJ 1994, str. 1235).

Skrb je v okvirih neformalnega dela, praks in odnosov v družinskem življenju pojmovana kot proces z dvema temeljnima komponentama: skrbjo zase in skrbjo za drugega. Skrb zase pomeni prepoznavanje lastnih potreb in želja, kar omogoča senzibilnost za potrebe drugih, ter posledično zadovoljevanje njihovih potreb po skrbi (Humer 2007, str. 83).

Med skrbstvene dejavnosti umeščamo prakse očetovanja, to so izrabe različnih oblik dopustov, (starševski, očetovski, dopust za nego in varstvo otroka, bolniški dopust), krajši delovni čas zaradi starševstva ter aktivno vključevanje moških v družinsko življenje (kopanje in umivanje dojenčka, vstajanje ponoči, previjanje in oblačenje, pestovanje, tolaženje dojenčka, hranjenje dojenčka) (Humer 2007, str.76), kar bomo v nalogi tudi raziskovali.

Po Morganu (1996) lahko skrb razumemo kot odnos na eni strani in delo na drugi strani, pri čemer je pomembno, kdo nudi skrb, za koga in za kakšno obliko skrbi gre. Skrb je spolno obeležena praksa, saj so razlike med spoloma v opravljanju skrbstvenih dejavnosti v družinskem življenju velike. Raziskave kažejo, da ženske namenijo skrbi in skrbstvenim dejavnostim več časa in opravijo več skrbstvenega dela kot moški, tako količinsko kot glede na obliko skrbi (Gerstel idr. 2001, Drew idr. 1998, Hochschild 1997, Delphy idr. 1992, Finch 1992, DeVault 1991 v Humer 2007).

Sociologija družine pojem skrbi in skrbstvenega dela obravnava v okviru razprav o gospodinjskem in družinskem delu (Bubeck 1995, Delphy idr. 1992 v Humer 2007, str. 80).

Da je skrb domena žensk, menita tudi T. Renner (1993) in A. Švab (2001), ko zapišeta, da je področje skrbi in skrbstvenih dejavnosti kljub družbenim spremembam in politikam enakosti spolov, najpogosteje razumljeno kot nevidno delo, ki ga opravljajo ženske, ter pritiče ženskam in zasebni sferi. Moški pa prevzemajo tiste skrbstvene dejavnosti, ki so bolj prijetne, in so povezane z otroki in preživljanjem skupnega prostega časa.

Skrb in skrbstvene dejavnosti pa umestimo v področje etike skrbi, ki skrb pojmuje kot univerzalno človeško aktivnost, ki je družbeno, politično, kulturno in ideološko obeležena. Etika skrbi postavlja v središče skrb na vseh področjih človekovega življenja in predpostavlja skrb zase, za druge in za okolje kot predpogoj posameznikovega dobrega življenja. C. Gilligan (1998) zapiše, da so se s skrbjo sprva ukvarjale avtorice feministične etike skrbi, ki arhetip skrbi utemeljujejo med odnosom med materjo in otrokom, v 90. letih 20. stoletja pa po S. Sevenhuijsnovi (2003) feministična etika skrbi skrb opredeli kot moralni, politični pojem oz. državljansko in demokratično prakso (Humer 2007, str. 78 – 79).

V diplomski nalogi bomo, če privzamemo Morgana (1996), skrb obravnavali kot delo, torej vključenost očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke v dvostarševski heterospolni družini.

3. DRUŽBENE SPREMEMBE IN RAZVOJ DVOSTARŠEVSKÉ HETEROSPOLNE MODERNE DRUŽINE

V tem poglavju bomo s pomočjo opisa pomembnejših političnih, socialnih, gospodarskih in kulturnih dogodkov v zgodovini pokazali, kako se je razvila moderna dvostarševska heterospolna družina, ter kakšna je bila v njej prevladujoča vloga očeta v posameznem obdobju zgodovine.

Vsako obdobje v zgodovini ima svoje posebnosti, ki so nastale na podlagi družbenih okoliščin, kar pa je posledično vplivalo na strukturo in obliko družine in družinskega življenja ter tudi vlogo očeta. Ali kot meni M. Tomori (1994): "V vsakem obdobju zgodovine človeštva, v vsaki civilizaciji in kulturi, v vsakem družbenem redu je imela družina svoje posebno mesto. Bila je spodbujana, izkoriščena, zlorabljana, zanemarjana. Njena vloga se spreminja hkrati s časom, drugačnimi življenjskimi, drugačnimi političnimi, tehnološkimi in gospodarskimi razmerami" (prav tam, str. 14).

3.1. OD NAJZGODNEJŠEGA OBDOBJA ČLOVEKOVEGA BIVANJA DO MODERNE DVOSTARŠEVSKÉ HETEROSPOLNE DRUŽINE

Fox (1988, str. 165) v delu *Rdeča svetilka incesta* začetek človeške družbe opisuje kot sorazmerno ločene skupine, ki so se bolj ali manj intenzivno ukvarjale z lovom in nabiralništvom. V tem času naj bi bila že prisotna delitev dela po spolu, in sicer je bilo ženskam namenjeno nabiranje rastlinstva, moški pa so imeli nalogo priskrbeti živalske beljakovine. Avtor domneva, da je začetek prave človeške družbe najbrž ravno menjava produktov dela med obema spoloma, saj moški žensk niso potrebovali več samo za spolnost in one njih ne zaradi zaščite, oboji pa so uživali pravico do produktov razdeljenega dela. Taka menjava je vplivala na spremembe odnosa samcev do samičjih družin, ki je bil do takrat le boj za prevlado. Druga menjava so bile specializirane storitve samcev, ker je lov postal kompleksnejši, in z njim tudi družba.

Podobno zapiše tudi M. Bergant (1978, str. 27) - najstarejša družbena organizacija ljudi, ki jo poznamo, je plemenska skupnost, v kateri je bilo malo ljudi. V začetku je bila nomadska in so se preživljali z lovom in nabiralništvom. Ljudje niso živeli v družinah, ampak so živeli v dokaj zaprtih skupnostih, kjer je veljala plemenska promiskuiteta. Moški so z ribolovom in lovom skrbeli za hrano, branili so ozemlje pred drugimi plemeni in

opravljali verske obrede, ženske pa so negovale otroke, vzdrževale bivališče in nabirale hrano. Delitev dela je bila jasna in stroga, kjer je moški družino povezoval z zunanjim svetom, ženska pa je skrbela za družino.

Kot naslednjo stopnjo v razvoju človeške družbe Smiljanić in Mijušković (1968) navajata rodovno ureditev. Razredna družba je prinesla razvoj živinoreje in obdelovanja zemlje ter s tem vprašanje lastnine, kar pa je povzročilo večjo diferenciacijo dela, drugačno delitev vlog in razporeditev moči v družini. Mati je negovala in skrbela za otroke, oče pa je kmetoval in imel manj časa za igro z njimi, vendar je pri učenju otrok zahteval disciplino in upoštevanje pravil (Žmuc-Tomori 1989, str. 40). Za ta čas sta značilni dve obliki družbenih odnosov: matriarhat³ in patriarhat⁴, čeprav veliko število prvobitnih družb ni bilo ne matriarhalnih in ne patriarhalnih, vendar so se lahko nekatere nagibale bolj na eno stran, druge pa bolj na drugo.

V času razredne družbe se pojavi nova oblika družbenih odnosov – patriarhat, ki je trajal vse do današnjih enakopravnejših odnosov med spoloma. V Rimu so bile izbrisane vse sledi matriarhata. M. Bergantova zapiše, da je bila oblast patriarha v dvostarševski heterospolni družini sprva neomajna in je lahko dal ženo ali otroke ubiti, prodati, razlastiti ali drugače kaznovati. Otroci so last očeta, mater pa imajo celo za manj krvno sorodno lastnemu otroku, kakor poslednjega sorodnika po moški liniji. Mati ni veljala za sorodnico lastnih otrok (Bergant 1981, str. 110).

Korenine nuklearne patriarhalne dvostarševske heterospolne družine segajo v čas našega štetja. Nova dvostarševska heterospolna patriarhalna družina temelji na razvitejši poljedelski proizvodnji in se je zakoreninila v sužnjeposestniškem rodu, nato prešla v fevdalno družbeno ureditev v srednjem veku in se povezala s kapitalizmom do začetka 20. stoletja (Bergant 1978, str. 29).

Rimska dvostarševska heterospolna družina, ki je temeljila na krščanstvu, je bila podobna družini v Grčiji. V 8., 9. stoletju se je rimska dvostarševska heterospolna patriarhalna družina začela krhati in očetovo oblast so omejili in določili predpise v zvezi z

³ Družba je matriarhalna, če potekajo potomstvo, delovanje in nasledstvo po ženski liniji, če je poroka matrilokalna (mož se preseli na ženin dom) in če imajo avtoriteto nad otroki materini sorodniki (Radcliffe-Brown 1994, str. 30).

⁴ Družba je patriarhalna, če je potomstvo patrilinarno (otroci pripadajo očetovi skupini), dedovanje lastnine in nasledstvo položaja poteka po moški liniji in družina je patripotestalna (avtoriteto nad pripadniki družine ima oče in njegovi sorodniki) (Radcliffe-Brown 1994, str. 30).

njegovimi dolžnostmi do otrok. Rimsko patriarhalno pravo odseva t. i. očetopravno miselno, kar pomeni, da se potomstvo računa izključno po očetovi liniji. Natančneje, otroci so bili očetova last, matere pa so bile manj sorodne svojemu lastnemu otroku kot poslednjemu sorodniku po moški liniji. Otroke je vzgajala očetova družina, materina dolžnost je le, da jih rodi. Rimski zakoni so sprva uveljavili skrajno patriarhalno oblast, ki se je kazala v odnosu med možem in ženo ter med očetom in otroki. Oblast očeta nad ženo in otroki je bila neomajna, saj jih je lahko dal ubiti, razlastiti ali drugače kaznovati. Kasneje je to zakonodaja omilila (Bergant 1978, str. 56 – 59).

Sužnjelastniška družba je začela propadati in zaradi vojn se je pojavil presežek sužnjev, ki so se začeli upirati. To je povzročilo nastanek novega družbenega reda – fevdalizma in s tem nastanek velikih zemljiških posestev, ki so prešle v fevdalno ali stanovsko lastnino (Smiljanić in Mijuškovič 1968, str. 141 – 154).

Cerkev je v tem obdobju postala posvetna – fevdalna in kulturna sila. M. Černič Istenič zapiše, da dvostarševska heterospolna družina s svojo strukturo vedno materializira neko ideološko polje, tj. patriarhat, ki predstavlja neke predstave o odnosih med člani družine. Domena krščanstva je bila skupnost, zato je bila dvostarševska heterospolna družina, ki predstavlja individualnost, moteč dejavnik. To je bil razlog, da je bila cerkev proti družini, ki bi pomenila nevarnost za skupnost, nasprotna in je zakon tretirala kot priložnost za greh (Černič Istenič 1985, str. 67 – 73).

Krščanska ljubezen, ki je predstavljala božansko ljubezen in pomenila delo božje ljubezni, je bila pred starševsko ljubeznijo. V ospredju je bil krščanski koncept vesti, ki je temelj krščanske etike in na podlagi tega so posameznika vzpodbujali k zavedanju greha in notranjemu občutku krivde. Bog je bil tu edini absolutni zakonodajalec in s tem je bila njegova avtoriteta nevprašljiva (Kroflič 1995, str. 249).

Ženska je bila v močno podrejenem položaju, saj je moški imel nad njo oblast vse življenje. Ne samo nad ženskami, ampak tudi nad otroki je imel oče veliko oblast. Za ženske je veljalo, da ne morejo doseči samostojnosti in izražati svobodne volje. Oblast moškega nad žensko je bila najprej v rokah očeta, nato bratov in ostalega moškega sorodstva in nazadnje še moževega (Bergant 1978, str. 62-63).

V 16. stoletju je fevdalna družbena ureditev začela propadati in pojavil se je nov vladajoči razred – buržoazija, ki je na podlagi uveljavitve svoje gospodarske moči v celoti prevzela tudi politično oblast. Oznanjala je nove ideje tudi na področju dvostarševske heterospolne družine in zakona. Čeprav je bila v ospredje postavljena dvostarševska heterospolna patriarhalna družina kot ideal, so žensko, njeno osebnost in individualnost, v

tem obdobju bolj spoštovali kot v fevdalni družbi. Nedvomno pa ne moremo govoriti o kakršnikoli enakopravnosti z moškimi, saj je glavno poslanstvo ženske bilo rojevanje in vzgajanje otrok. Pokroviteljsko in zaščitniško vlogo moža in očeta so v zakonodajo sprejele mnoge države (Smiljanić in Mijušković 1968. Str. 246-254).

Kapitalisti so bili v tem času kot do kmetov neusmiljeni tudi do žensk in otrok. Življenjske razmere v tem času so bile zelo težke, kar je vplivalo tudi na razmere v dvostarševski heterospolni družini. Odnosi med člani omenjene družine so bili zaradi družbenih razmer slabi, pogosto pa je bilo v takšnih družinah prisotno mnogo surovosti, ki so prihajale s strani moških (prav tam, str. 256-265).

Prevladujoča očetovska vloga je vse do začetka industrializacijskega obdobja osemnajstega stoletja ostala podobna njegovi vlogi več stoletij nazaj. Ne glede na to, da so se spreminjale življenjske razmere, družbeni redi, meje, medsebojni vplivi kultur in dobrine, za katere si je prizadeval človek, je očetovska vloga družinskega skrbnika ostala enaka. Res pa je, da se je spreminjala v pomenu in načinu povezovanja družinske enote z okoljem ter v avtoriteti in moči, kateri mu je dodeljevala vloga v dvostarševski heterospolni družini. Vzrok, da se je očetova podoba skozi ves ta čas tako malo spremenila, bi lahko iskali v vrednotah, ki jih je gojilo krščanstvo (Žmuc Tomori 1989, str. 41).

Industrializacija je prinesla v dvostarševsko heterospolno družino velike spremembe, saj je bil oče zaposlen zunaj doma. Ko so se mladeniči zaposlili, so lahko tudi gmotno skrbeli zase in so se lahko še pred odraslostjo osamosvojili. Proizvodnega dela doma so se vse bolj lotevale tudi ženske in v ospredje je prišla individualnost oz. osebni izraz, kar je ženskam vplivalo samozavest. V ospredju je bila dvostarševska heterospolna družinska celica, v kateri ima glavno vlogo mati, ki zagotavlja trdnost družine. Ko so se mladeniči zaposlili, so lahko tudi gmotno skrbeli zase in so se lahko še pred odraslostjo osamosvojili. Moški so vse manj sodelovali pri vzgoji, zato je odločitve, ki so se dotikale dvostarševske heterospolne družine, sprejemala mati, ki pa je pri tem, kljub očetovi odsotnosti, vseeno uporabljala njegovo avtoriteto bolj kot dopolnitev svoje vloge (Žmuc-Tomori 1989, str. 41-43).

Seider (1998) zapiše podobno: "V obdobju nastanka meščanske dvostarševske heterospolne družine, v poznem 18. stoletju in zgodnjem 19. stoletju, postaneta poklicno in družinsko življenje ločeni sferi. Dvostarševska heterospolna družina in družinsko življenje se od tedaj povezujeta predvsem z zasebnostjo. Ideološko povzdigovanje vloge ženske kot gospodinje in matere se je v meščanskem diskurzu 19. stoletja razmahnilo. Pri tem ne

gre spregledati vpliva različnih znanosti, kot so medicinske, družboslovne in politične koncepcije, na katere so se sklicevali takratni socialni reformisti." (prav tam, str. 213).

Podoba moškega v 19. stoletju se je oblikovala preko pozicioniranja v javno sfero. Njegova funkcija v dvostarševski heterospolni družini je bila nudenje materialne preskrbe in reprezentacija dvostarševske heterospolne družine v javnost, navzven. Tak model družine žensko postavlja v zasebno sfero, moškega pa v javno. Pripisuje mu vlogo hranitelja v materialnem in finančnem smislu ter hkrati nosilca avtoritete družine. Njegova funkcija v družbi je jasno definirana, dokler je ženska v zasebnosti v podrejenem položaju (Švab 2001).

Zaradi družbenih razmer, ki so posledično vplivale na očetovo 'odsotnost' iz dvostarševske heterospolne družine, je podoba moškega prešla od 'tradicionalne' k 'moderni'. Tradicionalna moška vloga ni poudarjala pomena čustvenega izraza in socialnih spretnosti, medtem ko se je le-to pojavljalo pri 'modernem' moškem. Tudi v vzgoji in odnosu do otrok je bil moderni moški manj avtoritativen in bolj demokratičen oz. dovolil si je izražanje čustven do otrok in sproščene odnose v dvostarševski heterospolni družini. Premik od tradicionalnega k modernemu liku moškega pa je potekal postopno in v skladu s spreminjanjem življenjskih razmer, delovnih pogojev in družbeno političnih ureditev (Žmuc Tomori 1989, str. 44).

Po drugi svetovni vojni so pod vplivom družbenega razvoja v dvostarševski heterospolni družini nastale velike spremembe, saj so si ženske v zahodnih državah pridobile več svobode in vse več se jih je zaposlovalo. S svobodo, ki so si jo pridobile, so lahko začele same odločati o rojstvu otroka in s tem dobile nadzor nad rodnostjo. Posledično je zaradi tega v 60. letih 20. stoletja začela upadati rodnost v skoraj vseh zahodnih evropskih državah, v 70. pa je sledila še porast razvez (tretjina poročenih staršev in nad 80 odstotkov otrok razvezanih staršev je bilo dodeljenih materam) (Arènes 2003, str. 19-21).

V 70. letih je zaposlitev v storitvenem sektorju povzročila množično zaposlovanje žensk, saj ena plača ni bila več dovolj za preživetje. Vloga materialnega preskrbovalca družine, ki jo pripisujemo patriarhalnemu družinskemu modelu, se je spremenila. Moški so se začeli bolj aktivno vključevati v družinsko življenje, kar potrjujejo mnoge raziskave (Knjin 1987, Rener 1993).

V osemdesetih letih je v evropskih državah in ZDA prevladovalo mišljenje, da je očetovska vloga pri vzgoji otroka posredna in definirana skozi njegovo primarno funkcijo zagotavljanja finančne podpore dvostarševski heterospolni družini in čustvene podpore

materi. O novih radostih očetovstva in deljenega starševstva so opozarjali televizijski oglasi, članki v revijah in časopisih, knjige itd. Vendar bi naj deljeno starševstvo omogočilo rešitev težave, s katerimi se soočajo matere, ki so polno zaposlene in ne opravljajo samo dela v gospodinjstvu. Očetje niso le tista glava dvostarševske heterospolne družine, ki samo ukazuje svoji ženi in otrokom (Zavrl 1999, str. 19 – 21).

Novi trendi v družbi, t. j. naravni prirastek, spremembe števila porok, staranje prebivalstva, spremembe v strukturi družin in življenjskih stilov ter spremenjene razmere na trgu delovne sile (množično zaposlovanje žensk) so povzročili, da so jim starši svoje vloge prilagodili. Omenili smo, da očetova beseda ni več zakon, ampak kot zapiše N. Zavrl, očetje danes igrajo večdimenzionalne vloge – prijateljev, partnerjev, zaščitnikov, tistih, ki skrbijo za vsakodnevna rutinska opravila v zvezi z nego otrok, učiteljev, hranilcev družine, njihov relativni pomen pa zagotovo dobiva različne oblike skozi različna zgodovinska obdobja in subkulturne skupine (prav tam, str. 25).

Z zgodovinskim prerezom smo pokazali, kako se je spreminjala dvostarševska heterospolna družina ter prevladujoča očetovska vloga, ki je od lovca in nabiralca pred nekaj tisočletji prešel do strogega patriarha in kasneje tradicionalnega očeta (t. i. breadwinnerja), vse do današnjega očeta, ki je aktivneje vključen v družinsko življenje kot je bil kdajkoli doslej.⁵

⁵ Glede na to, da smo s pomočjo obravnave očetovske vloge v dvostarševski heterospolni družini predstavili le tip zahodne patriarhalne družine, moramo opozoriti, da je lahko v družbah, kjer nimamo opraviti z zahodno dvostarševsko heterospolno patriarhalno družino, še vedno na delu simbolna instanca Imena-Očeta kot tista instanca Zakona, ki ji je podložna mati in za katero ni nujno, da je utelešena v očetu (Žižek 1987, str. 107). Situacija pa je lahko prav tako obratna.

4. STARŠEVSKO VARSTVO V SLOVENIJI

V tem poglavju bomo najprej predstavili pravice, ki izhajajo iz Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (2006), s katerim se ureja zavarovanje za starševsko varstvo v Sloveniji. Pravice po tem zakonu zajemajo: pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo, kamor umeščamo porodniški, očetovski, posvojiteljski dopust, dopust za nego in varstvo otroka ter pravica do krajšega delovnega časa, in pravice do družinskih prejemkov, kamor spadajo otroški, starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka, dodatek za veliko družino ter dodatek za nego otroka (Uradni list RS št. 541-01/98-2/23, 2006). Ker je temeljni cilj družinske politike usklajevanje poklicnega in družinskega življenja in v navezavi s tem politika enakih možnosti, bomo v nadaljevanju predstavili ukrepe, ki le-to spodbujajo. Predstavili bomo zakonodajo, ki v našem prostoru očetom omogoča vključevanje v skrbstvene dejavnosti za njihovega otroka. Nato se bomo osredotočili na glavni mehanizem družinske politike, tj. ureditev starševskega dopusta v Sloveniji, ki ga obravnavamo tudi v empiričnem delu. Pod družinsko politiko razumemo celoto socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, zdravstvenih in drugih ukrepov, ki jih država izvaja za večjo kakovost življenja družin in posameznih družinskih članov (Delovna področja... 2010).

4.1. ZAČETKI STARŠEVSKEGA VARSTVA V SLOVENIJI

Skrb za otroško in starševsko varstvo se je formaliziralo predvsem z Resolucijo o oblikovanju družinske politike (Uradni list RS št. 40-1660, 1993, str. 2067) in z Zakonom o družinskih prejemkih (Uradni list RS št. 65-2371/93), ki je bil sprejet 1993, leta 2001 pa ga je nadomestil Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Ta zakon je na novo opredelil zavarovanje za starševsko varstvo in pravice, ki iz tega izhajajo; družinske prejemke, pogoje in postopek za uveljavljanje posameznih pravic ter druga vprašanja glede izvajanja tega zakona (Rener 2008, str. 107).

Družinske prejemke so v preteklosti urejali trije zakoni. Prvi je Zakon o družbenem varstvu otrok (Uradni list RS, št. 35/1979), drugi je Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 14/90, 5/91, 71/93, 2/94), katerega namen je bila obravnava starševskega dopusta in Zakon o družinskih prejemkih (Uradni list RS št. 65- 2371/93) (Voga in Pristav Bobnar 2007, str. 61). Pravice, ki jih določa Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih

iz leta 2001, zajema pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo in pravice do družinskih prejemkov (Uradni list RS št. 97/01 in 76/03). Omenjeni zakon je pomemben prav zaradi očetovskega dopusta, ki so ga sprejeli ob uvedbi tega zakona. Prej ni obstajal. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih je terminološko in tudi sicer bolj nevtralen kot zakoni, ki so predhodno urejali starševsko varstvo. Z nevtralnostjo dobiva dodano vrednost v smislu možnosti uresničevanja večje egalitarnosti med spoloma. Pravice iz zavarovanja za starševsko varstvo zajemajo starševski dopust, starševsko nadomestilo in pravico do krajšega delovnega časa (Rener idr. 2008, str. 108).

4.2. DRUŽINSKA POLITIKA

Kot smo že omenili, so spremembe v družbi in posledično spremembe v dvostarševski heterospolni družini, povzročile spolno asimetrično delitev dela v družini, kar je začelo spreminjati tradicionalne starševske vloge. V ta namen so se začele evropske države odzivati z uveljavljanjem politike usklajevanja poklicnega in družinskega življenja ter politike enakih možnosti.

Direktiva Evropske unije o starševskem dopustu, ki je bila sprejeta 3. 6. 1996, uveljavlja okvirni sporazum o starševskem dopustu, ki določa, da imata oba zaposlena starša individualno in nepremostljivo pravico do starševskega dopusta v minimalnem trajanju treh mesecev. Namen pravice je lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja obeh staršev (Zavrl 1999, str. 16).

Evropske družinske politike vpeljujejo ukrepe, ki so namenjeni spodbujanju enakih možnosti obeh spolov. S pomočjo starševskih dopustov želijo po eni strani zagotoviti pravno zaščito žensk, ki so zaradi materinstva zapustile trg delovne sile in se nato nanj vrnile, po drugi strani pa so se vpeljali tudi ukrepi, ki skušajo vplivati na spremembe v spolni delitvi dela v dvostarševski heterospolni družini. Res je, da se usklajevanje sfere dela in družine obravnava predvsem kot področje, ki se tiče žensk in zaposlovanja žensk, ampak je v številnih državah v ospredju načelo o enakih možnosti obeh spolov. Poleg skandinavskih držav kot prvih evropskih držav, ki so to načelo upoštevale, je tudi slovenska politika sprejela očetovski dopust kot ključni mehanizem za spodbujanje enakih možnosti in predvsem aktivnejšo vlogo moških v družinskem delu in še posebej pri skrbi za otroke. Na podlagi empiričnih raziskav (Rener idr., 2005), se je ta ukrep izkazal kot pozitiven pri spodbujanju in promociji aktivnega očetovstva in očetovanja (Rener idr., 2008, str. 98-99).

Kot je bilo rečeno, je temeljni dokument, ki v Sloveniji opredeljuje družinsko politiko, Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Sloveniji (Uradni list št. 40-17. VII.1993 v Rener idr., 2008), ki predstavlja osnovo za oblikovanje družinske politike. Temelji na naslednjih načelih:

- vključevanje celotne populacije oz. usmerjenost k vsem družinam,
- upoštevanje pluralnosti vseh oblik družine in različnih potreb, ki iz teh oblik izhajajo,
- spoštovanje avtonomnosti družin in individualnosti vsakega posameznika v tej družini posebej,
- zaščita otrokovih pravic, tako v družini kot v družbi ter dajanje prednostnega mesta kakovosti življenja otrok,
- promoviranje enakih možnosti obeh spolov ,
- vzpostavitev raznovrstnih oblik storitev in omogočanje družini izbiro med različnimi možnostmi,
- delni prispevek družbe k stroškom za vzdrževanje otrok,
- dodatno varstvo družin v specifičnih situacijah in
- celostni, integrirani pristop (Resolucija o... 1993).

Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Sloveniji skratka poleg promoviranja enakih možnosti obeh spolov, opredeljuje tudi ustvarjanje pogojev za kvalitetnejše usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti staršev, kjer med najpomembnejše ukrepe uvršča starševske dopuste.

4.3. STARŠEVSKI DOPUST

Starševski dopust vključuje različne vrste dopusta, vsem pa je skupno, da temelji na pravici do odsotnosti z dela zaradi poroda oziroma nege in varstva otroka tiste osebe, ki otroka dejansko neguje in varuje. Trajanje posamezne vrste starševskega dopusta je določeno v koledarskih dnevih (Delovna področja... 2010).

Starševski dopust obsega štiri oblike. To so: porodniški dopust, očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka ter posvojiteljski dopust. V nadaljevanju bomo predstavili vsakega posebej.

4.3.1. Porodniški dopust

Porodniški dopust traja 105 dni in je namenjen pripravi na porod, negi in varstvu otroka takoj po porodu ter zaščiti materinega zdravja ob rojstvu otroka in po njem. Pravico do porodniškega dopusta ima mati otroka, pod določenimi pogoji pa tudi oče otroka ali druga oseba ali eden od starih staršev otroka (prav tam, 2010).

Očetje imajo pravico do porodniškega dopusta, če mati umre, zapusti otroka in na podlagi mnenja pristojnega zdravnika, da trajno oziroma začasno ni sposobna za samostojno življenje in delo. Če je mati mlajša od 18 let, s statusom vajenke, učenke, dijakinje oziroma študentke, lahko z njenim soglasjem uveljavlja pravico do porodniškega dopusta oče otroka ali eden od starih staršev (Rener idr. 2008, str. 107).

4.3.2. Očetovski dopust

Očetovski dopust je dopust, ki je namenjen očetom, da bi v zgodnji otrokovi dobi skupaj z materjo sodelovali pri njegovi negi in varstvu. Oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 koledarskih dni (ne glede na to, koliko otrok se rodi hkrati), pri čemer mora prvih 15 dni dopusta koristiti do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti (sicer ta del očetovskega dopusta zapade), drugih 75 dni pa lahko izrabi najdlje do tretjega leta starosti otroka. Oče nima pravice do izrabe prvih 15 dni očetovskega dopusta, če koristi porodniški dopust. Prvih 15 dni očetovskega dopusta oče lahko prejme nadomestilo, preostalih 75 dni pa država zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače. Očetovski dopust je namenjen izključno samo očetom in je neprenosljiv, poleg tega pa je ta pravica vezana na zaposlitveni status moškega in ne na študenta, tujca ali brezposelnega (prav tam, str. 108).

Očetovski dopust je začel veljati z Zakonom o starševskem varstvu in družinskih prejemkih. Pravica je začela veljati postopno, in sicer od 1. 1. 2003 - 15 dni, od 1. 1. 2004 - 45 dni in od 1. 1. 2005 - 90 dni.

Očetovski dopust lahko oče koristi v obliki polne odsotnosti z dela, v strnjem nizu (brez prekinitev) ali po dnevih. Kadar oče izrabi očetovski dopust po dnevih, se trajanje pravice določi v delovnih dnevih tako, da se upošteva 70% pripadajočih koledarskih dni očetovskega dopusta (15 koledarskih dni je enako 11 delovnim dnevom, 90 koledarskih dni je enako 63 delovnim dnevom (Delovna področja... 2010).

4.3.3. Dopust za nego in varstvo otroka

Dopust za nego in varstvo otroka je dopust, ki nastopi takoj po preteku porodniškega dopusta v obsegu 260 dni. Namenjen je nadaljnji negi in varstvu otroka. Pravico do tega dopusta ima eden ali drug starš, pod določenimi pogoji pa tudi stari starši ali druga oseba (Rener idr. 2008, str. 108).

Dopusta za nego in varstvo otroka starši ne morejo hkrati izkoristiti v obliki polne odsotnosti z dela, razen v primerih, če vsak od staršev v dogovoru z delodajalcem koristi polovični delovni čas. Dopust se lahko podaljša v primerih:

- rojstva dveh ali več hkrati živorojenih otrok,
- rojstva nedonošenčka,
- otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo ali
- če starši že ob rojstvu otroka varujejo in vzgajajo najmanj dva otroka do starosti 8 oz. če varujejo in negujejo otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo.

Zgoraj navedene pravice se seštevajo.

Pravico do dopusta za nego in varstvo ima lahko v soglasju z materjo otroka tudi eden od starih staršev otroka, če je mati otroka mlajša od 18 let in ima status vajenke, učenke dijakinje oziroma študentke in te pravice ne uveljavlja oče otroka. Dopust za nego in varstvo otroka je za enega od starih staršev enako dolg, kot to velja za mater ali očeta. V primeru, da sta ga oče in mati že izrabila, se za toliko dni tudi zmanjša. Koristi ga lahko le v strnjenem nizu v obliki polne odsotnosti z dela (Delovna področja... 2010).

4.3.4. Posvojiteljski dopust

Posvojiteljski dopust je namenjen enemu ali obema posvojiteljema oz. osebi, ki vzgaja in varuje otroka z namenom posvojitve.

Pravico do posvojiteljskega dopusta ima eden ali oba posvojitelja ali oseba, ki ji je otrok zaupan v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve, razen:

- če je dotična oseba za tega otroka že uveljavila pravico do porodniškega dopusta, očetovskega dopusta oziroma dopusta za nego in varstvo otroka,
- če je ta oseba posvojila otroka svojega zakonca.

Posvojiteljski dopust traja 150 dni, če je otrok star od 1 do 4 let in 120 dni, če je otrok star od 5 do 10 let.

Posvojiteljski dopust lahko izkoristi eden od posvojiteljev v polni odsotnosti ali oba hkrati v strnjenem nizu ob polni ali delni odsotnosti z dela enega ali obeh staršev, pri

čemer skupno trajanje dopusta ne sme presegati 150 oziroma 120 dni (Rener idr. 2008, str. 108).

4.4. KRAJŠI DELOVNI ČAS ZARADI STARŠEVSTVA

Eden izmed ukrepov za lažje usklajevanje dela in družine, je po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih tudi pravica do krajšega delovnega časa zaradi starševstva. To pomeni, da ima eden od staršev pravico delati krajši delovni čas do otrokovega 3. leta starosti. Pravica je namenjena negi in varstvu otroka, delovni čas pa mora obsegati najmanj polovično tedensko obveznost. V primeru, da eden od staršev neguje in varuje dva otroka, se ta pravica podaljša do dopolnjenega 6. leta starosti mlajšega otroka (Uradni list RS, št 110/2006).

4.5. POMANJKLJIVOSTI UREDITVE STARŠEVskega DOPUSTA

Ureditev starševskih dopustov pri nas je na prvi pogled videti zelo učinkovita, vendar dejansko stanje kaže, da ima kar nekaj pomanjklivosti. Kot prvo, praksa kaže, da dopust za nego in varstvo otroka izkoristi približno pet odstotkov očetov (ostalo matere), prav tako pa se je delež očetov, ki koristijo ta dopust, v vseh letih obstoja povečal le zanemarljivo. Vzrok naj bi bil v neustrezni povezavi tega ukrepa v celovit sistem politike, ki bi promovirala enake možnosti obeh spolov in pomanjkanje drugih hkratnih spodbud, ki pozivajo k aktivnejšemu očetovstvu. Pomanjklivosti pri očetovskem dopustu najdemo v premajhnem obsegu možnih dni, ki jih lahko koristijo očetje ob rojstvu otroka (oz. do dopolnjenega 6. meseca otrokove starosti), kar pa ne more vplivati na enakomernejšo delitev skrbi med obema staršema. Težavo predstavlja tudi finančna podpora s strani države za ostali del očetovskega dopusta, saj krije le prispevke za socialno varnost, in sicer še to od minimalne plače. Dejansko prevzemanje večjega deleža skrbi za otroke pa ne more biti odvisna le od zakonske ureditve starševskega dopusta, ampak bi jo morali spremljati tudi drugi mehanizmi, tj. motivacija očetov za odločanje za očetovski dopust, medijska naklonjenost delitve skrbi za otroke, izobraževalni sistem in nenazadnje delovno okolje, ki pogosto preprečuje motivacijo in realizacijo koriščenja starševskega dopusta (Carlsen v Rener idr. 2008, str. 110).

Pomanjkljivost omenjene ureditve je tudi umeščena v okviru Resolucije, saj so ukrepi na tem področju v glavnem usmerjeni v skrb za otroke in ne k promociji enakih možnosti obeh spolov, kar je cilj družinske politike (Švab 2004).

Težavo predstavlja tudi dejstvo, da je največji del pozornosti usmerjen na področje starševskega varstva oz. vrsti starševskega dopusta, ki so pretežno usmerjeni na obdobje prvega leta po otrokovem rojstvu. To je razmeroma kratko obdobje v življenjskem poteku posameznika (Bjorenberg 2002 v Rener idr. 2008, str. 111).

Ovira je tudi denarno nadomestilo in ohranitev delovnega mesta po preteku starševskega dopusta. Poleg tega se po vrnitvi na delo začne tudi dejansko usklajevanje dela in družine in prav tu je primanjkljaj ukrepov, razen institucionaliziranega otroškega varstva (prav tam, 112).

Skratka v slovenski družinski politiki bodo potrebne spremembe v smeri, kjer bi morala biti politika enakih možnosti temelj za ukrepe na področju družinske politike in ne obratno, kot kaže trenutno stanje.

5. SOCIOLOŠKE PERSPEKTIVE NOVEGA OČETOVSTVA

V tem poglavju bomo predstavili in obravnavali sociološke perspektive fenomena 'novega očetovstva' ter problem nasprotujočih si teoretskih perspektiv o tem fenomenu.

Glede fenomena novega očetovstva ni enotnih interpretacij. To potrjuje zapis A. Švab (2002, str. 77), in sicer, da se spreminjanje tradicionalnih vlog, kot npr. pri t. i. novem očetovstvu, ne kaže kot preprosto linearno dogajanje, ampak kot polno nasprotij in napetosti med modernističnimi in novimi družbenimi zahtevami. Avtorica zapiše: "Ambivalenca se razteza od odkrivanja "novega očeta", ki naj bi bil v nasprotju z modernim očetom – materialnim preskrbovalcem družine (bread-winner), vedno bolj vpleten v različne segmente družinskega življenja v dvostarševski heterospolni družini, do pesimističnega ugotavljanja, da je 'novi oče' le sodobni mit, daleč od vsakdanje realnosti, v kateri je večino družinskega dela (še vedno) družbeno dodeljenega ženski" (Švab 2001, str. 115).

Ta ambivalenca pa je vidna tudi v teoriji. Po A. Švabovi (2002, str. 250) se razhajanja med teoretiki družine v pogledih na fenomen 'novega očetovstva' pojavljajo zaradi naslednjih razlogov:

- površinskost analiz oz. 'napačna' vprašanja in usmerjenost analiz fenomena,
- razlike v interpretaciji zgodovinskega védenja oz. razhajanja zaradi različnega interpretiranja podatkov o preteklosti,
- raznoliki in nasprotujoči si empirični rezultati glede družinskega življenja v dvostarševski heterospolni družini v postmoderni (razlike v metodologiji – metoda, vzorec časovne razlike izvedbe raziskave),
- različne definicije t. i. novega očetovstva.

Glede na to bi lahko po njenem mnenju perspektive teoretikov družine razdelili v dve skupini, in sicer na tiste, ki s pomočjo kvalitativnih študij dokazujejo tezo o fenomenu vpletenega očeta, t. j. očeta, ki v večji meri skrbi za svojega otroka in vstopa v tesnejša razmerja z otrokom, kot je to počel njegov oče (Hawkins idr. 1997), in druge, (Lewis v Van Dongen idr. 1995, Lupton in Barclay 1997, Segal v Muncie idr. 1995, Segal 1997), ki s pomočjo kvantitativnih študij dokazujejo tezo, da se tradicionalna očetovska vloga v dvostarševski heterospolni družini ni bistveno spremenila. Kvantitativne študije so največkrat usmerjene v dokazovanje relativno nizkega deleža moških, ki aktivno sodelujejo

pri skrbstvenih dejavnostih. Gre predvsem za feministične študije (Lupton in Barclay 1997, str. 54), ki temeljijo na kritičnem pristopu v raziskovanju vloge moških in očetov, ki so vpleteni v skrbstvene dejavnosti za otroke. Kvalitativne študije pa so usmerjene v raziskovanje različnih dejavnikov 'novega očetovstva' oziroma v strukturne spremembe 'novega očetovstva'.

Kot smo omenili, kvantitativne raziskave kažejo na relativno nizek delež moških, ki so aktivno vključeni v družinsko življenje v dvostarševskih heterospolnih družinah. Svoje argumente največkrat opirajo na strukturno kontinuiteto alokacije družinskega dela in družinskih obveznosti v dvostarševskih heterospolnih družinah.

A. Švab (2000, str. 250) kot pomanjkljivost teh raziskav vidi v tem, da se vpletenost očetov v družinsko življenje omejuje le na določene aspekte družinskega življenja in preveč enačijo očetovstvo z alokacijo družinskega dela v dvostarševskih heterospolnih družinah. Če zapišemo drugače, kvantitativnih analiz delitve dela ne moremo enačiti s kompleksnostjo karakteristik določene družinske vloge.

Dienhart (1998, str. 25) meni, da takšne analize ne posvečajo dovolj pozornosti temu, da so moški različno dovzetni za zaposlovanje žensk, in sicer glede na starost in njihov zaposlitveni status.

A. Švab (2000, str. 250–251) kot prednost kvantitativnih analiz navede opozarjanje le-teh na postmoderne 'pro-očetovske' analize, kjer so avtorji predvsem moški teoretiki, ki pogosto slavijo novega, vpletenega očeta in opozarjajo na prikrit segment družinskega življenja, t. j. neenakomerno alokacija dela.

Kvalitativne analize so zastavljene širše, saj upoštevajo različne dejavnike, kot so širše družbene spremembe, in sicer spremembe položaja moških na trgu delovne sile in zaposlovanje žensk; družinske spremembe, t.j. pluralizacija družinskih oblik, pojav kohabitacij, zakonske razveze (Švab 2000, str. 251). Med kvalitativne analize umeščamo raziskave D. Luptona in L. Barclaya (1997), in sicer mikroanalize pomenov in značilnosti vsakdanjega življenja, izkušenj očetovstva in načinov interakcije z drugimi družinskimi člani.

S. Segal (1997) in A. Švab (2000) pa ob vseh svojih ugotovitvah o 'novem očetovstvu' izpostavljata njegovo pojavno raznolikost in vzrok za nesoglasja med teoretskimi perspektivami pripisujeta različnim pristopom k fenomenu in ne fenomenu samemu.

A. Švab (prav tam, str. 251-252) pri razumevanju 'novega' očetovstva poudarja upoštevanje konteksta nastajanja družboslovnih razprav o očetovstvu in razhajanja med

kvalitativnimi in kvantitativnimi raziskavami razlaga na osnovi analize ontološkega pomena očeta in očetovstva, predvsem v relaciji do materinstva ter problematiziranje nekaterih analitičnih kategorij razumevanja modernega očetovstva. Omenjena avtorica meni, da so analize tega fenomena preveč površinske in ga raziskujejo le v njegovi novi pojavnosti, zato spreminjanje prevladujoče očetovske vloge in pomen 'novega' očeta razlaga s pomočjo konstruiranja moderne dvostarševske heterospolne družine, kjer se oče, kot ga razumemo v modernosti, sploh pojavi. Moški 19. stoletja je pozicioniran v javno sfero in prek nje tudi družbeno definiran, njegova družinska vloga pa je materialna preskrba družine ter reprezentacije le-te v javnosti. Ženska vloga pa je nasprotna moški, saj je ženska postavljena v zasebnost. Predstavlja torej povezovalni element z družino. Spolne vloge so torej definirane preko koncepta izključenosti in vključenosti v družinsko življenje.

Postavlja se vprašanje, kje je vzrok za pripisovanje moške vloge javnosti in ženske vloge zasebnosti. A. Švab (prav tam, str. 253–254) skuša odgovor najti s problematizacijo koncepta 'odsotnosti' moškega iz dvostarševske heterospolne družine, kar omogoča šele vzpostavitev meje med zasebno in javno sfero, tj. konstruiranje moderne dvostarševske heterospolne družine. Šele s tem se je pojavilo razmišljanje o očetovski odsotnosti. Zapiše, da je problem v razumevanju modernistične perspektive, s katero danes razumemo odsotnost očeta v preteklosti. Današnje pojmovanje je namreč definirano preko alokacije družinskega dela, skrbi in nege za otroke, medtem ko je bila v času konstruiranja moderne dvostarševske heterospolne družine prisotnost očeta v družini interpretirana kot vloga materialnega preskrbovalca ter kot očetovska avtoriteta. Poleg tega pa koncept odsotnosti očeta v dvostarševski heterospolni moderni njegovo fizično odsotnost enači s popolno odsotnostjo iz omenjene družine. Torej je vezana na njegovo vlogo v javni sferi, kar je z vidika postmoderne razumljeno kot neprisotnost v zasebni sferi. A. Švab torej meni, da je 'novo očetovstvo' produkt postmodernosti in kot tak vsebuje tudi elemente modernosti, vendar je naše razumevanje očetovske vloge odvisno od samega načina konceptualizacije fenomena. Pri tem izhajamo iz predpostavke, da se pogled na prisotnost očeta v dvostarševski heterospolni družini v času spreminja. To lahko ponazorimo s primerom moderne dvostarševske heterospolne evropske družine, kjer je bil oče res večino časa fizično odsoten, vendar toliko bolj intenzivno simbolno prisoten, saj je njegova odsotnost imela močno vzgojno funkcijo. Ta primer si bomo podrobneje ogledali v naslednjem poglavju.

6. ANALIZA PREVLADUJOČIH LIBIDINALNIH USTROJEV POSAMEZNIKA IN NOVO OČETOVSTVO

Skupna točka analiz t. i. novega očetovstva v sodobni družbi je tudi teza o upadanju očetovske avtoritete, ki jo bomo v tem poglavju obravnavali s pomočjo virov, ki proučujejo oblikovanje prevladujočega libidinalnega ustroja posameznika, preko katerih bomo z analizo problematizirali fenomen 'novega' očetovstva.

V tem delu želimo ugotoviti, ali sprememba prevladujoče očetovske vloge v dvostarševski heterospolni družini oz. njegovo aktivnejše vključevanje v skrbstvene dejavnosti za otroke vpliva na upadanje očetovske avtoritete. Predpostavljamo, da je le-ta v skladu z rastočim vključevanjem očetov dvostarševskih heterospolnih družin v skrbstvene dejavnosti, kar povzroča oblikovanje prevladujočega libidinalnega ustroja posameznika današnjega časa. Predpostavljamo, da je to patološki Narcis. Analiza vzgojno-socializacijskih modelov v svetu in pri nas pa nam bo pomagala razumeti očetovsko in materinsko vlogo v dvostarševski heterospolni družini pri vzgoji oziroma skrbi za otroka.

6.1. ANALIZA PREVLADUJOČIH LIBIDINALNIH USTROJEV POSAMEZNIKA

Vsaka družba mora, če hoče preživeti, oblikovati določen tip osebnosti in si preko posameznikov, ki jo sestavljajo, zagotoviti reprodukcijo funkcionalnih rekvizitov preživetja. To pomeni, da vsaka družba skozi proces socializacije oblikuje t. i. družbeni oz. socialni karakter z osebnostnimi lastnostmi, ki so članom neke družbe skupne (Šebart 1996, str. 60).

V. Godina (1983, str. 66) zapiše, da se o tem prevladujočem tipu osebnosti govori kot o družbenem karakterju oz. socialnem karakterju, kjer gre za tiste osebnostne lastnosti, ki si jih posamezniki, ki so člani neke določene družbe 'delijo' in so jim skupne. S. Žižek (1987) pa s tem v zvezi meni, da je pri opredelitvi določenega tipa vzgoje potrebno nujno upoštevati analizo libidinalnega ustroja subjekta oz. simbolno identifikacijo, skozi katero posameznik ponotranji zahteve, zapovedi, pravila družbe, v kateri živi. To so zahteve družbe, intergrirane v simbolni instanci Ideala-Jaza.

D. Riesman v delu *Osamljena množica* analizira različne socialne karakterje, ki ustrezajo različnim fazam v razvoju kapitalizma, saj v celotnem obdobju razvoja

kapitalizma ni prevladoval enak oz. en sam prevladujoči socialni karakter. V obdobju libidinalnega kapitalizma, tj. v 19. stoletju in prvih desetletjih 20. stoletja je to individuum protestantske etike, katerega temeljno načelo je individualna odgovornost in individualna pobuda. Za posameznika je bistven predvsem občutek, da je opravil neko dolžnost in pri tem začutil notranje zadovoljstvo. Riesman ga zato poimenuje vase usmerjeni posameznik. Gre za predstavnika liberalnega kapitalizma 19. stoletja, kjer so posamezniki predani podjetju in usmerjeni v razvoj, saj skrbijo, da se s skupnimi močmi ustvari največ. Družba je dinamična, njena posebnost pa je socialna mobilnost njenih članov. Prevladuje občutek odgovornosti za samega sebe, staršem liberalnega kapitalizma pa je prioriteta privzgajanje 'konformnosti' kot značajske trdnosti, ki vodi v individualno izbiro (Riesman 1967 v Kovač Šebart 2002, str. 228).

Z razvojem birokratsko-korporativnega kapitalizma se izgubi individualna avtonomija in navznoter usmerjeni posameznik se spremeni v nazven usmerjenega posameznika. Posameznik ni več usmerjen vase, temveč v socialno skupino, ki ji pripada, zato je lojalnost do skupine na prvem mestu in ne zvestoba samemu sebi. Žižek zapiše, da Ideal-Jaza spremeni svojo vsebino in se 'povnanji', saj se individuum v svojem Idealu Jaza gleda skozi oči vrstniške skupine. Vir moralnega zadovoljstva je torej ugoditev pričakovanj skupine in največja vrednota je občutek pripadnosti (Žižek 1987, str. 133). Riesman (1967, str. 41-42) zapiše, da sistem v družbi postane bolj odprt in posameznega družbenega položaja ne določa več le starost ali sloj, v katerega se je rodil. Za obstanek na družbeni lestvici pa je potrebna tekmovalnost, saj sicer začnejo na družbeni lestvici drseti navzdol. To pomeni, da je družba, ki ji dajejo ton navznoter usmerjeni posamezniki, dinamična, usmerjena v razvoj in zato nepredvidljiva, ena njenih temeljnih odlik pa je velika socialna mobilnost njenih članov, saj morajo v njej biti otroci pogosto socializirani tako, da ne bodo prevzemali družbenih vlog, kakršne so imeli njihovi starši, ampak vloge, ki še niso dokončno determinirane.

V teh novih razmerah se mora posameznik odločiti, kaj bo sam s sabo. Občutek odgovornosti za samega sebe, da šteje kot posameznik, ne glede na svojo družino ali klan, ga dela dovzetnega za sporočila, ki jih oddaja njegov ponotranjeni ideal (prav tam, str. 45). M. Kovač Šebart (2002) zapiše, da gre za privzgajanje "konformnosti" kot značajske trdnosti, ki pa vodi v individualno izbiro in nekonformizem (prav tam, str. 229).

Čeprav omenjeni stopnji v razvoju kapitalizma vzpostavljata različen prevladujoč družbeno nujni značaj, oba družji 'notranje vodilo' oz. je pri obeh ohranjen očetovski Ideal-Jaza, ki ju usmerja k vrednotam kot sta prisvajanje oblasti in ustvarjanje materialnega

bogastva. Navznoter usmerjeni posameznik je torej zvest samemu sebi in ima občutek, da šteje kot posameznik, medtem ko se navzven usmerjeni posameznik podredi instituciji in njegovo največjo vrednoto predstavlja občutek pripadnosti (prav tam, str. 228).

Tudi Žižek ugotavlja, da v tem procesu preobrazbe protestantske etike v heteronomno etiko človeka organizacije ostaja neka stalnica, tj. družbeno nujni značaj, ki se oblikuje na podlagi simbolne identifikacije ponotranjenega Ideala Jaza. Bistvo tega procesa je izkušnja za otroka, da mati ni vsemogočna, kot sprva otrok doživlja prvega pomembnega Drugega, in da se tudi ona podreja Zakonu, 'pravilom igre', zato uveljavitev le-teh deluje kot neke vrste odtujitev. Subjekt ni več neposredno podvržen 'kaprici drugega', hkrati pa mu uspe vzpostaviti distanco do želje prvega pomembnega Drugega. Zakon je torej tisti, ki omogoči zavzeti distanco do Drugega in se iztrgati vladavini njegove 'kaprice' (Žižek 1984, str. 12-13).

Če prevladujočima libidinalnima ustrojema v obdobju kapitalizma pripisujemo usmerjenost k vrednotam na podlagi 'notranjega vodila', je situacija pri prevladujočem libidinalnem ustroju sodobne postindustrijske družbe, tj. patološkem Narcisu, drugačna. V tem primeru samo formo Ideala Jaza nadomesti narcistični veliki Jaz. Očetovski Ideal-Jaza, t. i. 'ponotranjeno vodilo' se, kot zapiše Lasch (1986), zlomi. Posameznik se ne ravna več na podlagi notranjega vodila, ampak je odvisen od Drugih oz. od njihove reakcije na posameznikovo ravnanje. Omenjeni avtor vzrok pripisuje fazi potrošnje, ki je v preteklosti za družbeno reprodukcijo in reprodukcijo postala pomembnejša od faze produkcije.

Nimamo več opraviti z individuom, ki mora integrirati zahteve okolja, ki so strukturirane v simbolni instanci Ideala-Jaza, temveč z Narcisom, ki igre ne jemlje resno in so mu zahteve okolja zgolj zunanja 'pravila igre' – t. i. družbeni pritisk se pri njem uveljavi na povsem drugačen način, tj. v obliki analnega, sado-mazohističnega nadjaza. Pri tem gre za preobrazbo birokratsko-kapitalistične družbe štiridesetih in petdesetih v družbo, ki ji pravimo permisivna-postindustrijska. Pri patološkem Narcisu je temeljno, da je pri njem spodletela integracija simbolnega Zakona (kot normalna razrešitev Ojdipovega kompleksa) in je namesto tega prišlo do nadomestitve očetovskega Ideala Jaza s predojdipovskim 'sado-mazohističnim', 'materinskim' nadjazom. Lasch opozarja, da je ta nadomestitev temeljna poteza poznokapitalistične 'birokratske' družbe, saj se za navidezni zlom očetovske avtoritete, za permisivnostjo skriva vzpon veliko bolj krutega pred-ojdipovskega nadjaza. Rast birokracije pa je ustvarila kompleksno mrežo medosebnih razmerij, ki

favorizira spretnost v družbenih odnosih, hkrati pa je spodkopala vse oblike patriarhalne avtoritete in s tem oslabila družbeni nadjaz (Lasch 1986 v Žižek 1987, str. 130-137).

V tem delu smo s pomočjo virov, ki proučujejo oblikovanje prevladujočega libidinalnega ustroja posameznika, pokazali, da je v sodobni družbi prevladujoč libidinalni ustroj posameznika patološki Narcis.

6.2. ANALIZA PREVLAJUJOČIH LIBIDINALNIH USTROJEV PRI SLOVENCIH

Od preloma stoletja in vse do konca 2. svetovne vojne je na slovenskem prevladoval korporativni-domačijski socializacijski model, ki temelji na krščansko-socialni tradiciji. M. Kovač Šebart zapiše, da v grobem sprejema tezo, da sta v našem prostoru po drugi svetovni vojni poleg tradicionalne ideologije slovenstva, kjer gre za korporativno krekovsko različico samoupravljanja in materinskega Ideala Jaza, bili navzoči še realsocialistična ideologija slovenstva in očetovski nadjaz ter samoupravna ideologija, ki je vezana na materinski nadjaz. Le-ta se staplja z elementi postindustrijske permisivne družbe (Kovač Šebart 1997a, str. 137).

Pri simbolnem Zakonu, ki je značilen za oblikovanje slovenske nacionalne identitete, oče vlogo nosilca Zakona izpolni pomanjkljivo, kar pomeni, da ne 'pretrga' simbioze med materjo in otrokom. Njegovo mesto zasede mati, zato je na delu materinski Zakon oz. materinski Ideal Jaza. V tem primeru je otrok v simbiotskem razmerju z materjo in hkrati je mati tudi nosilka simbolne identifikacije, medtem ko oče predstavlja utelešenje pokvarjenega, uživaškega klica nadjaza (Šebart 1996, str. 76).

Po Žižku (1982) se oče namesto, da bi pretrgal simbiozo med materjo in otrokom, zateka k partikularnosti, k 'incestni' domačnosti, namesto k odpiranju k 'tujemu' univerzalnemu ali kot zapiše M. Kovač Šebart (1997b): "Zakon deluje kot varuh incestiozne zatohlosti, namesto, da bi subjekta iztrgal iz zaprtosti incestuoznega razmerja z materjo". Slovenska nacionalna identiteta je povezana z nerešenim nasprotjem do univerzalnosti Zakona. Ker očetovski Zakon ni ponotranjen, mati kot utelešenje 'domačije' nastopi kot nosilka Zakona. Gre za specifično podobo simbolnega Zakona, ki posameznika sicer notranje zadolži, tako kot pri očetovskem Ideala-Jaza, vendar mu nalaga mazohistično žrtvovanje, t. j. zavezanost 'domačiji' v tujem svetu (prav tam, str. 265). Slovenija, kot zapiše Žižek (1982), deluje predmeščansko, saj je za meščansko

domoljubje ključnega pomena odpoved lokalnemu partikularizmu v splošnosti domovine (prav tam, str. 248).

M. Kovač Šebart (1997b) zapiše, da prevladujeta predvsem dva vzgojno – socializacijska modela: korporativno – domačijski in postindustrijski – tehnokratski, ki temelji na elementih permisivne, postindustrijske družbe. Avtorica potrdi tezo S. Žižka (1987), da gre v slovenskem prostoru za proces prehoda materinskega Zakona v materinski nadjaz oz. v ideološko konstelacijo patološkega Narcisa, torej za prehod iz korporativno – domačijskega v narcistični modus libidinalne ekonomije posameznikov (prav tam, str. 158).

Gre torej za spremembe in preoblikovanja družinskih vlog v dvostarševski heterospolni družini, katere omenjajo tudi nekateri drugi avtorji, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Lasch (1977) kot posledico zatona očetovske avtoritete, ki pa je ne navezuje na 'materinjenje', temveč na odsotnost avtoritete in prenos funkcij, omenja ljudi infantilnih in narcističnih značajev, ki so rastle ob negotovih in šibkih starših, zaradi česar v permisivni in terapevtski retoriki izginja moralnost in socialna odgovornost. Negotovi in šibki starši so potemtakem starši, kjer simbolna identifikacija ne steče oz. umanjka nosilec Zakona na simbolni ravni.

Podobno zapiše T. Rener (1993), in sicer, da je v psihoanalizi oče tisti, ki otroka spelje incestuozni endogamiji domačije in mu predstavi zunanji svet ter s tem predstavlja nosilca Zakona, a se očetovska pozicija zdi nestabilna: zmanjšuje se ekonomska dominacija očetov, poniknila je juridična superiornost, ženske začenjajo svoje servisiranje tržiti in očetje materiniti. S tem v zvezi avtorica omenja očetovsko avtoriteto ter zapiše: "Družbene vede skrbi, kaj storiti z očeti, ki materinijo in odklanjajo očetovsko avtoriteto in socialno odgovornost, ali ju ne morejo sprejeti; kaj storiti z očeti, ki dopuščajo, da so vzgajani, namesto, da bi vzgajali?" (prav tam, str. 21). S tem v zvezi lahko zapišemo še, da ni problem upada očetovske avtoriete v ohranjanju patriarhalnih razmerij v smislu oče, mati, otrok, ampak v tem, da je v družini nosilec 'Zakona'.

V tem poglavju smo pokazali, da v slovenskem prostoru v sodobni družbi pri prevladujočem libidinalnem ustroju posameznika ni nosilca 'Zakona', kar vpliva na odnos med materjo in otrokom. V besedilu navajamo tudi avtorje, ki v zvezi s spreminjanjem in preoblikovanjem družinskih vlog v dvostarševski heterospolni družini govorijo o upadu očetovske avtoritete, kar smo obravnavali tudi s pomočjo virov, ki proučujejo oblikovanje prevladujočega libidinalnega ustroja posameznika. Pokazali smo, da je prevladujoči tip

posameznika v sodobni družbi res patološki Narcis. Če povemo drugače, patološki Narcis ni prevladujoč libidinalni ustroj posameznika v sodobni družbi zato, ker bi se očetje v omenjeni obliki družine bolj vključevali v skrbstvene dejavnosti za otroke, ampak je problem v vzgojnih razmerjih, ki smo jih opisali med analizo vzgojno-socializacijskih modelov. Upad očetovske avtoritete v temelju ne zadeva vključevanje očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke v dvostarševskih heterospolnih družinah. Kot smo že omenili, je v vsaki obliki družine in pri vseh vzgojno-socializacijskih modelih bistveno, da otrok vzpostavi 'pravila igre', ki jih mora ponotranjiti skozi proces simbolne identifikacije. Vzpostavitev Zakona oz. 'pravil igre' omogoči, da otrok ni več neposredno podrejen prvemu pomembnemu Drugemu, ampak se podreja le omenjenim 'pravilom igre'. V vzgojnem procesu v vsaki družini je torej 'vloga nosilca Zakona' nujna.

7. EMPIRIČNI DEL DIPLOMSKEGA DELA

7.1. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

V teoretičnem delu postavljeno predpostavko, da se 'novi očetje' pogosteje vključujejo v skrbstvene dejavnosti, kot so se njihovi očetje, ko so bili sami otroci, bomo preverili v empiričnem delu. V teoretičnem delu smo definirali teoretične pojme, ki obravnavajo skrb in skrbstvene dejavnosti za otroke, ki jih bomo analizirali v empiričnem delu. Omenili smo, da med skrbstvene dejavnosti umeščamo prakse očetovanja, to so izrabe različnih oblik dopustov, (starševski, očetovski, dopust za nego in varstvo otroka, bolniški dopust), krajši delovni čas zaradi starševstva ter aktivno vključevanje moških v družinsko življenje (kopanje in umivanje otroka, vstajanje ponoči, previjanje in oblačenje, pestovanje, tolaženje otroka, hranjenje otroka).

S pomočjo empirične kvalitativne raziskave, (v kateri smo za zbiranje podatkov uporabili polstrukturirane intervjuje) bomo primerjali odgovore na vprašanja v zvezi z vključenostjo v skrbstvene dejavnosti za otroke, in sicer nas bodo zanimale primerjave med odgovori očetov mlajše generacije in njihovih očetov (poimenovali smo jih očetje starejše generacije). V prvem delu se bomo osredotočili na vprašanja v zvezi s poznavanjem in koriščenjem starševskih dopustov (očetovskega dopusta, koriščenjem dopusta za nego in varstvo otroka, koriščenjem pravice do krajšega delovnega časa zaradi starševstva in koriščenjem bolniškega dopusta za nego bolnega otroka), v drugem delu bomo spraševali po pomoči, ki so je bili ali so je deležni starši s strani neformalne socialne mreže, v tretjem delu pa bomo preverjali, koliko so očetje v primerjavi s partnerkami opravljali skrbstvene dejavnosti, ki v smislu vsakodnevnih rutinskih opravil zadevajo očetovo neposredno nego otroka, in sicer: kopanje in umivanje otroka, vstajanje ponoči, previjanje in oblačenje, pestovanje in tolaženje otroka, hranjenje in crkljanje.

7.2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE

Raziskovalna vprašanja za očete mlajše generacije

1. Ali so očetje mlajše generacije seznanjeni s starševskimi pravicami, ki jih lahko koristijo pod določenimi pogoji ter ali so jih koristili (očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka, koriščenje krajšega delovnega časa zaradi starševstva)?
2. Kateri so razlogi, da jih niso koristili ali so jih koristili?
3. Kako so sprejeli odločitev o koriščenju določene starševske pravice?
4. Kako očetje komentirajo naslednjo trditev:
Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.
5. Kdo koristi bolniški dopust za otroka v času hospitalizacije?
6. Kako starša uredita varstvo za otroka, ko sta odsotna (popoldne, dopoldne)?
7. Katere dejavnosti opravlja oče v času, ko je partnerka odsotna?
8. Kako si s partnerko delita skrbstvene dejavnosti za otroka (kopanje in umivanje otroka, vstajanje ponoči, previjanje in oblačenje, pestovanje in tolaženje otroka, hranjenje otroka)?
9. Zakaj določenega dela ne opravlja oče?
10. Kaj počne partnerka medtem, ko oče opravlja določeno skrbstveno dejavnost?
11. Katere skrbstvene dejavnosti so očetje starejše generacije opravljali med starševskim dopustom, če so ga koristili?
12. Kako očetje komentirajo naslednjo trditev:
Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.
13. Kako sta s partnerko sprejela odločitev glede delitve skrbstvenih dejavnosti? Je prišlo glede tega do nestrinjanja? Kakšna so bila pričakovanja glede delitve teh dejavnosti?

Raziskovalna vprašanja za očete starejše generacije

1. Ali so očetje seznanjeni s starševskimi pravicami, ki jih lahko danes očetje koristijo pod določenimi pogoji ter ali bi jih koristili, če bi imeli to možnost (očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka, koriščenje krajšega delovnega časa zaradi starševstva)?
2. Kateri so razlogi, da bi jih niso koristili, če bi imeli možnost?
3. Ali so odločitve glede skrbstvenih dejavnosti za otroka, ko so imeli sami otroke stare do treh let, sprejemali skupaj s partnerko?
4. Kako očetje starejše generacije komentirajo naslednjo trditev:
Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.
5. Kdo je koristil bolniški dopust za otroka v času hospitalizacije?
6. Kako sta starša uredila varstvo za otroka, ko sta bila odsotna (popoldne, dopoldne)?
7. Katere dejavnosti je opravljal oče v času, ko je bila partnerka odsotna?
8. Kako sta si s partnerko delila skrbstvene dejavnosti za otroka (kapanje in umivanje otroka, vstajanje ponoči, previjanje in oblačenje, pestovanje in tolaženje otroka, hranjenje otroka)?
9. Zakaj določene skrbstvene dejavnosti ni opravljal oče?
10. Kaj je počela partnerka med tem, ko je oče opravljal določeno skrbstveno dejavnost?
11. Katere skrbstvene dejavnosti so očetje opravljali med starševskim dopustom, če so ga koristili?
12. Kako očetje starejše generacije komentirajo naslednjo trditev:
Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.
13. Kako sta sprejela odločitev glede delitve skrbstvenih dejavnosti? Je prišlo glede tega do nestrinjanja? Kakšna so bila pričakovanja glede delitve teh dejavnosti?

Hipoteze

H1: Očetje, ki imajo otroke stare do treh let, so bolj seznanjeni s starševskimi pravicami kot njihovi očetje.

H2: Očetje, ki imajo otroke stare do treh let, v večji meri koristijo ali bodo koristili očetovski dopust kot bi ga njihovi očetje, če bi imeli to pravico.

H3: Očetje, ki imajo otroke stare do treh let, pogosteje navajajo, da se ne strinjajo s trditvijo (Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) kot njihovi očetje.

H4: Očetje, ki imajo otroke stare do treh let, pogosteje navajajo, da v primerjavi s partnerko včasih koristijo bolniški dopust, kot le-to navajajo njihovi očetje.

H5: Očetje, ki imajo otroke stare do treh let ob odsotnosti obeh staršev za varstvo pogosteje prosijo svoje starše, kot so za le-to prosili njihovi očetje.

H6: Očetje, ki imajo otroke stare do treh let, pogosteje opravljajo skrbstvene dejavnosti, kot so to počeli njihovi očetje.

7.3. OPREDELITEV RAZISKOVALNE METODE

Študija primera je celovit opis posameznega primera in njegova analiza oz. opis značilnosti primera in dogajanja ter opis procesa odkrivanja teh značilnosti (Mesec 1998, str. 45).

S študijo primera raziščemo posamezen primer, npr. osebo (njeno dejavnost, posebne potrebe, življenjsko zgodovino ali situacijo itd), skupino oseb (šolski oddelek, učiteljski zbor itd), institucijo (šolo, vzgojni zavod itd) ali del institucije, dogodek, prireditev itd. (Sagadin 2004, str. 88).

Glede na epistemološki status študije primerov delimo na eksplorativne, deskriptivne in eksplanativne (prav tam, str. 98).

V raziskavi smo uporabili deskriptivno študijo primera, saj se giblje na ravni opisovanja pojavov, prav tako pa vključuje oblikovanja hipotez o vzročno-posledičnih zvezah (prav tam).

7.4. IZBOR ENOT RAZISKOVANJA (OPIS POPULACIJE)

V tem delu naloge bomo predstavili izbrane intervjuvance, ki so vključeni v raziskavo in kriterije, na podlagi katerih smo jih izbrali.

V raziskavo smo vključili 5 očetov, ki imajo trenutno najmanj enega otroka starega do treh let in 5 očetov, ki so eno generacijo starejši, tj. očete očetov oz. dedke. Očete, ki imajo najmanj enega otroka starega do treh let, smo izbrali zato, ker je šele od 1.1. 2005 mogoče koristiti 90 dni očetovskega dopusta, kar nam omogoča, da lažje ugotovimo, koliko so ga očetje dejansko koristili. Intervjuvanci prihajajo iz Dolenjske, Koroške in osrednje Slovenije. Očetje, ki imajo otroke stare do treh let, so stari od 27 do 33, kar pomeni, da je razlika med najmlajšim in najstarejšim 6 let, očetje starejše generacije pa od 55 do 60, tj. 5 let razlike med najmlajšim in najstarejšim očetom. Očetje mlajše generacije so po poklicu: študent Fakultete za šport, inženir strojništva, električar, upravni delavec, vodoinštalater, očetje starejše generacije pa so po poklicu: strugar, inženir metalurgije, inženir strojništva (samostojni podjetnik), zidar in strojni tehnik.

Manjše število izbranih enot oz. intervjuvancev nam sicer ne omogoča generalizacije pridobljenih ugotovitev na širšo populacijo, vendar se pokažejo določene smernice, na podlagi katerih bomo sprejeli ali zavrgli predpostavko.

7.5. ZBIRANJE PODATKOV

Podatke smo zbirali s pomočjo polstrukturiranih intervjujev, ki jih uvrščamo med dialoški intervju.

Značilnosti delno strukturiranega intervjuja po Mesecu so: pri tej metodi ne uporabljamo do potankosti vnaprej pripravljenega vprašalnika, ampak je le seznam okvirnih tem. Spraševalec in spraševanec sta v neposrednem stiku iz oči v oči, tako da lahko v največji meri odkrijeta morebitne nesorazume pri komuniciranju in se sporazumeta o pomenu sporočil. Spraševalec naj bi se pomaknil bolj v ozadje, da lahko spraševanec prosto pripoveduje. Znotraj tega pa je vrsta raznih metod in tehnik, od bolj tradicionalnih, kot so pripovedovalni ali narativni intervju, globinski intervju, do novejših, kot je dialoški intervju ali dialog (Mesec 1998, str. 80).

Izbor intervjuvancev je potekal na podlagi prošnje za sodelovanje mlajše in starejše generacije očetov iz naše socialne mreže.

Polstrukturirane intervjuje smo izbrali, ker želimo dobiti individualizirane odgovore, ki jih bomo primerjali in preko katerih lahko konkretno spoznamo intervjuvančeve izkušnje in občutja.

Intervjuji so bili intervjuvancem predstavljeni kot raziskava o 'raziskovanju očetovske vloge' v sodobni družbi oz. vključenosti očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke'. Intervju je bil razdeljen na tri dele: (1) zanimalo nas je poznavanje starševskih pravic ter koriščenje le-teh, (2) zanimalo nas je, koliko pomoči pri varstvu, skrbi in negi otroka, gospodinjskih delih, nasvetov ter pogovorov so bili deležni s strani neformalne socialne mreže in (3) zanimala nas je delitev skrbstvenih dejavnosti za otroke med partnerjema.

Intervjuje smo opravili med 9. in 25. aprilom 2010. Pogovori so bili v celoti posneti. Posamezni intervju je v povprečju trajal od 20 do 25 minut. Z vsakim izmed očetov smo se pogovarjali individualno. Z osmimi očetimi smo intervju opravili pri njih doma, z dvema pa v gostinskem lokalu.

7.6. UREJANJE IN OBDELAVA PODATKOV

Po Mesecu (1998, str. 73) se v kvalitativni raziskavi odpovemo zamisli reprezentativnega slučajnostnega vzorčenja, ker se odpovemo statistični indukciji in se namesto nje odločimo za analitično indukcijo. Za razliko od kvantitativne raziskave, kjer je v ospredju pogostost ponavljanja določene strukture variabel, nas v kvalitativni raziskavi zanima raznolikost struktur, tj. raznolikost oblik življenja in ne pogostost posameznih oblik.

Osnovno empirično gradivo smo uredili in prepisali (parafrazirali). Zaradi lažjega razumevanja smo izjave preoblikovali in pri tem pazili, da je pomen ostal nespremenjen. Intervjuvanci so zaradi anonimnosti označeni s črkami.

Besedilo, ki smo ga pripravili za analizo, smo razčlenili na sestavne dele, da smo dobili enote kodiranja. Enote smo uredili v smiselne zaključne dele besedila oz. smo s klasificiranjem enot oblikovali pojme. Pojme smo nato povezali med seboj znotraj vsake generacije posebej ter na podlagi primerjave oblikovali teoretično pojasnitev.

7.7. REZULTATI IN INTERPRETACIJA

7.7.1. Koriščenje starševskih pravic

Kot smo že zapisali v teoretičnem delu, se naša država v Resoluciji o temeljnih oblikovanja družinske politike v Sloveniji (Ur.l.št.40-17.VII.1993) zavezuje, da bo med drugimi podpirala tudi usklajevanje dela in družine ter enakomernejšo porazdelitev odgovornosti med očetom in materjo. Med te ukrepe, ki jih v zgoraj omenjeni raziskavi (Rener idr. 2005, str. 69) avtorice omenjajo kot indikatorje za spremljanje aktivne udeležbe moških v očetovstvu in starševstvu, štejemo starševske pravice oz. dopuste, to so očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka, krajši delovni čas zaradi starševstva, bolniški dopust za otroka, po katerih smo spraševali tudi v intervjujih.

Očete, ki imajo otroke stare do treh let, smo spraševali, če so za te pravice že slišali in koliko so te pravice koristili, medtem ko smo njihove očete oz. starejšo generacijo očetov spraševali hipotetično, koliko bi jih koristili, če bi v času, ko so imeli otroke stare do treh, imeli to možnost.

Očetovski dopust pred uvedbo Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih ni obstajal, so pa zaradi rojstva otroka očetje po nekaterih kolektivnih pogodbah lahko dobili nekaj dni dopusta za rojstvo otroka (Rener 2008, str. 107-108). To pomeni, da so tudi očetje iz starejše generacije lahko ob rojstvu otroka ostali nekaj dni doma.

V raziskavi so vsi očetje iz starejše generacije za omenjene pravice že slišali, vendar ne poznajo njihovega obsega, medtem ko so skoraj vsi očetje s starševskimi pravicami seznanjeni, kar je pričakovati zaradi aktualnosti teme povezave in dejstva, da so bolj pozorni na to, ker imajo sami majhne otroke.⁶

*"V principu sem že slišal zanje od mojih zaposlenih, ki jih koristijo. Samo detajlov ne poznam toliko."*⁷

*"Seveda poznam. Sem vse dobro premislil. Pri obeh sem koristil očetovski dopust in dopust za nego in varstvo otroka, čeprav pri prvem otroku še ni bilo 90 dni očetovskega dopusta, pri hčerki sem pa vse koristil."*⁸

Štirje⁹ od petih očetov starejše generacije navajajo, da so po rojstvu otroka ostali nekaj dni doma. Na vprašanje, kaj so v tem času počeli, navajo, da so bili partnerki v pomoč najpogosteje pri gospodinjskih delih, eden¹⁰ navaja, da se je posvetil sorojencu, medtem ko je eden¹¹ bil partnerki le v moralno podporo, ker je partnerki pomagala njegova mati. Očetje mlajše generacije so vsi koristili prvi del očetovskega dopusta razen enega¹², ki je imel status študenta. Vsi navajajo, da so bili partnerki v pomoč in opravljali, kar je bilo potrebno, z izjemo očeta študenta, ki je s partnerko povsem enakopravno opravljal skrbstvene dejavnosti zaradi rojstva dvojčkov¹³.

Tudi avtorice slovenske raziskave ugotavljajo, da kljub večjemu angažmaju moških v skrbstvenih dejavnostih v času očetovskega dopusta, moški in ženske le-tega razumejo predvsem kot podporo in pomoč ženski, kasneje pa se delitev vrne v ustaljen asimetrični vzorec, zlasti ko se moški vrnejo na delovno mesto. Asimetrična delitev dela se nadaljuje tudi po vrnitvi ženske na delovno mesto (prav tam, str. 119-120).

⁶ Glej priloga A, tema (1).

⁷ Glej priloga A, tema (1), oseba E.

⁸ Glej priloga A, tema (1), oseba H.

⁹ Glej priloga A, osebe A, C, D, E.

¹⁰ Glej priloga A, oseba C.

¹¹ Glej priloga A, oseba E.

¹² Glej priloga A, oseba G.

¹³ Glej priloga A, tema (3).

*"Midva vse delava skupaj, ker imava dvojčka in je treba oba hkrati urediti, tako da od hranjenja, umivanja, previjanja, skratka vse delava oba. Tudi ponoči je vsak enega nahranil, ko ni imela mleka. Jaz se čutim isto kot ona."*¹⁴

Na vprašanje, če bi očetje starejše generacije koristili starševske pravice (očetovski dopust – 90 dni, dopust za nego in varstvo otroka, krajši delovni čas), ki so očetom na voljo danes, so nam trije¹⁵ pritrdili, eden¹⁶ bi dal prednost karieri, eden¹⁷ pa bi jih koristil le v primeru bolezni partnerke, ali če bi bilo ugodnejše iz finančnega vidika, kar pa navajajo tudi drugi.

Ker očetje iz starejše generacije niso imeli dejanskih možnosti, da bi koristili starševski dopust, ki je na voljo danes, predvidevamo, da obstaja možnost, da odgovori očetov temeljijo bolj na ravni ideologije oz. percepcij, mišljenj o 'novem očetovstvu', kot pa na ravni dejanskega stanja.

Eden¹⁸ izmed očetov mlajše generacije, je koristil tudi drugi del očetovskega dopusta ter dopust za nego in varstvo otroka pri obeh otrocih, eden¹⁹ pa poleg prvega dela očetovskega dopusta tudi dopust za nego in varstvo otroka. Tudi očetje mlajše generacije kot glavni razlog nekoriščenja pravic navajajo finančni razlog ter praktične razloge, kot npr. status študenta.

Finančni vidik kot pomanjkljivost starševskih pravic smo izpostavili že v teoretičnem delu, saj država krije le prispevke za socialno varnost, in sicer še to od minimalne plače, kar pa ne spodbuja enakomernejše delitve dela med partnerjema. Praksa kaže tudi, da dopust za nego in varstvo otroka izkoristi približno pet odstotkov očetov (ostalo matere). Prav tako se je tudi delež očetov, ki koristijo ta dopust, v vseh letih obstoja povečal le zanemarljivo (Carlsen v Rener 2008, str. 110)

V intervjujih smo spraševali po koriščenju bolniškega dopusta za otroka. Nobeden od očetov iz obeh generacij ni koristil bolniškega dopusta. Večina očetov obeh generacij navaja, da je bolniški dopust koristila partnerka ali pa so iskali alternativo – pomoč starih staršev.

¹⁴ Glej priloga A, tema (3), oseba G.

¹⁵ Glej priloga A, osebe A, C, D.

¹⁶ Glej priloga A, oseba B.

¹⁷ Glej priloga A, oseba E.

¹⁸ Glej priloga A, tema (1), oseba H.

¹⁹ Glej priloga A, tema (1), oseba I.

Na podlagi pridobljenih informacij v zvezi s koriščenjem bolniškega dopusta lahko zapišemo, da so poleg koriščenja starševskega dopusta še večje razlike med staršema pri koriščenju bolniškega dopusta za otroka. Kot smo že navedli, ženske koristijo bolniški dopust za bolnega otroka iz dveh razlogov: ideološkega prepričanja, da otrok takrat potrebuje najprej mater, kar navaja tudi eden od intervjuvanih očetov, ter finančnih razlogov, če ga izkoristi ženska ob predpostavki, da zasluži manj kot partner. Prav tako pa se očetje vključujejo v prijetnejše dejavnosti, med katere bivanje ob otroku v času bolniškega dopusta ne spada.

*"Jaz nisem nikoli vzel bolniške, ker je nama bilo samoumevno, da je ona kot mati ob otroku."*²⁰

*"V času bolezni otrok ob sebi potrebuje mamo, nekdo pa mora delati."*²¹

Izjavi kažeta tudi na ideologijo o materinstvu kot primarni vlogi starševstva, očetovska funkcija pa je sekundarna. Očetovska skrb je na podlagi posebej druge izjave razumljena kot družbena, ženska pa kot naravna lastnost materinstva in praks materinjenja (Rener idr. 2008, str. 78). Domena moškega in domena ženske je torej jasna; ženska je vključena v zasebno sfero, moški pa v javno.

Očete obeh generacij smo vprašali, kako so sprejemali odločitve glede koriščenja dopustov, ki so jim bili na voljo. Večina očetov iz obeh generacij navaja, da sta se odločala s partnerko skupaj. Izjava se na prvi pogled zdi demokratična, vendar se na podlagi poznavanja celotne situacije posameznega primera kažejo različna ozadja. Če primerjamo odgovore med obema generacijama očetov, lahko zapišemo, da je pri očetih starejših generacij iz odgovorov mogoče razbrati večjo prisotnost percepcije o materinstvu in praksah materinjenja kot obveznih ter samoumevnih, medtem ko je očetovstvo stvar izbire, kar kažejo nekatere spodnje izjave.

*"Sva se sicer dogovarjala skupaj, ampak želje in pričakovanja so bila jasna in tudi ni bilo slabe volje glede tega."*²²

*"Niti se nisva kaj posebej pogovarjala o tem, ker je bilo jasno, da je ona z otroki doma, jaz pa delam."*²³

²⁰ Glej priloga A, tema (7), oseba D.

²¹ Glej priloga A, tema (7), oseba B.

²² Glej priloga A, tema (4), oseba B.

²³ Glej priloga A, tema (4), oseba E.

Kot smo omenili, očetje mlajše generacije glede sprejemanja odločitev za koriščenje starševskih dopustov pogosto poleg finančnih navajajo tudi praktične razloge, kar predpostavljamo, da je odvisno od časovne razpoložljivosti oz. njihove zaposlitve.

"Midva sva zelo konstruktivna glede tega. O vsem se pogovoriva. Vse prednosti in slabosti pregledava in potem je vse jasno."²⁴

Na prejšnje vprašanje smo navezali tudi trditev ter komentar očetov na trditev: "Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja."

Vsi očetje starejše generacije²⁵ navajajo, da se s trditvijo ne strinjajo oz. dva²⁶ se delno strinjata. Navajajo, da je delitev dela odvisna od situacije, in sicer od službe oz. kariernih ambicij, zaključka šolanja, gradnje hiše, s katerimi je posledično povezana tudi časovna razpoložljivost. Samo v enem primeru je delitev dela med partnerjema v obliki, kjer je v ospredju ženina kariera, medtem ko pri drugih prevladuje tradicionalna delitev dela iz naše izjave. Na podlagi odgovorov in opisa dejanskega stanja delitve dela, lahko ugotovimo, da gre za neskladje, saj so vloge vendarle precej porazdeljene v skladu s trditvijo, ki predstavlja tradicionalno delitev dela. Dobili smo precej "konformen" odgovor, ki je vezan na socialne norme, saj je dejanska slika drugačna od percepcij očetov. Pri očetih mlajše generacije je situacija nekoliko drugačna, in sicer dva²⁷ očeta navajata, da se s trditvijo strinjata, dva²⁸ se delno strinjata in eden²⁹ se ne strinja. Oče³⁰, ki je koristil očetovski dopust ter dopust za nego in varstvo otroka pri obeh otrocih, navaja, da je dopuste koristil iz praktičnih ter finančnih razlogov, ker zasluži manj kot partnerka, čeprav ko sta skupaj, gospodinjskih del več opravlja partnerka, vendar se tudi on ukvarja z otroki. Tudi oče³¹, ki je študent, navaja, da partnerka materialno podpira družino, saj sam še ni našel službe. V enem primeru pa oče³² koristi starševski dopust z namenom, da se lahko partnerka posveti zaključku študija. Pri očetih mlajše generacije so odgovori v skladu z dejanskim stanjem delitve dela.

²⁴ Glej priloga A, tema (4), oseba H.

²⁵ Glej priloga A, tema (6), osebe B, C, D.

²⁶ Glej priloga A, tema (6), osebi A in E.

²⁷ Glej priloga A, tema (6), osebi F in J.

²⁸ Glej priloga A, tema (6), osebi H in I.

²⁹ Glej priloga A, tema (6), oseba G.

³⁰ Glej priloga A, tema (6), oseba H.

³¹ Glej priloga A, tema (6), oseba G.

³² Glej priloga A, tema (6), oseba I.

Če primerjamo obe generaciji očetov, lahko zapišemo, da je delitev dela med moškimi in žensko v generaciji starejših očetov pogostejša v obliki, ki je navedena v naši izjavi, t. j. tradicionalni obliki delitve dela med spoloma v dvostarševski heterospolni družini, kot v generaciji mlajših očetov, kjer se dejansko res bolj prilagajajo situaciji, vendar iz finančnih in praktičnih razlogov, ne pa zaradi percepcij o simetrični delitvi dela. Seveda moramo izpostaviti tudi možnost koriščenja starševskih pravic, ki mlajšim očetom kljub nekaterim pomanjkljivostim (npr. država plača le prispevke za socialno varnost od minimalne plače, problem delodajalca), omogočajo lažje usklajevanje dela in družine, čeprav je glavni cilj koriščenja starševskih pravic politika enakih možnosti med spoloma (Rener 2008, str.111). Današnje t. i. aktivno očetovstvo izvira torej bolj iz nuje po usklajevanju dela in družine kot pa iz ideje o enakomerni delitvi dela (prav tam, str. 52).

Williams (2008) priznava tudi, da je občutek odgovornosti za materialno preskrbo družine še vedno močno prisoten v percepcijah moških, enako kot želja po aktivnem očetovanju, kar se je delno pokazalo pri nas v odgovorih očetov mlajše generacije, medtem ko so se pri očetih starejše generacije bolj pokazale percepcije o odgovornosti za materialno preskrbo družin.

7.7.2. Pomoč neformalne socialne mreže

V intervjujih smo očete obeh generacij povprašali o organizaciji varstva za otroka, ko sta odsotna/bila odsotna oba in ko je odsotna/bila odsotna samo partnerka ter o načinu pomoči, ki jim jo nudijo predstavniki neformalne socialne mreže.

V obeh generacijah poleg organiziranega varstva v javnih vrtcih očetje najpogosteje navajajo, da v času, ko sta/sta bila s partnerko odsotna, za varstvo otrok poskrbijo/so poskrbeli stari starši. Nekateri navajajo tudi sestre oz. svakinje ali druge sorodnike. Očete smo povprašali tudi o tem, kako poskrbijo/so poskrbeli za varstvo v času, ko je (bila) odsotna samo partnerka. V enem primeru oče iz starejše generacije³³ navaja, da je v tem času odgovornost za otroka prevzela njegova mati, torej otrokova babica, prav tako oče iz starejše generacije³⁴ navaja, da v so odsotnosti partnerke vsi skupaj odšli k njegovim staršem, medtem ko vsi očetje mlajše generacije ob odsotnosti partnerke prevzamejo sami odgovornost za otroke. V omenjenih dveh primerih očetov starejše generacije gre

³³ Glej priloga A, tema (8), oseba E.

³⁴ Glej priloga A, tema (8), oseba D.

potemtakem za prelaganje odgovornosti za otroke na stare starše oz. percepcijo tradicionalne delitve na moško in žensko, ki jo kaže spodnja izjava.

"Žena je imela pomoč od moje mame, bom rekel, večkrat kot od mene, ker meni ni bilo treba. Ženske so se... (pomislek) ...bi mi bilo nerodno, da imam takšno ženo oz. mamo, da moram jaz prevzeti odgovornost dveh oz. treh žensk, ki so tu v hiši. Najbrž bi prišlo do spora v družini (smeh) /.../. Ko je žena vse te dejavnosti opravljala, sva bila pa z očetom v delavnici ali je bilo pa treba kaj okrog hiše postoriti."³⁵

Na vprašanje, na kakšen način jim oz. so jim pomagali sorodniki, očetje obeh generacij navajajo gospodinjska dela, čeprav ob primerjavi obeh generacij očetje mlajše generacije pogosteje navajajo, da jim stari starši pomagajo pri gospodinjskih delih (npr. pospravljanje, pomivanje posode, kuhanje), kot navajajo očetje starejše generacije.

Pomemben vir pomoči v opravljanju gospodinjskega dela in še posebej pri skrbi za otroke v obeh generacijah (p)ostajajo sorodniške mreže (predvsem stari starši oz. babice). Podobno ugotavljajo tudi T. Rener in sodelavke (2008), prav tako pa tudi nemška raziskava (Rerrich, 1996), in sicer da se v procesu sprememb v delitvi družinskega in domačega dela, prej kot distribucija družinskega dela med spoloma, dogodi prenos dela od partnerk oz. mater na druge ženske. V našem primeru je to v neplačanem delu, medtem ko nemška raziskava navaja tudi plačano delo (čistilke, varuške, gospodinjske pomočnice).

Neformalne podporne mreže pomenijo nepogrešljivo pomoč, hkrati pa predstavljajo oviro za spremembe znotraj družine, in sicer v spolni delitvi dela ter za aktivno očetovanje in očetovstvo. Čeprav se situacija zdi v širšem kontekstu zaposlitvenih možnosti in intenziviranosti delovnih urnikov prej funkcionalna rešitev kot ovira (Rener idr. 2008, str. 43).

Večje vključevanje sorodstvene mreže v družinsko in domače delo bi lahko interpretirali kot posledico večjega vključevanja žensk na trg delovne sile in s tem večjo enakopravnost med spoloma, kar pa ne pomeni tudi sprememb v zasebnosti v smislu enake delitve dela.

7.7.3. Delitev skrbstvenih dejavnosti za otroka med partnerjema

V prvem delu interpretacije naše raziskave smo kot kazalce aktivne udeležbe moških v očetovstvu in starševstvu navedli starševske pravice, po katerih smo vprašali tudi

³⁵ Glej priloga A, tema (8), oseba E.

očete. Vendar samo koriščenje le-teh še ni zadosten podatek, da bi dobili vpogled v dejansko vključenost očetov v skrbstvene dejavnosti, ki pomenijo potencialne pozitivne učinke na otroka in enakovredno delitev skrbi in nege za otroka ter enakovredne delitve med partnerjema (Rener idr. 2008). Zato smo očete v tem delu raziskave povprašali tudi o tem, kako si s partnerko delijo skrbstvene dejavnosti za otroka v smislu vsakodnevnih rutinskih opravil oz. dejavnosti, ki zadevajo očetovo neposredno skrb in nego za otroka, in sicer: kopanje in umivanje otroka, vstajanje ponoči, previjanje in oblačenje, pestovanje, tolaženje in hranjenje otroka.

Očete smo najprej vprašali, katere od skrbstvenih dejavnosti so opravljali ter koliko so jih opravljali v primerjavi s partnerko.

Trije očetje iz starejše generacije³⁶ navajajo, da so se manj vključevali v vse skrbstvene dejavnosti v primerjavi s partnerko, ko sta bila oba prisotna, medtem ko eden³⁷ navaja, da je enako kot partnerka vstajal ponoči in več crkljal, drugi³⁸ pa je bil enako kot partnerka vključen v vse dejavnosti.

*"Jaz sem vse to delal, eni pač tega niso delali, ker imajo drugačen pogled na svet."*³⁹

Trije očetje iz mlajše generacije očetov⁴⁰ navajajo, da se v prisotnosti partnerke sicer vključujejo v vse skrbstvene dejavnosti, vendar v nekatere manj ali enako v primerjavi z njo (eden⁴¹ več crklja), dva⁴² pa enako kot partnerka vstajata ponoči. Dva očeta mlajše generacije pa navajata, da se v primerjavi s partnerko enako vključujeta v vse skrbstvene dejavnosti. Eden⁴³ od očetov navaja, da se zaradi dvojčkov povsem enako v primerjavi s partnerko vključuje v vse dejavnosti, medtem ko se drugi⁴⁴ več kot partnerka vključuje le v umivanje, uspanje ter crkljanje in še to samo ob večerih ali vikendih, ker je sicer zaradi službe veliko odsoten.

³⁶ Glej priloga A, osebe B, D, E.

³⁷ Glej priloga A, oseba A.

³⁸ Glej priloga A, oseba C.

³⁹ Glej priloga A, tema (9), oseba C.

⁴⁰ Glej priloga A, tema (9), osebe F, G, H.

⁴¹ Glej priloga A, tema (9), oseba F.

⁴² Glej priloga A, tema (9), osebi F in G.

⁴³ Glej priloga A, tema (9), oseba G.

⁴⁴ Glej priloga A, oseba F.

Omenjeni oče prikazuje tipičen primer moškega, ki poskuša ob večerih in vikendih nadomestiti manjkajoči delež in si želi več časa preživeti z otrokom. Tudi T. Rener in sodelavke (2008, str. 79) omenjajo t. i. 'vikend očete', ki se poleg tega tudi zavedajo, da zaradi njihove odsotnosti partnerka prevzame večji del skrbi za otroke. Skrbstvene dejavnosti se udejanjajo v kontekstu dolžnosti in obveznosti do partnerke.

Ob primerjavi opravljanja skrbstvenih dejavnosti očetov obeh generacij lahko posplošeno zapišemo, da so intervjuvani očetje mlajše generacije bolj vključeni v skrbstvene dejavnosti kot so bili vključeni intervjuvani očetje starejše generacije, vendar je v vsaki generaciji po ena izjema; to sta očeta⁴⁵, ki vse skrbstvene dejavnosti opravljata enako kot partnerka. Oče iz mlajše generacije⁴⁶ celo navaja, da imata s partnerko povsem simetrično delitev dela oz. da nekatera tipično moška dela opravlja tudi partnerka.

*"Midva imava tako narejeno, da tudi ona opravlja moška dela. Npr. jaz poskrbim za otroke, ona je pa tudi že malto mešala ali šla po material za prenovo kopalnice (smeh)."*⁴⁷

Očete smo povprašali tudi, kaj počnejo partnerke medtem, ko se sami ukvarjajo z otroki.

Očetje starejše generacije najpogosteje navajajo, da so partnerke medtem opravljale gospodinjska dela ali imele službene obveznosti, medtem ko nekateri očetje mlajše generacije poleg tega navajajo tudi študijske obveznosti in dejavnosti, ki so namenjene sprostitvi, kar kaže spodnja trditev.

*"Ko ju pocrklijam ali pa se igram z njima, žena dela kakšna gospodinjska dela, večkrat gre pa s kakšno kolegico na kavo, tudi na Facebook ali pa igra igrice na računalniku (smeh). Ko sem doma, me ima na razpolago in si ta čas vsaj odpočije."*⁴⁸

*"Če jo imam pa jaz, se ona uči ali pa piše diplomo. Tudi v trgovine ali pa na kavo gre s kolegicami."*⁴⁹

Ugotavljamo, da očetje mlajše generacije svoj angažma razumejo tudi kot razbremenitev partnerke pri ukvarjanju z otroki, da lahko ta čas namenijo tako gospodinjskim delom, študijskim oz. službenim obveznostim, kot prostemu času oz. sebi. Avtorice raziskave o trendih (Rener idr., 2008) zapišejo, da ženske ostajajo skrbnice doma in otrok, moški pa se občasno vključujejo v starševske prakse in domače, zlasti

⁴⁵ Glej priloga A, osebi C in G.

⁴⁶ Glej priloga A, oseba G.

⁴⁷ Glej priloga A, tema (9), oseba G.

⁴⁸ Glej priloga A, tema (10), oseba F.

⁴⁹ Glej priloga A, tema (10), oseba I.

gospodinjsko delo, predvsem kot pomočniki – kot 'outsiderji', ki vskočijo, ko nihče drug ne more. Oče nastopa kot eden od nadomestnih staršev in prevzame aktivno vlogo namesto matere, kadar je odsotna.

Očetje mlajše generacije torej pogosteje prevzamejo aktivno vlogo kot očetje starejše generacije, vendar v primeru, da mati ne utegne. Kot smo zapisali, ima moški še vedno možnost izbire.

V intervjujih nas je zanimalo tudi, kako očetje komentirajo trditev: "Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj."

Vsi očetje iz starejše generacije razen enega⁵⁰ se s komentarjem strinjajo na podlagi lastnih izkušenj, saj navajajo, da so se več vključevali kasneje preko igre. Prav tako se dva očeta iz mlajše generacije⁵¹ strinjata, dva⁵² se delno strinjata, eden⁵³ pa se ne strinja.

Očetje obeh generacij se ne strinjajo na podlagi dejstva, da so se v skrbstvene dejavnosti vključevali od začetka rojstva otroka. Večina očetov iz obeh generacij pa izpostavlja dojenje kot povezovalni člen med otrokom in materjo ter kot posledico tega večjo navezanost otroka na mater.

Glede na to, da se večina očetov predvsem iz starejše generacije s komentarjem strinja, kar dokazujejo tudi na podlagi lastnih izkušenj, lahko zapišemo, da tu nastopijo percepcije o materinstvu in materinskih praksah kot obveznih, medtem ko je očetovstvo stvar izbire oz. omogoča izbiro, ki je ideologija materinstva ne. Ali kot zapiše A. Švab (2001, str. 132), da bistvo novega očetovstva ni v novih družbenih praksah vpletenega očeta /.../, ampak v legitimni izbirnosti.

Tezo, da se 'novi očetje' pogosteje vključujejo v skrbstvene dejavnosti, kot so se njihovi očetje, ko so bili sami otroci, lahko kljub nekaterim izjemam potrdimo. Kot smo že omenili, teze sicer ne moremo posploševati na celotno populacijo, vendar so na podlagi intervjujev kot študije posameznega primera vseeno vidne določene smernice.

⁵⁰ Glej priloga A, tema (11), oseba C.

⁵¹ Glej priloga A, tema (11), osebi F in J.

⁵² Glej priloga A, tema (11), osebi H in I.

⁵³ Glej priloga A, tema (11), osebi G.

8. SKLEP

Fenomen 'novega očetovstva' je danes nedvomno prisoten. Kaže se v obliki aktivnega vključevanja očetov v družinsko življenje v dvostarševskih heterospolnih družinah. V diplomski nalogi nas je zanimala vključenost očetov v skrbstvene dejavnosti v omenjenih družinah v obdobju od rojstva otroka do starosti treh let. Predpostavko, da se 'novi očetje' pogosteje vključujejo v skrbstvene dejavnosti, kot so se njihovi očetje, ko so bili sami otroci, smo potrdili v obeh, teoretičnem in empiričnem delu diplomske naloge.

Kot skupno točko analiz 'novega očetovstva', smo preverili še tezo o upadu očetovske avtoritete, ki naj bi jo po Laschu (1986) povzročil pojav novega libidinalnega ustroja posameznika, t. j. patološki Narcis, kjer Žižek (1987) zapiše, da pri posamezniku spodleti integracija simbolnega 'Zakona' oz. očetovskega Ideala Jaza, katerega nadomesti pred-ojdipovski 'materinski' nadjaz. S pomočjo virov, ki proučujejo oblikovanje prevladujočega libidinalnega ustroja posameznika in z analizo vzgojno-socializacijskih modelov v svetu in pri nas, smo problematizirali tradicionalno očetovsko in materinsko vlogo pri vzgoji oz. skrbi za otroka v dvostarševski heterospolni družini. S tem v zvezi smo postavljeno tezo, da aktivnejše vključevanje očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke v dvostarševskih heterospolnih družinah vpliva na prevladujoč libidinalni ustroj posameznika v sodobni družbi, zavrgli. Pokazali smo, da vzroka za prevladujoči libidinalni ustroj posameznika v sodobni družbi, t. j. patološki Narcis, ni mogoče iskati v aktivnejšem vključevanju očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke (v dvostarševskih heterospolnih družinah). Problem upada očetovske avtoritete oz. pojava patološkega Narcisa v sodobni družbi so torej vzgojna razmerja, ki smo jih opisali med analizo vzgojno-socializacijskih modelov.

S pomočjo analize sprememb v družbi na političnem, socialnem, gospodarskem in kulturnem področju, smo pokazali spremembo tradicionalne očetovske vloge, ki je od lovca in nabiralca pred nekaj tisočletji prešel do strogega patriarha in kasneje tradicionalnega očeta (t. i. breadwinnerja), vse do današnjega očeta, ki je aktivneje vključen v družinsko življenje v dvostarševski heterospolni družini kot je bil kdajkoli doslej.

Predstavili smo tudi zakonodajo, ki v našem prostoru očetom omogoča vključevanje v skrbstvene dejavnosti za njihovega otroka v dvostarševskih heterospolnih družinah, in ugotovili, da očetje starševske dopuste kljub pomanjkljivostim tudi dejansko izrabljajo, vendar predvsem v funkciji usklajevanja dela in družine, kar se ne uresničuje kot ključni

mehanizem družinske politike v Sloveniji, katere globalni cilj je spodbujanje enakih možnosti.

V diplomskem delu smo obravnavali tudi sociološke perspektive fenomena 'novega očetovstva' ter problem nasprotujočih si teoretskih perspektiv o tem fenomenu. Na podlagi tega smo zapisali, da glede fenomena 'novega očetovstva' ni enotnih interpretacij, saj so le-te odvisne od različnih razlogov.

V empiričnem delu naloge smo s pomočjo kvalitativne raziskave (polstrukturiranih intervjujev) in primerjavo odgovorov na vprašanja obeh generacij očetov našo predpostavko potrdili. Ugotovili smo, da so očetje mlajše generacije bolj kot njihovi očetje vključeni v skrbstvene dejavnosti za otroke v dvostarševski heterospolni družini, kar bi lahko pripisali tudi zakonodaji v našem prostoru, ki očetom danes omogoča lažje usklajevanje družinskega življenja in dela. Poleg tega pa lahko zapišemo, da se očetje mlajše generacije kljub aktivnejšemu 'očetovanju', vključujejo predvsem kot pomočniki, ki postorijo, kar je potrebno, ali če rečemo drugače, v družinskem življenju ne nastopajo kot glavni igralci, ampak kot stranski. Ne glede na aktivnejše vključevanje mlajše generacije v skrbstvene dejavnosti za otroke v dvostarševskih heterospolnih družinah, še vedno prevladuje ideologija materinstva kot primarne starševske vloge, medtem ko je očetovska vloga sekundarna. Na podlagi primerjave odgovorov obeh generacij očetov omenjenih družin smo ugotovili, da so pri očetih starejše generacije bolj prisotne percepcije o materinstvu in praksah materinjenja kot obveznih ter samoumevnih, medtem ko je očetovstvo percipirano kot stvar izbire. Kar zadeva delitve dela med partnerjema v dvostarševskih heterospolnih družinah, je pri starejših očetih le-ta pogostejša v tradicionalni obliki (t. j. ženska skrbi za dom in družino, moški pa družino materialno podpira) kot v generaciji mlajših očetov, kjer se dejansko res bolj prilagajajo situaciji, vendar iz finančnih in praktičnih razlogov, ne pa zaradi percepcij o simetrični delitvi dela. Pomemben vir pomoči pri opravljanju gospodinjskega dela in še posebej pri skrbi za otroke v obeh generacijah (p)ostajajo sorodniške mreže (predvsem stari starši oz. babice). Ob primerjavi opravljanja skrbstvenih dejavnosti očetov obeh generacij lahko posplošeno zapišemo, da so intervjuvani očetje mlajše generacije bolj vključeni v skrbstvene dejavnosti kot so bili vključeni intervjuvani očetje starejše generacije v dvostarševskih heterospolnih družinah. Očetje mlajše generacije, medtem ko se sami ukvarjajo z otroki, partnerka pa opravlja druge dejavnosti, svoj aganžma pogosteje razumejo tudi kot razbremenitev partnerke pri ukvarjanju z otroki, da lahko ta čas namenijo tako gospodinjskim delom, študijskim oz. službenim obveznostim, kot prostemu času oz. sebi.

Očetje starejše generacije svoj aganžma razumejo predvsem kot pomoč partnerki, da medtem opravi gospodinjska dela ali se posveti službenim obveznostim.

Iz zgoraj napisanega lahko sklenemo, da smo predpostavko o vključenosti očetov v skrbstvene dejavnosti za otroke v dvostarševskih heterospolnih družinah obdržali tudi glede na rezultate naše raziskave, vendar še enkrat poudarjamo, da pridobljenih rezultatov ne moremo generalizirati na celotno populacijo.

9. VIRI IN LITERATURA

1. Arendell, T. (ur.) (1997). *Contemporary Parenting: Challenges and Issues*. Thousands Oaks, London, New Delhi: Sage.
2. Arènes, J. (2003). *Je oče še del družine?* Ljubljana: Oka otroška knjiga.
3. Bergant, M. (1978). *Družina nekoč in danes*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
4. Bergant, M. (1981). *Družina – zakon – ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod za šolstvo.
5. Berger, P.L. in Luckmann, Th. (1988). *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
6. Brajša, P. (1987). *Očetje, kje ste?* Ljubljana: Delavska enotnost.
7. Černič I., M. (1985). *Družina kot polje individualnosti*. V: *Družboslovne razprave*, št. 3. Ljubljana: Inštitut za sociologijo.
8. Dienhart, A. (1998). *Reshaping Fatherhood: The Social Construction of Shared Parenting*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
9. Fox, R. (1988). *Rdeča svetilka incesta*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
10. Gilligan, C. (1982, 1998). *In a Different Voice: Psychological Theory and Woman's Development*. Cambridge: Harvard University Press.
11. Godina, V. (1983). *Bipolarnost socializacijskega procesa*. Magistrska naloga. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
12. Hawkins, A.J., Dollahite, D.C. (ur.) (1997). *Generative Fathering: Beyond Deficit Perspective*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.

13. Humer, Ž. (2007). Skrbstvene aktivnosti moških v družinskem življenju. Družboslovne razprave, letnik XXIII, št. 56, str.75-89.
14. Knjin, T. (1987). Father, the Dependent Authority. V: T. Knjin in A.C. Mulder (ed.), Unraveling Fatherhood, str. 48-62. Dordrecht – Holland/Providence – USA: Foris Publications.
15. Kovač Šebart, M. (1997). Tradicionalno-korporativistični vzgojno-socializacijski model in oblikovanje libidinalne ekonomije Slovencev (1. del). Sodobna pedagogika, št. 3-4, str. 136-155.
16. Kovač Šebart, M. Tradicionalno-korporativistični vzgojno-socializacijski model in oblikovanje libidinalne ekonomije Slovencev (2. del). Sodobna pedagogika, št. 5-6, str. 264-275.
17. Kovač Šebart, M. (2002). Samopodobe šole: konceptualizacija devetletke. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo: Filozofska fakulteta.
18. Kroflič, R. (1995). Izvori avtoritarnosti v evropski kulturi in razvoj pogledov na vzgojo. Sodobna pedagogika, št. 5-6, Ljubljana.
19. Lasch, C. (1977). Heaven in the Heartless World. New York: Basic Books.
20. Lasch, C. (1986). Narcistička kultura. Zagreb: Naprijed.
21. Lupton, D., Barclay, L. (1997). Counstructing Fatherhood: Discourses and Experiences. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
22. Mesec, B. (1998). Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
23. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2010) Družina. (http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/, pridobljeno 23.1.2010).

24. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2010) Starševski dopust. (www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/starsevsko_varstvo_in_druzinski_prejemki/zavarovanje_za_starsevsko_varstvo_in_pravice_ki_izhajajo_iz_tega/starsevski_dopust/, pridobljeno 23.1.2010)
25. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (1993) Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji. (http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/resolucija_druzina.pdf, pridobljeno 23.1.2010)
26. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2004) Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. (http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zzzdr_upb.pdf, pridobljeno 20.5.2010)
27. Morgan, H.J. (1996). Family Connections: An Introduction to Family Studies. Cambridge, Oxford: Polity press.
28. Muncie, J. Et.al. (ur) (1995). Understanding the Family. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
29. Nastran Ule, M. (1993). Psihologija vsakdanjega življenja. Ljubljana: Narodno univerzitetna knjižnica.
30. Radcliffe – Brown, A.R. (1994). Struktura in funkcija v primitivni družbi. Ljubljana: Studia Humanitatis.
31. Rener, T. (1993). Politika materinjenja ali Fathers Knows Best: for Him the Play for Her the Rest. Časopis za kritiko znanosti, 21 (162-163), 15-21.
32. Rener, T. (1995). Družine: Različne – enakopravne. Ljubljana. Vitrum. Str. 3-69.
33. Rener, T., Švab, A., Žakelj, T., Humer, Ž. (2005). Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za socialno psihologijo.

34. Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006). Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Založba Annales.
35. Rener, T. in Švab, A. (2008). Novo očetovstvo v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Rerrich, M. S. (1996). Modernizing the Patriarchal Family in West Germany – Some Findings on Redistribution of Family Work between Women. *The European Journal of Woman's Studies*, 3: 1, 27-37.
37. Riesman, D. (1967). *The Lonely Crowd: A study of the changing American character*. New Haven, Connecticut: Yale University Press.
38. Sagadin, J. (2004). Tipi in vloga študij primerov v pedagoškem raziskovanju. *Sodobna pedagogika*, št. 2, str. 10-25.
39. Segal, L. (1997). *Slow Motion: Changing Masculinities, Changing Men*. London: virago.
40. Seider, R. (1998). *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Založba ZRC.
41. Sevenhuijsen, S. (2003). Prostor za skrb: Pomen etike skrbi za socialno politiko. V: S. Sevenhuijsen, A. Švab (ur.): *Labirinti skrbi: Pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko*: 13-41. Ljubljana: Mirovni inštitut.
42. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. (1994). Ljubljana: Založba DZS.
43. Smiljanić, D. in Mijušković, M. (1968). *Zakon in družina v zgodovini*. Ljubljana: Založba DZS.
44. Šebart, M. (1996). *Analiza tipov družinske socializacije na Slovenskem*. Doktorska dizertacija. Ljubljana.

45. Švab, A. (2000). Poti in stranpoti novih očetovskih identitet: Nekaj misli o sociološki interpretaciji novega (postmodernega) očetovstva. V: Teorija in praksa, letnik 37, št. 2, str. 248-263.
46. Švab, A. (2001). Družina: od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
47. Švab, A. (2002). Nove družine – nove in stare ideologije. Časopis za kritiko znanosti., 30(207-208), 75-77.
48. Švab, A. (2004). Caring About Family and Work: the Concept of Reconciliation od Family and Work in Slovenian Family Policy. V Svenhuijsen, S. In Švab, A. (ur.), The Heart of the Matter. The Contribution of the Ethic of Care to Social Policy in Some New EU Member States. Ljubljana: Mirovni inštitut.
49. Tomori, M. (1994). Knjiga o družini. Ljubljana: EWO.
50. Uradni list RS, št 110/2006 (2006). Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, uradno prečiščeno besedilo. (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=76045>, pridobljeno 23.1.2010).
51. Ustavno sodišče RS. (2004). Človekove pravice in temeljne svoboščine. (<http://www.us-rs.si/o-sodiscu/pravna-podlaga/ustava/ii-clovekove-pravice-in-temeljne-svoboscine/?lang=0>, pridobljeno 17.5.2010).
52. Van Dongen, M., Frinking, G., Jacobs, M. (1995). Changing Fatherhood: An Interdisciplinary Perspective. Amsterdam: Thesis Publishers.
53. Varuh človekovih pravic. (1989) Konvencija o otrokovih pravicah. (<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>, pridobljeno 20.5.2010).
54. Verheyen, C. (1987). Mothers Knows Best: For Him the Play for Her the Rest. V: T. Knjin in A.C. Mulder (ed.), Unraveling Fatherhood. Str. 37-48. Dordrecht – Holland/Providence – USA: Foris Publications.

55. Voga, J. N. in Pristav Bobnar, E. (2007). Očetovski dopust kot prispevek k novemu očetovstvu in starševstvu. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
56. Williams, S. (2008). What is Fatherhood?: Searching for Reflexive Father. *Sociology*, 42: 3, 487-502.
57. Zavrl, N. (1997). Razširjena definicija očetovstva: nove možnosti in ovire za razvijanje odnosov med očetom in otrokom. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
58. Zavrl, N. (1999). Očetovanje in otroštvo. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
59. Žižek, S. (1982). *Zgodovina in nezavedno*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
60. Žižek, S. (1984). *Filozofija skozi psihoanalizo*. Ljubljana: DDU Univerzum.
61. Žižek, S. (1985). "Patološki Narcis" kot družbeno nujna forma subjektivnosti. V: *Družboslovne razprave*, letnik II, št. 2, str. 105-142.
62. Žižek, S. (1987). *Jezik, ideologija, Slovenci*. Ljubljana: Delavska enotnost.
63. Žmuc-Tomori, M. (1989). *Klic po očetu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

PRILOGE

PRILOGA A: Transkripti intervjujev

Oseba A: Intervju – 9. 4. 2010

Zidar, bil zaposlen kot delovodja; 60 let, oče 1 otroka (30 letni sin), poklic partnerke: poslovni tehnik, zaposlena v sektorju za prodajo-nabavo.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Za starševske pravice, ki jih lahko očetje koristijo v današnjem času sem že slišal, vendar ne vem, kako je točno s tem. Verjetno bi jih, če bi bila situacija drugačna kot je bila. Nimam težav s tem, da ne bi hotel biti doma z otrokom, ampak jaz sem takrat poleg službe še delal šolo in nisem imel toliko časa biti z otrokom. (3) Po rojstvu sina sem ostal dva dni doma, da sem ženi malo pomagal in malo crkljal. (2) Verjetno bi se za dopust odločil zato, da bi lahko bil več z otrokom in seveda zaradi finančnih razlogov.

(sprejemanje odločitev) Ja, za vse sva se skupaj odločala. Jaz nisem imel še dokončane šole in sem si to želel. Ona pa tudi.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Sorodniki vem, da bi to normalno sprejeli, pa eni prijatelji tudi. Nekateri bi pa malo čudno gledali, ker so sami imeli drugače urejeno okoli tega. V naših časih je bilo večinoma drugače, čeprav jaz sem se kar dosti ukvarjal s sinom v času, ko sem bil doma. Sem bil pa dosti odsoten.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.)

(6) S to tezo se do neke mere strinjam, ampak odvisno od situacije. Pri nas je bilo tako, ampak če bi bil doma, bi se več ukvarjal s sinom. Midva sva oba delala, ampak potem sem pa jaz ob delu še v šolo hodil in še hišo sem sam gradil, zato se nisem mogel toliko sinu posvetiti.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Bolniško je koristila žena, čeprav sva večkrat sina peljala k starim staršem. Žena je sina peljala k splošnemu zdravniku, k zobozdravniku sem ga pa vedno jaz peljal. Tako sva imela urejeno (smeh). Če ni bilo tako hudo, sva ga dala v varstvo starim staršem in ni bilo treba vedno koristiti bolniškega dopusta.

(pomoč neformalne mreže) (8) Eno leto smo živeli skupaj z njenimi starši, potem smo se pa preselili v blok. Na začetku so ga imeli v varstvu njeni starši, sva ga peljala k starim staršem, potem je še v vrtec hodil, ampak je moj oče hodil ponj. S sorodniki sva se pogovarjala glede vzgoje, bolj s starimi starši. Pomagali so nama tudi tako, da ko sva hišo

delala, je ves čas moja mama kuhala in smo jedli pri njej, gospodinjska dela sva pa sama opravila.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Kopala in umivala sva ga vedno skupaj ali pa ga je žena sama s taščo. Vstajala sva ponoči oba, ker je ves čas jokal in je bilo res težko. Ponoči sva se menjavala, ker sva morala oba v službo naslednji dan. Tudi stari starši, moja sestra in njen fant so nama pomagali, da sva se lahko naspala. (8) Ta otrok je noč zamenjal za dan. Oblačil sem ga tudi, če sem bil doma, ampak več ga je pa ona. Hranil sem ga, če je bilo treba, drugače ga je žena. Glede crkljanja je pač tako, da moški radi crkljamo in sem ga več kot ona, ko sva bila oba doma. Ko je začel jokati, sem ga skušal potolažiti, če pa nisem mogel, ga je pa žena prevzela. Previjal sem ga, ampak redko, 80 procentov ga je žena. (10) Če je žena kaj drugega delala, pa sem jaz poskrbel zanj in delal vse isto kot ona in je bilo čisto v redu. Žena je med tem naredila, kar je bilo treba, npr. kuhala je, likala in podobne zadeve.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) S tezo se strinjam, ker je zaradi dojenja otrok bolj z materjo povezan. Očetje, no, vsaj jaz sem se tudi potem več igral s sinom, ker sem bil tudi več doma.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (13) Sorodniki so imeli podobno delitev skrbstvenih dejavnosti.

Oseba B: Intervju – 9. 4. 2010

Inženir metalurgije, bil zaposlen kot vodja sektorja: 58 let, oče 3 otrok (33 letna hči, 31 letni sin in 17 letna hči), partnerkin poklic: strojni tehnik, zaposlena kot konstrukter.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Sem že slišal zanje, ampak ne vem, koliko traja določen dopust. (2) V mojem primeru jih ne bi koristil, ker sem imel takšno službo, da nisem mogel. Če bi šel vmes na dopust, bi preveč nazadoval. (pomislek)...pa tudi mati je za otroka bolj pomembna kot oče. (3) Tistih nekaj dni, ki ti pripadajo po rojstvu otroka tudi nisem koristil, ker nisem mogel zaradi službe. Ji je tašča pomagala.

(sprejemanje odločitev) (4) Sva se sicer dogovarjala skupaj, ampak želje in pričakovanja so bila jasna in tudi ni bilo slabe volje glede tega.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Sorodniki in prijatelji bi me verjetno dražili, da sem copata ali kaj takega (smeh). Ampak tako za hec. Sorodniki bi bili verjetno tudi presenečeni.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) Niti se ne strinjam s tem. V obdobju ko sta oba zaposlena, je težko reči, kaj kdo dela. (pomislek)... stvari se morajo postoriti in znano je, da ženske postorijo več kot moški, npr. opravijo več gospodinjskega dela in poskrbijo za otroke, ker imajo tisti materinski čut.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Če je bil otrok bolan, je ostala žena doma in vedno ona koristila bolniški dopust in jih peljala k zdravniku. Jih je pa včasih tudi babica peljala k zdravniku, če ni bilo kaj hujšega. V času bolezni otrok ob sebi potrebuje mamo, nekdo pa mora delati.

(pomoč neformalne mreže) (8) Za varstvo sva poskrbela tako, da sva jih dala starim staršem in nato v vrtec. Živela sva v svojem gospodinjstvu. Če je žena kam šla, sem otroke imel jaz, ampak največ (pomislek) recimo 3 ure (smeh). Stari starši nama niso kaj posebnega svetovali, sva kar sama vedela, kako in kaj. Je pa njena mama kuhala za nas, ko sva gradila hišo. Pri gospodinjskih delih pa nama ni kdo pomagal oz. ženi (smeh).

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Nikoli jih nisem kopal, previl sem mogoče (pomislek) (smeh) tudi hranil redko, sem pa hrano pripravil. Redko zato, ker ni bilo treba, je za vse poskrbela žena. Kopala jih je navadno z njeno mamo. Ponoči sem vstal, ampak zelo redko, ker je vedno takoj vstala žena, čeprav sva imela naslednji dan oba službo. Potolažil sem jih tudi kdaj, čeprav priznam, da mi ni najbolj uspevalo (smeh). Crkljal sem pa več, ampak vseeno manj kot žena. (10) Če sem otroke pazil jaz, je ona vedno kaj

delala, npr. pospravljala, kuhala in takšna dela. Tista sprotna dela, ki nimajo nikoli konca (smeh). Je bilo vse v redu z otroki, razen če jih nisem mogel potolažiti, je ona vskočila.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Se strinjam s tem, ker mislim, da je otrok več z mamo, ker je tudi mama na porodniškem dopustu. No, zdaj je malo drugače. Če pa moški otroka kdaj zvečer previje ali nahrani, je pa to nekaj čisto drugega, bolj malenkostno. Gre bolj za popestritev, ne zato, da žena ne bi zmogla. Odkrito povedano...(pomislek)...jaz sem te stvari tudi bolj njej prepustil, razen crkljanja. Pa mislim, da očetje tudi danes niso bistveno več vključeni v nego, vsaj do 2. leta tudi ne. Potem je pa otrok že malo večja igrača in je lažje, pa še govoriti začne. Pa to se mi zdi povsem normalno, ker je le mati tista, na katero se otrok bolj naveže, vsaj v prvih dveh letih.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Različno. Njeni bratje so bili bolj vključeni, prijatelji pa različno.

Oseba C: Intervju – 10. 4. 2010

Strugar, bil zaposlen kot tehnični risar, 57 let, 2 otroka (31 in 26 letna hči), partnerkin poklic: ekonomistka, bila zaposlena kot referentka za gospodarstvo na upravni enoti.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Slišal sem že za pravice, ampak ne vem točno. (2) Dopust bi koristil, če bi lahko, zato, da bi bil več z otroki, gledal bi pa tudi finančni vidik. Odločil bi se v vsakem primeru, če bi bila možnost. Sicer sem bil nekaj dni po rojstvu ene in druge hčerke doma, vendar se ne spomnim koliko. (3) Takrat sem bil ženi bolj v pomoč. Jaz sem kaj skuhal, plenice opral. Ko se je mlajša hči rodila, sem se pa tudi s starejšo bolj ukvarjal in jo uredil.

(sprejemanje odločitev) (4) O vsem sva se odločala skupaj. Pa jasno je bilo, da kdor ima v določenem trenutku čas, bo naredil, kar je potrebno.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Mislim, da bi se normalno odzivali.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) Ne, s tem se ne strinjam. To je staromodno. Odvisno je od tega, kdo več denarja prinese k hiši, kdo je bolj ambiciozen. Moja žena je bila zelo ambiciozna in je velikokrat ni bilo doma.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Bolniško je vedno koristila ona. Če sta bili hčerki malo bolni, ju je pazila njena mama, če sta bili pa zelo bolni, je bila žena z njima, če je bila pa kakšna poškodba, pa jaz. V popoldanskem času sva bila pa z njima oba.

(pomoč neformalne mreže) (8) Živelimo posebej, ne s starimi starši. Za varstvo sva poskrbela tako, da je dopoldne hodila tašča k nam, starejšo hči sem pa pred službo jaz peljal v vrtec, ker je bil med potjo. Popoldne je vedno tašča prišla pomagat, če je bilo treba. Tudi posodo je pomila ali kaj pospravila, zlikala, drugega pa ni delala. Večino sva sama naredila. Če sva pa šla po kakšnih opravkih, sva ju pa s sabo vzela, če sva lahko, drugače sva ju peljala k tašči. Ampak redko. Kak nasvet so nama že dali starši, ampak nismo pustili, da nam pametujejo. Tudi ženske so se med samo pogovarjale in si izmenjavale izkušnje. Včasih, ampak to se je zgodilo mogoče trikrat, da je imela hčerki tudi moja sestra za nekaj ur.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Kopala sva skupaj. Jaz sem pripravil vodo in obrisal, ona je umivala. Večino sva vse delala skupaj. Ponoči sva vstajala oba. Žena je navadno tolažila, jaz sem šel pa hrano pripraviti, navadno je bilo tako. Če je kdo od naju spal in ni slišal joka, sva pa eden drugega pustila, da spi. Nikoli nikomur ni bilo težko

vstati. Previjala in oblačila sva oba, hranila oba. Jaz sem vse to delal, eni pač tega niso delali, ker imajo drugačen pogled na svet. Midva sva imela točno vse dogovorjeno, kdo bo šel v vrtec po otroke. Kdor je prej prišel, je šel v vrtec po otroke, drugi je vmes že začel kuhati. Sploh ni bil problem. Takrat ni bilo še takšnega delovnega časa kot danes. V popoldanskem času sem bil tudi trener in sem otroke s sabo vzel tudi na trening. Tudi, ko še nista hodili. Sta bili v tistem stolčku in sta se smejala (smeh). No, ko sta bili pa starejši, sta se pa igrali z drugimi otroki. Prav uživali sta. Če sva le mogla, sva ju vzela s sabo. Če je šla žena na sestanek, nista mogli zraven. Na sestanek res ne moreš otroka peljati s sabo. (10) Če sem jaz bil ob njima, je žena delala vse sorte, od gospodinjskih del do drugih opravkov, nakupovanje, sestanki, ki jih je bilo ogromno.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, četov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Ne, se ne strinjam. Od prvega dne sva delala oba enako. Edino dojiti nisem mogel, drugo sem pa vse opravljal. Tudi plenice sem umival. Pri naju je bilo tako, da kdor je prvi opazil, da je plenica polna, jo je previl, drugi pa je vmes kuhal in obratno. Nič se ni bilo treba dogovarjat, kaj bo kdo naredil. Je bilo jasno, če sem mogel jaz nujno v trgovino, je pač ona previla in oblekla otroka. Enako delam zdaj, ko sem dedek. Kasneje sem se pa tudi ves čas igral z njima. Včasih celo več kot žena, ker je imela veliko sestankov.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Prijatelji so se tudi vsi ukvarjali z otroki, edino eden se je manj, ker je imel takšno službo. Včasih smo tudi sami moški z otroki ostali doma, pa so šle ženske po nakupih.

Oseba D: Intervju – 20. 4. 2010

Strojni tehnik: 55 let, oče 2 otrok (31 letni sin in 27 letna hči), poklic partnerke: profesorica razrednega pouka

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Slišal sem že, ampak ne vem točno, koliko ga lahko koristijo. Verjetno bi ga koristil, ampak odvisno od (2) finančnih zmožnosti. (3) Po rojstvu sem ostal z ženo doma tri dni le ob rojstvu hčerke. Malo sem ji pomagal, ker je bila utrujena od poroda. Skuhal sem, posodo pomil, pomagal sem ji pri gospodinjskih delih.

(sprejemanje odločitev) (4) Seveda sva se o vsem dogovorila. Ona se je strinjala, da jaz nadaljujem s treningi.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Verjetno bi eni odobraval, drugi pa ne. Ne vem...

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) To je bilo včasih, zdaj je drugače. Jaz mislim, da je vse odvisno od časa, ki je na razpolago. Tisti, ki je doma, pač določene stvari opravi. Saj je jasno.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Bolniško je vedno ona vzela, če ni bilo kaj hudega, je pa prišel ženin oče paziti na otroka. Jaz nisem nikoli vzel bolniške, ker je nama bilo samoumevno, da je ona kot mati ob otroku. Pa ne, da jaz ne bi hotel, pač tako je bilo. Večino je tudi ona bila ob otroku, tudi ponoči, čeprav je skrbelo oba.

(pomoč neformalne mreže) (8) Otroke sva dala moji teti in stricu. Tam nekje pri štirih letih sta pa šla v vrtec. Večkrat je dedek, njen oče hodil po hčerko v vrtec, če midva nisva mogla. Pri prvem otroku smo živeli z mojimi v skupnem gospodinjstvu. Najini starši so nama tudi svetovali, čeprav sva se odločala po lastni presoji. Pri gospodinjskih delih nama skoraj niso pomagali.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Kopala sva ju skupaj, ona je opravila glavno delo, jaz sem bolj pomagal. Ponoči sem že kdaj vstal, ampak 80 procentov je vstajala ona. Tudi previl sem kdaj, ampak v primerjavi z ženo veliko manj. (10) Če je žena delala kaj drugega, npr. kuhala ali pisala priprave za službo, je bilo treba vskočiti. Hrano sem tudi samo pripravljaj, ko je bilo treba. Crkljal tudi nisem toliko. Potolažiti pa je tudi znala bolj mama. Popoldne sem bil kdaj pa kdaj z otroki, ampak bolj redko, ker (pomislek)... pač, ko si mlad, imaš še druge obveznosti. Jaz sem se s športom ukvarjal in sem moral na trening (smeh). Vedno smo se nekako uskladili. Ko je imela ona seminar in je bila tri dni odsotna, smo šli vsi skupaj k mojima staršema. Mama nam je skuhala. Takrat sem bil še največ z otrokoma.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Se strinjam. Mama more biti 100 procentov ob otroku, moškemu pa ni treba. So določene stvari, ko jih moški ne more opravljati, npr. dojenje. V prvem letu je mama približno 90 procentov ob otroku, saj koristi porodniški dopust. Tudi pri nas je bilo tako, da sem se jaz kasneje, ko je bila hči stara približno dve leti, bolj začel ukvarjati z njima, ker sem tudi nehal trenirati. No, če sem iskren, se je vseeno ona več ukvarjala z njima kot jaz, ampak potem je bilo drugače, ko smo se lahko tudi igrali in pogovarjali. Ko je otrok majhen, niti ne veš, kaj naj z njim počneš.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Delitev dela pri prijateljih in sorodnikih je bila podobna. Večino so delale ženske. Moški nismo nikoli sami šli z otroki, vedno skupaj z ženo, ali pa so šle ženske same.

Priloga E: Intervju – 19. 4. 2010

Inženir strojništva, bil zaposlen kot konstruktor: 56 let, oče 3 otrok (31, 28 in 24 letni sinovi), poklic partnerke: delavka, zaposlena v proizvodnji.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) V principu sem že slišal zanje od mojih zaposlenih, ki jih koristijo. Samo detajlov ne poznam toliko. Ne vem... Vem, da imajo različne pravice, ki jih ne odobravam. V mojih časih jih nismo imeli in so otroci ravno tako zrasli. (2) Če bi te pravice imeli takrat, bi jih koristil, če bi jih moral, ne vem, če bi bila žena bolna, ali bi bilo finančni bolj ugodno ali kaj takega. Da bi pa šel na porodniški dopust, ker je dopust sam po sebi, to pa ne. Bom tako rekel, v službenem času je služba, po službi pa otroci. Eden mora načeloma zaslužiti. Tisti teden, ki nam je tudi včasih pripadal po rojstvu otroka, sem pa koristil. (3) Jaz nisem (pomislek), moram odkrito povedati, ker smo s starši živeli, sta moja mama in moja stara mama partnerki pomagali, jaz sem bil pa bolj za moralno podporo kot za fizično. Jaz sem bolj užival v dobrobiti dopusta (smeh).

(sprejemanje odločitev) (4) Niti se nisva kaj posebej pogovarjala o tem, ker je bilo jasno, da je ona z otroki doma, jaz pa delam.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Mislim, da bi jim ne bi bilo nič jasno. Sploh moji mami, babici in tašči. Verjetno jim ne bi bilo prav, da so doma, jaz pa tudi. In to, da sem zaradi otrok doma.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) Ne morem reči, da to odobravam, delno se strinjam. Pri nas je sicer bilo tako urejeno, ampak to še ne pomeni, da ne more biti drugje drugače. Je tako, kot se dogovorita partnerja. Odvisno kakšno službo ima kdo.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Izključno žena ga je koristila. Ona jih je tudi k zdravniku peljala. Peljal sem jaz z avtom, ona ga je pa pospremila v ordinacijo. Ni imela še izpita takrat. Ko je bil bolan, sem bil prisoten, ampak sem bolj pomagal. Npr. na tak način, da sem sina peljal k zdravniku, ko si je roko zlomil. Bil sem nekje v bližini, če je potrebovala kakšno pomoč, v gostilni sigurno nisem bil. Je pa res, da je imela žena pomoč od moje mame.

(pomoč neformalne mreže) (8) Ja, živela sva v skupnem gospodinjstvu z mojimi starši in mojo babico. So bile kar tri ženske. Po porodniškem dopustu je imela približno tri leta otroke moja mama in babica ji je pomagala, potem so bili pa delno tudi v vrtcu. Takšen potujoči vrtec je bil, ko so bili po pol leta v eni vasi. Midva v bistvu skoraj nikoli nisva kam šla sama. No, na morje, ko sva imela samo prvega fanta. Takrat ga je imela pa moja mama. Če je partnerka morala kam iti, je pa vedno moja mama to odgovornost prevzela

nase, bom rekel, kot zdrava kmečka žena. Sploh ni pustila, da bi jih jaz imel. Je rekla, zakaj bi jih imel jaz, če jih lahko ima ona. To mislim, da jih je previla in dala spat. Igral sem se pa tudi jaz z njimi. Smo se kar dosti igrali. Kocke smo sestavljali in kasneje smo modelčke za letala skupaj delali, različne stvari. Ampak skoraj nisva šla kam sama, vedno sva jih s sabo vzela, v trgovino, na dopust. Redko, da so bili čisto sami. Ali mene ni bilo doma, žena je bila pa skoraj zmeraj, razen ko je bila v službi. Tudi, če so bili bolni, načeloma ni bilo treba biti z njimi, so bili pri mami, razen če so bili hudo bolani, potem je bila žena z njimi. Ja, seveda, popoldne sem bil pa tudi jaz z njimi. Ko si je najmlajši roko zlomil, sem ga jaz peljal k zdravniku. Pri gospodinjskih delih pa ni bilo treba pomagat, ker smo imeli skupno gospodinjstvo. Žena je imela pomoč od moje mame, bom rekel, večkrat kot od mene, ker meni ni bilo treba. Ženske so se... (pomislek) ...bi mi bilo nerodno, da imam takšno ženo oz. mamo, da moram jaz prevzeti odgovornost dveh oz. treh žensk, ki so tu v hiši. Najbrž bi prišlo do spora v družini (smeh).

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Ko so bili dojenčki, jih nisem umival. Za to so vse ženske poskrbele. Ko so bili pa večji, sem jih pa tudi jaz umival, ampak v primerjavi z ženo veliko manj. Večinoma jih je ona. Ponoči sem tudi vstal, tako kot žena. Ker je bila posteljica ob na njeni strani, je pač ona bolj poskrbela za otroka. Jaz sem skbel bolj po svojih zmožnostih. Previjal in oblačil nisem, ker mi nikakor ni šlo od rok. Pestoval nisem kaj veliko. So bili kar dosti po rokah, ampak, jaz sem se bolj potem ukvarjal z njim, ko so bili večji, recimo od enega leta naprej. Ne, tolažil tudi nisem. Jaz sem bolj pristaš trde vzgoje in žena bolj mehke. (10) Ko je žena vse te dejavnosti opravljala, sva bila pa z očetom v delavnici ali je bilo pa treba kaj okrog hiše postoriti. Imeli smo majhno kmetijo, zajce, prašiče, kokoši, eno kravo in je bilo treba tudi živino nahraniti, počistiti, na njivi kaj narediti. Sva imela dovolj dela.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) S tem se bom jaz kar strinjal. Sem tudi sam tako pristopil. Za druge stvari sem jaz bil bolj neroden, kar se kaže tudi zdaj, ko sem dedek (smeh).

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Težko bom rekel, naša generacija ima pač tak pristop, zdaj je čisto drugače. To je tudi odvisno od tega, če živiš s starimi starši. Če bi pa posebej živela, bi se pa verjetno bolj vključeval. Jasno, da ne more biti sama za vse. Tukaj mi pa ni bilo treba, je bilo dosti drugih stvari za urediti. Če bi bila sama in če bi ona kam šla, bi potem tudi jaz imel otroka. Zato pravim, da ni to nujno, da mora biti vse na ženi pri otroku.

Priloga F: Intervju – 10. 4. 2010

Inženir strojništva, zaposlen kot vodja menedžerskega sektorja: 31 let, oče 2 otrok (3 letni sin, 1 letna hči), partnerkin poklic: turistični tehnik, zaposlena v turistični agenciji.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Pravice poznam. (2) Pri sinu sem koristil 10 dni očetovskega dopusta, pri hčerki pa nisem, ker sem imel službene obveznosti in nisem mogel. Odkrito povedno, sem se posvetil karieri, (pomislek) finance niti niso toliko v ospredju. Pri sinu sem v času očetovskega dopusta pomagal ženi, da si je opomogla. Ko se je rodila hči, nisem mogel koristiti prvega dela očetovskega dopusta zaradi službene odsotnosti in je tašča pomagala ženi. (pomislek) Žal je bilo tako. (3) Edino čez vikend sem se jim bolj posvetil. Posebej sinu. Ja, kar se tiče previjanja in oblačenja, je večino ona. Pa hranjenja jaz tudi nisem mogel (smeh). Sem pa vsake toliko časa crkljal, pa ponoči sva se tudi oba zbudila.

(sprejemanje odločitev) (4) Midva se nisva kaj veliko o tem pogovarjala, ker imam jaz tako službo, ona je pa šele začela delat. Ona tudi nima takih ambicij glede službe.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Ker pri hčerki nisem koristil očetovskega dopusta, so mi rekli, da bi bilo dobro iti kakšno uro prej iz službe, da bom z otroki in ženo. Ampak ko sem doma, smo pa res skupaj 100 procentno. Pa še vsako poletje gremo za 3 tedne na dopust, sami, brez starih staršev. Tako, da res midva sama skrbiva za otroke. Drugače pa res hodim pozno domov, ampak skoraj vedno, ko sem doma jaz umijem in uspavam otroke.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) S tem se delno strinjam. Je pač način razmišljanja in mišljenja. Pri nas je v taki obliki, vendar ni nujno, da je tako. Lahko oba delata, kar je tudi priporočljivo, ampak tudi ženska mora delati, že zaradi družbe. Verjetno je 1. leto malo težje, če imaš večjo družino, tako kot pri nas, ko pričakujeva 3. otroka, ampak po 3, 4 letih lahko ženska normalno nadaljuje s kariero.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Če kateri od otrok zbolijo, najdemo kompromis, včasih ju peljem jaz, včasih ona, ampak več žena. Nikoli ni bilo treba še nikomur koristiti bolniškega dopusta. Veliko nama pa pomagajo tudi stari starši. V času bolezni je z njima bila več žena, če pa sem bil jaz doma, sem bil pa tudi jaz z njima.

(pomoč neformalne mreže) (8) Živimo sicer v isti hiši kot moja starša, vendar imamo svoje gospodinjstvo. Je pa res, da čez vikend skoraj vedno jemo pri starših. No, otroka tudi čez teden, ampak jesta tudi v vrtcu. Popoldne, če gre žena po opravkih imam tudi jaz otroka, vendar je to zelo redko. Če tudi nje ni doma, jih imajo moji ali pa njena mama.

Skoraj celo leto je moj oče hodil po otroke v vrtec, ker je v pokoju, žena je pa še delala. Nasveti, pogovori so bili pri prvem otroku, ker si na začetku malo bolj neroden, ampak se hitro naučiš. Zdaj pa ni koga, ki bi nama lahko svetoval, ker sama točno veva, kako in kaj. Gospodinjska dela, npr. likanje, pospravljanje, pranje perila pomaga njena mama, da ni treba toliko ženi. Zdaj še posebej, ko se večkrat slabo počuti. Pri hišnih opravilih tudi jaz pomagam, ampak v primerjavi z ženo zelo malo. Večino naredita žena in tašča. Jaz malo opravljam gospodinjska opravila, se raje posvetim otrokom, kolikor morem.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Ko sem doma, delava z otroki pol pol, no, nekatere dejavnosti jaz več, druge ona. Kopam in umivam otroke večinoma jaz, ko sem doma, spat ju tudi jaz dajem. Recimo 80 procentov v primerjavi s partnerko. Ponoči vstaneva oba, hrani ju pa več žena. Crkljam več jaz, še posebej hčer. (10) Ko ju pocarkljam ali pa se igram z njima, žena dela kakšna gospodinjska dela, večkrat gre pa s kako kolegico na kavo, tudi na Facebook (smeh), ali pa igra igrice na računalniku. Ko sem doma, me ima na razpolago in si ta čas vsaj odpočije. Posebej zdaj, ko je tretjič noseča in se pogosto slabo počuti. Ko smo skupaj, smo res skupaj. Ko pa sem doma, se pa 100 posvetim otrokom. Če je otrok jokal, sem ga poskusil potolažiti, če pa ni šlo, je pa kar sama prišla, ker ju je najlažje potolažila. Pa saj sem z izkušnjami pridobil načine, kako otroka najprej potolažiš.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Se delno strinjam s tem. Otrok je bolj navajen na žensko že zaradi dojenja, ampak žena je dojila samo mesec in pol pri hčerki in sva jo ponoči oba hranila, enkrat eden, drugič drugi. Se pa strinjam, da se oče prej ne vključuje toliko, ker je otrok navezan na mamo, potem se pa več igra z otrokom.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Tudi oni imajo podobno urejeno kot midva. Razen tisti, ki so več doma, se tudi več ukvarjajo z otroki.

Priloga G: Intervju – 13. 4. 2010

Študent Fakultete za šport, nezaposlen: 27 let, oče 2 sinov – dvojčkov (3 leta), partnerkin poklic: učiteljica razrednega pouka, zaposlena na osnovni šoli.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) S pravicami sem seznanjen, edino dopusta za nego in varstvo ne poznam. (2) Nisem ničesar potreboval, ker sem bil doma, brez službe. Tudi, če bi bil v službi, bi skoraj sigurno koristil, če ne bi bilo finančno bolj ugodno, da delam.

(sprejemanje odločitev) (4) Midva z ženo se o vsem skupaj odločava, čeprav imava včasih drugačna mnenja (smeh).

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Verjetno bi se pozitivno odzvali, ker se tudi zdaj, ko si z ženo vse delo z otroki deliva.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) Ne strinjam se, ker je tako bilo včasih. Ženske imajo zdaj drugačno vlogo. Hodijo v službo in služijo denar. Pri nas je tako, da partnerka služi denar, jaz pa še nisem dobil službe, ker tudi še nisem diplomiral (pomislek) in sem z otrokoma doma.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Bolniške nama še ni treba koristiti, ker sem jaz doma. Če bi pa imela problem, bi pa verjetno po zmožnostih vzela bolniško. Ona dela v šolstvu, jaz pa tudi končujem pedagoško smer in glede na to, da si v šolstvu bolj težko privoščiš, bi verjetno vzela, kdor bi lažje dobil. Lahko pa dava otroke tudi staršem. Radi pomagajo. Drugače pa otroke pelje žena k zdravniku, če sva oba doma, če pa nje ni, pa jaz. Če pa ni kaj hudega, pa njen oče. Pa ona ju tudi sama hoče peljati k zdravniku, Ker hoče imeti vse pod kontrolo (smeh).

(pomoč neformalne mreže) (8) Živiva v skupnem gospodinjstvu z mojimi starši. Če sva oba odsotna, dava otroka starim staršem. Zdaj pa gresta v vrtec. Stari starši nama veliko pomagajo pri gospodinjskih delih in kosilo jemo pri njih. Veliko se tudi pogovarjamo glede otrok, ampak se preveč vtikajo v najino delo.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (3) Delam vse skrbstvene dejavnosti in se počutim super. Nimam kompleksov glede tega, ker obožujem otroke. (9) Midva vse delava skupaj, ker imava dvojčke in je treba oba hkrati urediti, tako da od hranjenja, umivanja, previjanja, skratka vse delava oba. Tudi ponoči je vsak enega nahranil, ko ni imela mleka. Jaz se čutim isto kot ona. (10) Če partnerke ves dan ni bilo, ker je imela službene obveznosti, smo se normalno uredili. Pa mama mi je večkrat pomagala. Včasih imam tudi jaz otroke in se ona dobi s kakšno prijateljico ali gre po trgovinah. Ni nujno, da ravno zlaga perilo ali kaj takega. Se mi zdi, da ji pustim dovolj svobode, včasih še preveč (smeh).

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Jaz se s tem ne strinjam. (pomislek) edino dojeti ne morem otroka, drugače pa vse lahko in vse to tudi delam. (10) Midva imava tako narejeno, da tudi ona dela moška dela. Npr. Jaz poskrbim za otroke, ona je pa tudi že malto mešala ali šla po material za prenovo kopalnice (smeh). Je pa res, da gospodinjskih del pa kaj posebej ne delam rad. Kaj malega skuham, (pomislek) pa pekli smo tudi z otroki, ali pa zložim cunje, to je pa tudi vse. Jaz sem z veseljem z otroki, ona pa tudi rada gre in uredi, kar je potrebno.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Okolica se odziva zelo pozitivno, tudi v bolnici so bili zelo navdušeni, da sem jaz bil kot mama. Ampak drugače imajo pa prijatelji drugače urejeno. Ženske so več z otroki, čeprav je pa res, da kolegi delajo. Na splošno pa ženske zelo odobravajo mojo nego in skrb, nekateri moški se pa čudijo (smeh). Eni me hvalijo, drugi pa nič ne rečejo, ampak jaz se ne sekiram. Se z veseljem ukvarjam z otrokoma.

Priloga H: Intervju – 13. 4. 2010

Upravni delavec, zaposlen kot administrator: 33 let, oče 2 otrok (6 letni sin in 2 letna hči), poklic partnerke: vodja finančnega sektorja, zaposlena v privatnem podjetju.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Seveda poznam. Sem vse dobro premislil. Pri obeh sem koristil očetovski dopust in dopust za nego in varstvo otroka, čeprav pri prvem otroku še ni bilo 90 dni očetovskega dopusta, pri hčerki sem pa vse koristil. (2) Za to sva se odločila predvsem iz praktičnih razlogov. Jaz imam v službi tako urejeno, da včasih grem prej iz službe, ampak določene stvari uredim še popoldne doma in, če bi bil v službi, bi bil verjetno bistveno manj z otrokoma koz sedaj. No, nenazadnje sva se odločila tudi iz finančnih razlogov. Ona ima višjo plačo kot jaz, pa še na višjem položaju je.

(sprejemanje odločitev) (4) Midva sva zelo konstruktivna glede tega. O vsem se pogovoriva. Vse prednosti in slabosti pregledava in potem je vse jasno.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Sorodniki niso nič komentirali, ker vedo, sploh tašča, da bi ji hitro povedal svoje.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) S tem se ne strinjam, ker tudi pri nas ni tako. Žena ima višjo plačo kot jaz, pa tudi za otroke poskrbiva oba. Vsak nekaj. Čeprav, ko sva skupaj, res ona opravlja več teh skrbstvenih dejavnosti, jaz pa skrbim bolj za logistične zadeve, npr. grem po sina v šolo, narediva nalogo, ga peljem v glasbeno šolo. No, čeprav gospodinjska dela tudi več ona opravlja, razen kuhanja. Kuham pa rad.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Bolniško pa izključno žena koristi. To tudi sama želi.

(pomoč neformalne mreže) (8) Živimo povsem ločeno. Tudi, ko je žena prišla iz bolnice, to je bilo samo enkrat, da je tašča imela svoje ideje, in je želela, da žena še nekaj dni z otrokom ostane pri njej, da bi ji tašča pomagala, smo se takoj pogovorili, da sem jaz oče. Stari starši so imeli v varstvu fanta do njegovega 5. leta, nato je šel v vrtec in tudi hči imava namen pustiti staršem do 5. leta, ker pač misliva, da s tem ni nič narobe, če je otrok samo eno leto v vrtcu. Popoldne nista pa nikoli pri starih starših, vsaj do zdaj še nikoli ni bilo treba. Vedno sva se nekako uskladila, če sva imela opravke. Navadno pa vsepovsod gremo vsi skupaj. Svetovali nama niso kaj, ker že sama veva, kako in kaj. Gospodinjska dela pa tudi sama opraviva (pomislek)... no, bolj jih žena, jaz bolj kuham.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) Med očetovskim dopustom sem opravljal vse dejavnosti, (9) medtem ko imava z ženo malo drugače urejeno, če sva oba skupaj z otroki.

Umiva otroke vedno ona, jaz bolj redko. Ponoči se oba zbudiva, ker hči spi v isti sobi. Ko sva oba z otroki tudi ona več previja in oblači. Pri hranjenju se pa kar rad vključim, ampak žena vseeno več hrani. Crkljam pa zelo redko. To pa zato, ker sem jaz takšen, da imam rad red. Tudi ko je otrokoma potrebno kdaj mejo postaviti, sem jaz tisti, ki povzdignem glas. Ona to bolj meni prepusti. Res, da sem koristil vse te dopuste, ampak avtoriteto pa mislim, da imam (smeh). (3) Ko sva bila pa skupaj doma takoj po rojstvu obeh otrok, sem pa jaz bolj pomagal, da si je lahko ona odpočila. Bolj sem se tudi s sinom ukvarjal. Tudi skuhati je bilo treba in sina nahraniti, ga preobleči, umiti, potem še posodo pomiti. S sinom sem se pa tudi malo poigral, da ni bil zapostavljen. Ona se je bolj dojenčku posvetila. (10) Če sem jaz z otroki, ona pospravi, pomije, skuha ali kaj takega.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Ja, se delno strinjam, čeprav se v mojem primeru zdi čudno, ker sem koristil vse dopuste. Jaz mislim, da je le bolj mati povezana z otrokom. Midva sva tudi koristila pravico do dojenja, ki ga ima mati med delovnim časom. Je že res, da jaz poskrbim za otroka, tudi zdaj, ko sem spet v službi, vendar se tudi zdaj, ko je sin že starejši, niti ne igram toliko z njim. Jaz naredim z njim domačo nalogo, pogledava kakšno risanko, drugače se mi pa zdi, da je to, kar počneš z otrokom bolj od karakterja odvisno. Če je kdo bolj tehnični tip, se bo pač prej vključil v igro s kockami. Čisto različno.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Nihče nima tako urejeno kot midva. Se že vključujejo, ampak nihče ni koristil 2. dela očetovskega dopusta.

Priloga I: Intervju – 16. 4. 2010

Električar, 28 let, oče 1 otroka (2 letna hči), poklic partnerke: študentka Fakultete za matematiko in fiziko, ni zaposlena.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Jih poznam. Koristil sem tudi 14 dni očetovskega dopusta, zdaj pa še štiri mesece dopusta za nego in varstvo. Ona je študentka in lahko jaz koristim. Samo delno bom koristil. (2) Sva si malo razdelila, ker ima še ona izpite in za diplomu dela, pa tudi celo plačo dobim. Pa fajn je, ker smo malo več skupaj in če je ravno možnost, zakaj ne. Prej sem pa ves čas delal, prišel utrujen domov in je bilo drugače. Lahko bi koristil tudi krajši delovni čas, ampak ne bom. Ko sem doma z otrokom pa delam vse, od gospodinjskih del do previjanja. (3) Prvih 14 dni sem tudi delal vse, kuhal, pomival, umival, pospravljaj, previjal, edino likal pa res nisem. No, doжил tudi ne (smeh). Vse, kar je bilo treba. Se mi zdi, da je to, da imaš vsaj 15 dni dopusta res super, ker sama ne bi zmogla.

(sprejemanje odločitev) (4) Ja skupaj sva se dogovorila in sva našla najboljšo rešitev.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) V redu. Edino delodajalec je malo kompliciral, drugače pa ni bilo kakšnih posebnih odzivov. Njeni so veseli, ker sva se tako odločila. Moja starša imata malo drugačne poglede, ampak nista nič rekla.

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) To je bilo včasih. Pri naju v bistvo je tako, no, je bilo. Zdaj jaz koristim dopust za nego, ampak ona ne dela. Je študentka in res jaz finančno bolj podpiram družino. Potem si bo pa poiskala službo in bova oba normalno delala.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Ni še prišlo do tega, da bi zbolela. Je že bila prehlajena, ampak ni bilo še na srečo nič hujšega. Ko bo pa tudi ona zaposlena, bo pa verjetno ona koristila bolniško. Verjetno bo lažje, če bo zaposlena v javni upravi pa verjetno bo tudi ona več ob otroku, ker tudi sama tako hoče.

(pomoč neformalne mreže) (8) Bolj malo pomagajo, ker niso tako blizu. Moji so skoraj 20 kilometrov stran, njeni pa 70 kilometrov. Ampak pridejo vsake toliko časa za nekaj ur, da greva midva v kino, pa v gledališče sva že šla, ali če greva po večjih nakupih. Za dlje časa pa zdaj, ko je še tako majhna, nisva šla kam. Če pa ona gre kam, sem pa jaz s hčerko. Nobenega problema ni. Glede nege in vzgoje, nama pa dostikrat svetujejo, ampak napačno. Npr. če joka, imajo kakšne nasvete, ampak midva jo najbolj pozna in točno veva, kaj je narobe in kakšna bo reakcija, če jo zbudiva. Npr. delava, kar se nama zdi, da je prav. Pri gospodinjskih delih nama pa tudi ne pomagajo, ker sama živiva.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Jaz v bistvu delam vse. Prej sicer nisem, ko sem hodil v službo, ker sem prišel utrujen domov in sem potreboval nekaj časa. Pa še velikokrat sem ostajal po službi in delal. Zdaj, ko sem pa doma z njo, pa delam isto kot ona. Kopava jo vedno skupaj. Jaz pripravim vodo, jo slečem in umivam, ona jo pa drži in potem obleče. Ponoči sva na začetku oba vstajala, ker še tudi nisva vedela, kako in kaj. Ko sem jaz delal, je pa ona vstajala in se z njo umaknila, da sem jaz lahko spal. Zdaj, ko sem pa doma, pa oba vstaneva. Previjava oba, ampak mogoče malo več ona. Carklja jo več ona, ampak jo tudi jaz primem. Potolažit jo zna bolj ona, ampak ne joka toliko. Hrani jo tudi večkrat ona, odvisno od časa, ki je na razpolago. Se uskladi. (10) Če jo imam pa jaz, se ona uči ali pa piše diplomu. Tudi v trgovine ali pa na kavo gre s kolegicami. Tako, enkrat na teden je še dobro, če ne je že preveč. Drugače pa ni problema, sem normalno jaz doma. Jo normalno potolažim, se igra. Počutim se čisto v redu.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Se strinjam, čeprav jaz sem se že prej dosti vključeval. Edino, ko sem bil v službi, nisem mogel toliko. Če sem pa doma, si pa deliva delo. Hočem reči, da vsa dela, ki jih je ona opravljala, sem tudi jaz delal.

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Ja, tudi oni si podobno delijo. Se mi zdi, da se tisti, ki živijo bolj na vasi, manj vključujejo v skrb in nego. Tam se raje na traktor usede in gre kaj delat. Tu v bloku pa nimaš kaj drugega delat. Na pijače s kolegi ne hodim, s športom se pa zdaj tudi ne ukvarjam več toliko.

Priloga J: Intervju – 24. 4. 2010

Strojni tehnik, zaposlen kot vodoinštalater (31 let), oče 2 otrok (3 letna hči in 2 letni sin), partnerka: medicinska sestra, zaposlena v bolnici.

(poznavanje in koriščenje starševskih pravic) (1) Seveda poznam te pravice. Sem koristil prvi del očetovskega dopusta, (2) drugega dela pa ne bom zaradi delodajalca. Prav tako pa tudi hišo gradiva in imava malo finančne stiske zdaj. Dopusta za nego in varstvo pri hčerki nisem koristil in prav tako ga ne bom pri sinu. Med očetovskim dopustom sem delal vse. (3) Vsa gospodinjska dela, kuhal sem, perilo obešal, ponoči, ko je dojila sem z njo vstal, skratka vse.

(sprejemanje odločitev) (4) Samoumevno je bilo, da koristim prvi del očetovskega dopusta, ker žena sama ne bi zmogla. Ta dopust je res dobrodošel.

(odziv socialne mreže na koriščenje dopustov) (5) Ni bilo nič posebnega. Ženina sestra in tašča sta me nekajkrat pohvalili (smeh).

(komentar na trditev: Ženska skrbi za otroke in gospodinjska dela, moški družino preživlja.) (6) (pomislek) To je odvisno od same službe in situacije. Midva recimo hišo gradiva in je avtomatsko tako, da jaz veliko delam, ona ima pa otroke. Nedelja je pa moja. Kosilo skuham in ob nedeljah smo res ves dan skupaj. Ob sobotah pa jaz večkrat delam za dodaten zaslužek ali na hiši delam in je žena sama z otroki.

(koriščenje bolniškega dopusta in bivanje ob otroku) (7) Koristi ga vedno žena, zaenkrat še nisem bil. Ko pa pridem iz službe, in če je ona ves dopoldne z otrokom, pa pomagam ženi in kaj postorim, ona je pa ob otroku. Npr. zdaj je imel visoko vročino. Tudi jaz pogledam in pocrklijam, ampak je le bolj na mamo navezan.

(pomoč neformalne mreže) (8) Živiva v isti hiši z njeno sestro, ampak imamo vsak svoje gospodinjstvo. Po porodniškem dopustu hčerke, je žena ostala doma na bolniški, ker je bila spet noseča, zato varstva nisva potrebovala. Če imava kakšne opravke popoldne pa večino vzameva otroke s sabo, ali pa jih pazi njena mama ali pa njena sestra, ki živi z nami. Če gre pa ona sama kam, jih imam pa jaz, če sem le doma. Se dogovoriva. (pomislek) Ko je šla na izlet za dva dni, smo se prav lepo imeli. En dan sem sam kuhal, naslednji dan smo pri njeni sestri jedli. Kar se pa nasvetov tiče, pa že povejo kaj, ampak se ne mešajo zraven. Pri gospodinjskih delih pa tudi ne pomagajo, no, razen, če sta bolna in pride k nam, potem še vmes kakšno posodo pomije, več kaj pa ne.

(delitev skrbstvenih dejavnosti) (9) Ko sta bila dojenčka, sem normalno pomagal. Jaz ponavadi držim, ona pa umiva. Ona je patronažna in to obvlada. Zdaj, ko sta večja, pa vsak enega umijeva. Previjal in oblačil sem tudi jaz, ampak žena je večino naredila. Če se

polulata, tudi jaz previjem, če ne prepustim kar ženi (smeh). Ponoči sem tudi z njo vstajal, ker je bilo treba kombinirat umetno hrano z mlekom. Ona je dojila, jaz sem pa hrano pripravil. Ko sta pa zrasla, sva pa vsak enega hranila. Sta le samo eno leto razlike. Crkljava pa tako, da ...(pomislek)...sin je bolj pri mami. Mami je le mami, je le bolj navezan nanjo. Hči je pa bolj pri meni. Če sem kaj hud nanjo, gre pa raje k mami, ampak potem pride nazaj (smeh). Medtem ko se ona ukvarja z otroki, jaz delam kaj okoli hiše ali grem na hišo delati, včasih pa tudi malo televizijo pogledam. (10) Ko pa ona kuha ali pa lika, jih pa poskusim zamotiti. Ampak včasih bi rada kar z njo likala, zato smo tudi plastične likalnice kupili (smeh). Priznam, da sem res jaz manj doma, ampak ne zato, da bi pa zdaj okrog po gostilnah hodil. Imam različne opravke ...(pomislek)...na hišo grem delat, material kupit, grem tudi komu pomagat delat. Včeraj smo eno kopalnico delali, take stvari. Ona pa tudi ne hodi kam, razen ko je imela za šolo še izpite in diplomo. Po nakupih ali pa na kavo pa skoraj nikoli ne gre.

(komentar na trditev: Ženska ima pri novorojenemu otroku pomembnejšo vlogo, očetov delež pri skrbi in negi za otroka se pojavi kasneje, ko je rutinizirane nege manj.) (11) Ja, to je res, ker če je otrok dojen, se na mamo naveže in je več pri njej. Sem se res že prej vključeval, ampak ona je le iz stroke. Je kar problem, če je treba dojenčka obleči. Ne veš, kako bi dal roko in glavo (smeh).

(delitev skrbstvenih dejavnosti prijateljev in sorodnikov) (12) Večino imava takih prijateljev, ki imajo tako urejeno, da eden dela dopoldne, drugi popoldne in avtomatsko si morata deliti delo. Seveda, če sta pa oba skupaj, je pa pri večini tako, da je le ženska tista, ki več naredi.

PRILOGA B: Kodiranje intervjujev**Tabela B. 1: Kodiranje intervjuja osebe A (zidar, 60 let)**

Št. postavke	Pojem
1 Za starševske pravice sem že slišal, a ne poznam, koliko obsegajo./Bi koristil pravice.	interes za koriščenje
2 Da bi bil več z otrokom in zaradi finančnih razlogov.	praktični/finančni razlogi
3 Pomagal sem ženi in crkljal.	pomoč partnerki
4 Odločala sva se skupaj.	demokratičnost
5 Sorodniki in prijatelji bi se odzivali normalno, eni bi gledali čudno.	različni odzivi
6 Jaz sem hodil v šolo in hišo sva zidala.	situacijska prilagodljivost
7 Bolniški dopust je koristila žena./pomoč starih staršev	asimetrična delitev bolniškega dopusta/pomoč starih staršev
8 Varstvo/pogovori/kuhanje/vstajanje ponoči	pomoč sorodnikov
9 Enako kot partnerka: vstajanje ponoči/ več kot partnerka: crkljanje/ manj kot partnerka: tolaženje, previjanje.	sodelovanje pri 'prijetnejših' opravilih
10 Kuhanje, likanje in podobno	opravljanje gospodinjskih del
11 Zaradi dojenja je otrok bolj povezan z materjo. Jaz sem se potem več igral z otrokom.	strinjanje
12 Sorodniki so imeli podobno delitev dejavnosti.	delna vključenost očetov

Tabela B. 2: Kodiranje intervjuja osebe B (inženir metalurgije, 58 let)

Št. postavke		
1	Za starševske pravice že slišal, a jih ne poznam./Ne bi se odločil za pravice.	nezainteresiranost
2	Jaz bi preveč nazadoval.	kariera
3	Ženi je pomagala tašča.	nevpletenost
4	Želje in pričakovanja so bila jasna.	nedemokratičnost
5	Rekli bi, da sem copata.	negativnost
6	Znano je, da ženske postorijo več./Imajo tisti materinski čut.	ideološki vpliv
7	Bolniški dopust je koristila žena./pomoč starih staršev	asimetrična delitev bolniškega dopusta/ pomoč starih staršev
8	Varstvo/pogovori/kuhanje	pomoč tašče
9	Manj kot partnerka: vse.	asimetričnost
10	Pospravljanje, kuhanje	opravljanje gospodinjskih del
11	Po 2. letu je otrok že malo večja igrača.	strinjanje
12	Njeni sorodniki so bolj vključeni, prijatelji različno.	različna vključenost

Tabela B. 3: Kodiranje intervjuja osebe C (strugar, 57 let)

Št. postavke	Pojem
1 Za starševske pravice sem že slišal, a jih ne poznam./Bi koristil pravice.	interes za koriščenje
2 Da bi bil več z otrokom./finančni vidik	praktični/finančni razlogi
3 Vmes je opravljala gospodinjska dela, šla na sestanek.	simetričnost
4 Odločala sva se skupaj.	demokratičnost
5 Odzvali bi se normalno.	običajni odzivi
6 Odvisno od zaslužka in ambicij.	situacijska prilagojenost
7 Bolniški dopust koristila žena./pomoč starih staršev	asimetrična delitev bolniškega dopusta
8 Varstvo/pospravljanje/pomivanje/likanje	pomoč tašče
9 Manj kot partnerka: vse, razen vstajanja ponoči.	asimetrična delitev dela
10 Gospodinjska dela, sestanki	opravljanje gospodinjskih del/ služba
11 Od prvega dne sva delala vse enako.	nestrinjanje
12 Prijatelji so vključeni enako.	vključenost očeta

Tabela B. 4: Kodiranje intervjuja osebe D (strojni tehnik, 55 let)

Št. postavke	Pojem
1 Za starševske pravice sem že slišal, a ne poznam obsega./Bi koristil očetovski dopust.	interes za koriščenje
2 Odvisno od finančnih zmožnosti.	finančni razlogi
3 Ženi sem pomagal.	pomoč partnerki
4 Dogovarjala sva se skupaj.	demokratično sprejemanje odločitev
5 Eni odobravali, drugi ne.	različni odzivi
6 Odvisno od časa, ki je na razpolago.	časovna razpoložljivost
7 Bolniško koristila partnerka./pomoč tasta	asimetrična delitev bolniškega dopusta /pomoč starih staršev
8 Varstvo	pomoč sorodnikov
9 Enako kot partnerka: kopanje/ manj kot partnerka: vstajanje ponoči, previjanje, tolaženje, crkljanje	asimetrična delitev dela
10 Vsi skupaj odšli k staršem.	opravljanje gospodinjskih del/služba
11 Mama mora biti 100% ob otroku, moškemu pa ni treba.	strinjanje
12 Večino skrbstvenih dejavnosti so opravljale ženske.	delna vpletenost očeta

Tabela B. 5: Kodiranje intervjuja osebe E (inženir strojništva, 56 let)

Št. postavke	Pojem
1 Za starševske pravice sem že slišal. Ne poznam podrobnosti./Teh stvari ne odobravam.	neodobravanje
2 Če bi bila bolna ali bi bilo finančno bolj ugodno.	bolezen partnerke/finančni razlog
3 Bil sem v moralno podporo, ne fizično.	nevpletenost
4 Nisva se kaj preveč pogovarjala o tem.	nedemokratičnost
5 Nič jim ne bi bilo jasno.	negativnost
6 Odvisno, kakšno službo ima kdo.	situacijska prilagodljivost
7 Bolniško je koristila žena./pomoč starih staršev	asimetrična delitev bolniškega dopusta/pomoč starih staršev
8 Varstvo/gospodinjska dela	pomoč sorodnikov
9 Bi mi bilo nerodno, da moram jaz prevzeti odgovornost treh žensk.	asimetrična delitev dela
10 Ženi je pomagala moja mama.	nevpletenost
11 Z njimi sem se ukvarjal od enega leta naprej.	strinjanje
12 Naša generacija ima tak pristop.	nevpletenost očeta

Tabela B. 6: Kodiranje intervjuja osebe F (inženir strojništva, 31 let)

Št. postavke	Pojem
1 Starševske pravice poznam. Pri sinu sem koristil 14 dni.	poznavanje/koriščenje
2 Posvetil sem se karieri.	kariera
3 Posebej sem se posvetil sinu.	pomoč partnerki/skrb za sina
4 Nisva se kaj veliko pogovarjala	nedemokratičnost
5 Sodelavci so rekli, naj grem kakšno uro prej domov.	spodbujanje
6 Pri nas je v taki obliki, a ni nujno.	situacijska prilagodljivost
7 Oba peljeva otroke k zdravniku./Veliko nama pomagajo stari starši.	pomoč starih staršev
8 Varstvo/gospodinjska dela	pomoč sorodnikov
9 Enako kot partnerka: vstajanje ponoči, tolaženje/ več kot partnerka: umivanje, uspavanje, crkljanje/ manj kot partnerka: hranjenje, previjanje	simetričnost delitve dela
10 Žena opravlja gospodinjska dela, gre na kavo, Facebook,...	opravljanje gospodinjskih del/oddih
11 Dojenje povezuje otroka in mati.	strinjanje
12 Podobna delitev skrbstvenih dejavnosti pri prijateljih	vklučenost očeta

Tabela B. 7: Kodiranje intervjuja osebe G (študent FŠ, 27 let)

Št. postavke	Pojem
1 Delno poznam./Bi koristil.	delno poznavanje/interes za koriščenje
2 Finančni vidik	Finančni razlogi
3 Midva vse delava skupaj.	delitev dela s partnerko
4 O vsem se odločava skupaj.	demokratičnost
5 Verjetno bi se odzvali pozitivno, ker se tudi zdaj.	pozitivni odzivi
6 Trenutno je pri nas tako, da partnerka služi denar, jaz pa še nisem dobil službe.	situacijska prilagodljivost
7 Ni nama treba koristiti, ker sem jaz doma.	prilagodljivost/pomoč starih staršev
8 Varstvo/gospodinjska dela/pogovori	pomoč sorodnikov
9 Vse delava skupaj.	simetričnost delitve dela
10 Žena opravlja gospodinjska dela, gre na kavo, ima službene obveznosti.	opravljanje gospodinjskih del/sluzbne obveznosti/oddih
11 Samo dojiti ne morem, ostalo lahko vse delam.	nestrinjanje
12 Prijatelji imajo drugače urejeno.	delna vključenost očeta

Tabela B. 8: Kodiranje intervjuja osebe H (upravni delavec, 33 let)

Št. postavke	Pojem
1 Pravice poznam. Sem jih koristil.	poznavanje/koriščenje
2 Odločila sva se zaradi praktičnih in finančnih razlogov.	praktični/finančni razlogi
3 Jaz sem se posvetil sinu.	pomoč partnerki/skrb za sina
4 O vsem se odločava skupaj.	demokratičnost
5 Niso nič komentirali.	nevtralni odziv
6 Žena ima višjo plačo kot jaz, pa tudi za otroke poskrbiva oba. Vsak nekaj.	situacijska prilagodljivost/delitev dela
7 Bolniško koristi izključno žena.	asimetričnost koriščenja bolniškega dopusta
8 Manj kot partnerka: vse.	pomoč sorodnikov
9 Vse delava skupaj.	simetrična delitev dela
10 Pospravi, pomije, skuha ali kaj takega.	opravljanje gospodinjskih del
11 Se delno strinjam, čeprav sem koristil vse dopuste.	delno strinjanje
12 Se že vključujejo, ampak nihče ni koristil dopustov.	delna vključenost očeta

Tabela B. 9: Kodiranje intervjuja osebe I (električar, 28 let)

Št. postavke	Pojem
1 Pravice poznam. Jih koristim.	poznavanje/koriščenje
2 Odločila sva se zaradi praktičnih in finančnih razlogov.	praktični/finančni razlogi
3 Vse, kar je bilo treba.	pomoč partnerki/prilagodljivost
4 Skupaj sva se dogovorila.	demokratičnost
5 Edino delodajalec je malo kompliciral, drugače pa ni bilo kakšnih posebej odzivov.	negativnen odziv delodajalca
6 Se ne strinjam. Trenutno res jaz podpiram družino.	situacijska prilagodljivost/delitev dela
7 Bolniške še ni bilo potrebno koristiti.	nevtralnost koriščenja bolniškega dopusta
8 Bolj malo pomagajo.	samostojnost
9 Manj kot partnerka: crkljanje, tolaženje, hranjenje, previjanje./Enako kot partnerka: umivanje.	asimetrična delitev dejavnosti
10 Ona se uči, piše diplomo, gre na kavo ali po nakupih.	študijski opravki/oddih
11 Se delno strinjam. Sem se vključeval že prej.	delno strinjanje
12 Podobno si delijo.	vklučenost očeta

Tabela B. 10: Kodiranje intervjuja osebe J (vodoinštalater, 31 let)

Št. postavke	Pojem
1 Pravice poznam. Sem koristil.	poznavanje/koriščenje
2 Gradiva hišo in imava finančno stisko.	finančni razlogi
3 Med očetovskim dopustom sem delal vse.	pomoč partnerki/prilagodljivost
4 Sva se dogovorila.	demokratičnost
5 Ženina sestra in tašča sta me pohvalili.	pozitivni odzivi
6 To je odvisno od same službe in situacije.	situacijska prilagodljivost/delitev dela
7 Bolniško koristi vedno žena.	asimetričnost koriščenja bolniškega dopusta/pomoč starih staršev
8 Varstvo tašče in njene sestre	pomoč sorodnikov
9 Manj kot partnerka: vse razen crkljanja hčerke.	asimetrična delitev dejavnosti/
10 Ona opravlja gospodinjska dela in študijske opravke.	opravljanje gospodinjskega dela/študijski opravki
11 Če je otrok dojen, se bolj na mamo naveže. Sem se vključeval že prej.	strinjanje
12 Delo si delijo, a če sta oba doma, ženska naredi več.	vklučenost očeta

PRILOGA C: Izbor relevantnih pojmov**Tabela C. 1: Izbor relevantnih pojmov (starejša generacija očetov)**

Relevantni pojem	Intervju, št. postavke
1 interes	A (1), C (1), D (1)
2 praktični razlogi	A (2), C (2), D (2)
3 finančni razlogi	A (2), C (2), D (2), E (2)
4 kariera	B (2)
6 bolezen partnerke	E (2)
7 pomoč partnerki	A (3), D (3)
8 nevpletenost	B (3), E (3), E(10), E (11)
9 simetrična delitev dela	C (3), C (9)
10 demokratičnost	A (4), C (4), D (4)
11 nedemokratičnost	B (4), E (4)
12 različni odzivi	A (5), D (5)
13 običajni odziv	C (5)
14 negativni odzivi	B (5), E (5)
15 situacijska prilagodljivost	A (6), C (6), E (6)
16 časovna prilagodljivost	D (6)
17 ideološki vpliv	B (6)
18 asimetričnost koriščenja bolniškega dopusta	A (7), B (7), C (7), D (7), E (7)
19 pomoč sorodnikov	A (8), B (8), C (8), D (8), E (8)
20 asimetrična delitev dela	A (9), B (9), D (9), E (9)
21 opravljanje gospodinjskih del	A (10), B (10), C (10), D (10)
22 službene obveznosti	C (10), D (10)
23 strinjanje	A (11), B (11), D (11), E (11)
24 nestrinjanje	C (11)
25 delna vključenost	A (12), D (12)
26 vključenost	C (12)
27 različna vključenost	B (12)

Tabela C. 2: Izbor relevantnih pojmov (mlajša generacija očetov)

Relevantni pojem	Intervju, št. postavke
1 koriščenje	F (1), H (1), I (1), J (1)
2 interes za koriščenje	G (1)
3 kariera	F (2)
4 praktični razlogi	H (2), I (2)
5 finančni razlogi	G (2), H (2), I (2), J (2)
5 pomoč partnerki	F (3), H (3), I (3), J (3)
6 skrb za sina	F (3), H (3), J (3)
7 delitev dela s partnerko	G (3)
8 demokratičnost	G (4), H (4), I (4), J (4)
9 nedemokratičnost	F (4)
10 spodbudni odziv	F (5)
11 pozitivni odziv	G (5), J (5)
12 negativni odziv	H (5), I (5)
13 situacijska prilagodljivost	F (6), G (6), H (6), I (6), J (6)
14 delitev dela	H (6), I (6), J (6), G (11)
15 pomoč starih staršev	F (7), G (7), J (7)
16 samostojnost	I (7), I (8)
17 asimetričnost koriščenja bolniškega dopusta	H (7), I (7), J (7)
18 pomoč sorodnikov	F (8), G (8), H (8), I (8), J (8)
19 simetričnost delitve dela	F (9), G (9), H (9)
20 asimetrična delitev dela	I (9), J (9)
21 opravljanje gospodinjskih del	F (10), G (10), H (10), I (10), J (10)
22 službene obveznosti	G (10)
23 oddih	F (10), G (10), I (10)
24 študijske obveznosti	I (10), J (10)
25 strinjanje	F (11), J (11)
26 delno strinjanje	H (11), I (11)
27 nestrinjanje	G (11)
28 vključenost očeta	F (12), I (12), J (12)
29 delna vključenost očeta	G (12), H (12)

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Mojca Rebula, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom Fenomen 'novega očetovstva' v kontekstu njihovih skrbstvenih dejavnosti za otroke, ki sem ga izdelala pod mentorstvom red. prof. dr. Mojce Kovač Šebartove in doc. dr. Romana Kuharja, v celoti moje avtorsko delo.

Mojca Rebula